

ערב פסח שחל בשבת

בתורת מונקאטש

הזמנים של סוף זמן אכילת חמץ וסוף זמן ביעור חמץ
המובא בפנים הקונטרס הם זמני נוא-יארק,
ולתועלת אנ"ש הוספנו גם הזמנים במקומות אחרים:

שנת תשפ"א

CITY	סוף זמן ביעור חמץ ואפירת כל חפירה ביום שבת קודש	סוף זמן אכילת חמץ ביום שבת קודש	סוף זמן שריפת חמץ ביום ערב שבת קודש	עיר
Brooklyn	11:46	10:32	11:47	ברוקלין
Staten Island	11:47	10:33	11:48	סטעטן איילענד
Linden	11:48	10:33	11:48	לינדען
Five Towns	11:46	10:31	11:46	פייו טאונס
Union City	11:47	10:32	11:47	יוניאן סיטי
Monsey	11:47	10:33	11:47	מאנסי
Monroe	11:47	10:33	11:48	מאנרוי
Bloomington	11:48	10:34	11:49	בלומינגבורג
Kiamesha/Monticello	11:49	10:35	11:50	קייאמישע/מאנטיסעלאו
Lakewood	11:48	10:33	11:48	לעיקוואוד
Los Angeles	11:44	10:30	11:44	לאס אנדזשעלעס
Chicago	11:41	10:27	11:42	שיקאגא
Baltimore	11:57	10:43	11:58	באלטימאר
Miami	12:12	10:59	12:13	מיאמי
Cincinnati	12:29	11:14	12:29	סינסינעטי
Philadelphia	11:51	10:37	11:52	פילעדעלפיע
Cleveland	12:17	11:03	12:18	קליוולאנד
Montreal	11:45	10:30	11:45	מאנטריאל
Toronto	12:08	10:54	12:09	טאראנטא
Jerusalem	11:30	10:17	11:31	ירושלים
Bnei Brak	11:32	10:18	11:32	בני ברק
London	10:51	9:35	10:51	לאנדאן
Manchester	10:59	9:43	11:00	מאנטשעסטער
Antwerp	12:30	11:15	12:30	אנטווערפען
Melbourne	12:13	11:02	12:14	מעלבארן
Mukachevo	11:19	10:05	11:20	מונקאטש

ערב פסח שחל בשבת

ובתורת פונקאטש

ערב פסח שיחל בשבת

הוצאה חמישית
חודש ניסן ה'תשפ"א

יוצא לאור על ידי:

הוצאת אמת
אור תורה מונקאטש
מכון לה"ל ולהפיץ
ספרי רבותינו הקדושים

PUBLISHED BY:

EMES PUBLISHING INST.

OHR TORAH MUNKACS

P.O.B. 393

BROOKLYN, NEW YORK 11219

TEL: 347.408.5208

FAX: 718.504.3526

WEB: MINKATCH.ORG

EMAIL: EMESONLINE@GMAIL.COM

כל הזכויות שמורות ל:

הוצאת אמת

COPYRIGHTED © 2021 BY:

EMES PUBLISHING INST.

All rights reserved to publisher. The entire text has been newly edited designed and set. No part of this book may be reproduced in any form, including information storage or retrieval, in whole or in part, without written permission from the copyright holder

תשואות הון

לידידנו החשובים והקרים:

הרב נחמן חיים בראדי שליט"א

מנהל רוחני תלמוד תורה ופארת בנים מונקאטש

הר"ר אלעזר בראדי הי"ו

על כל פעלים בעריכת והוצאת הקונטרס לאורה
תרא משכורתם שלימה מאת נתן התורה

פתח דבר

הננו נותנים היום ברכה בסייעתא דשמיא לפני קהל אנשי-שלומינו שי' בכל מקומות מושבותיהם, את **קונטרס ערב פסח שחל בשבת - בתורת מונקאטש**, אשר בו נאסף מספרי ותורת רבותינו הקדושים הענינים הנוגעים לשנה זו שחל בו ערב פסח בשבת.

מאורע של ערב פסח שחל בשבת הוא הזדמנות מיוחדת בקרב בית ישראל, להיות שדבר זה בא רק לפרקים בהפסק של שנים ביניהם. ובכגון דא, כיון דלא שכיחא כולי האי, חסר הרגילות שיש בסדרי המועדים הבאים בכל שנה ושנה, ונחוץ לעורר ולהודיע את המעשה אשר יעשון איך לערוך ולעשות את ה'שבת הגדול', בהתאם להלכות ודיני ביעור חמץ והמסתעף מהם, שמקיימים בערב פסח.

בראשית שנות מלכותו של **רבינו בעל דרכי תשובה זי"ע**, בשנת תרנ"ו, כאשר באותו שנה חל ערב פסח בשבת אחר הפסק של י"ג שנים מאז שנת תרמ"ג, כתב ורשם רבינו זי"ע - יחד עם הרבנים הגאונים זצ"ל חברי הבית דין צדק - סדר הדינים לשנה זו שחל ערב פסח בשבת, אשר נדבק בעיר מונקאטש על כותלי בית הכנסת ובית המדרש. גם נמצא בידינו תשובה שנעתק מכתב יד קדשו של **רבינו בעל מנחת אלעזר זי"ע**, שנכתב באותו שנה על פי ציווי אביו **רבינו בעל דרכי תשובה זי"ע** להשיב לשואל על דבר כמה הנהגות לשנה כזו, ומזכיר שם הנהגה שהונהג בעיר מונקאטש על ידי **רבינו בעל שם שלמה זי"ע**, כשחל ערב פסח בשבת בשנת תרמ"ג, בראשית התיישבותו על כסא מלכותו.

גם בספר דרך פיקודיך **לרבינו בעל בני יששכר זי"ע** מצאנו אשר עומד ומזהיר על כמה הלכות המיוחדות לשנה שחל בו ערב פסח בשבת. וכפי הנראה היה בדעתו הקדושה להאריך עוד בהלכות אלו, כמתבאר מדבריו שם במצות-עשה ט, חלק המעשה, אות יג: "יתבאר אי"ה בחלק הדיבור...", ולא זכינו לאורו.

על-פי הוראת **כ"ק מרן רבינו שליט"א** אספנו ולקטנו ההלכות והליכות הנחוצות, על-פי פסקי ומנהגי רבותינו הקדושים מדור דור, וערכנו בעזרת השם יתברך "**קיצור דינים**" בסדר טוב ומועיל בלשון קל וקצר, שיהיה לתועלת לאנשי-שלומינו לדעת את המעשה אשר יעשון בהלכות נדירות אלו.

כמו-כן אספנו **"דברי הלכה"**, והוא ביאורי סוגיות ותשובות להלכה מרבתינו, הכרכות לקיום מצוות תשביית ואפיית המצות מצוה בשנה שכו. וגם מתורתם ב"מאמרי חסידות" ועבודת ד', כפי קדושת הזמנים הנשפע ממרומים בקביעות השנה שחל ערב פסח להיות בשבת קודש.

בסוף הקונטרס הוספנו מדור **"עתיקא קדישא"**, בו הצגנו פקסמיליא מדף ההוראות **"קצת אזהרות נחוצות בשנה זו שחל ערב פסח בשבת"**, שסידר רבינו בעל דרכי תשובה זי"ע בשנת עת"ר, והוציאם לאור בחתימתו, הן בלשון הקודש והן בלשון המדוברת אידיש (והוא נדפס היום בספרו שו"ת צבי תפארת סימן צה). גם רבינו בעל מנחת אלעזר זי"ע בשנות מלכותו חזר והדפיס דף הוראות זו (וכנזכר בספרו שו"ת מנחת אלעזר חלק ג סימן כו). דרך אגב הוצג גם דף ההוראות **"קצת אזהרות נחוצות לערב פסח וחג הפסח" לשנה רגילה**, שנדפסה בחתימת **"בית דין צדק דק"ק מונקאטש" בשנת תער"ב**.

גם ראינו לנכון להדפיס שם במילואו העתק כתב יד קודש מתשובת רבינו בעל מנחת אלעזר זי"ע בדיני ערב פסח שחל בשבת הנזכרת לעיל, והוא מסודר בעה"י לדפוס בתוך **שו"ת מנחת אלעזר - מהדורת עסטרייכער** (חלק ה - ליקוטי תשובות סימן מ), שיופיע על ידינו בקרב הימים, בנדבתו של הנגיד הנכבד מוה"ר משה יוסף עסטרייכער שליט"א.

זאת למודעי: כל מקום שמצוין **"קצת אזהרות נחוצות"** הכוונה ל"קצת אזהרות נחוצות בשנה זו שחל ערב פסח בשבת", שסידר רבינו בעל דרכי תשובה זי"ע בשנת עת"ר. הזמנים של סוף זמן אכילת חמץ וסוף זמן ביעור חמץ המובא בפנים הקונטרס הם **זמני נוא-יארק סיטי (לשנת תשפ"א)**. בריש הקונטרס ניתוסף גם הזמנים במקומות אחרים.

הבוחר בתורה ובמשה עבדו ובישראל עמו יהא בסעדינו לזכות לעשות ולקיים את כל הלכות החג בשלימותו, "כאשר זכינו לסדר אותו כן נזכה לעשותו", ויה"ר ש"יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתינו לשלום שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים", בביאת משיח צדקינו במהרה דידן.

הוצאת אמת
אור תורה מונקאטש

ערב ראש חודש ניסן ה'תשפ"א
ברוקלין, נוא יארק

לאור לתועלת אנ"ש בכל מקום שהם

לעילוי נשמת

הרבני הנכבד, איש תם וישר
הרבה לעשות צדקה וגמילות חסדים
מגזע גדולים וחסידיים ושפר ללכת בדרכם
מראשוני נכבדי מתפללי בית מדרשינו הגדול

מוה"ר משה עזריאל קליין ע"ה

מפונקאטש

בן הרה"ח רבי צבי דוב ז"ל

שכיהן כראש הקהל בק"ק מפונקאטש
בעמדו לימין קדשו של רבינו בעל מנחת אלעזר זי"ע
ונמנה בין המוציאים לאור ספרי רבינו בעל דרכי תשובה זי"ע:
באר לחי ראי חלק ראשון, דרכי תשובה חלק שלישי וחלק רביעי

ונכד הגה"צ רבי ראובן חיים זצ"ל

אבדק"ק דאווידקאף בעל שנות חיים

מצאצאי הרפ"א והט"ז

נפטר י"ג ניסן תשל"א

בנדבת נכדו המוקיר זכרו הטוב

אלעזר קליין

בתוכן:

ז סדר בדיקת ושריפת חמץ

ט קיצור דינים

כה דברי הלכה

נא מאמרי חסידות

פג עתיקא קדישא

רבינו בעל מנחת אלעזר זי"ע (בשו"ת חלק א סימן לה)

מביא בשם האמרי נועם (פרשת פקודי):

"קביעות זה השנה, שנת [תשפ"א] שהוא שבת ערב פסח, הוא דבר חשוב ויקר מאוד, כי גם גאולה העתידה תהיה בקביעות כזו, כאשר מבואר בשם הצדיק מהרמ"מ מרימנאב, אשר לזה אומרים הפטורת "וערבה" בשבת הגדול דוקא כשחל בו ערב-פסח, כי אמרו חז"ל אין אליהו בא לא בערבי שבתות ולא בערבי ימים-טובים, כי העם טרודים, ואם-כן הלא הגאולה תהיה ביום א' דפסח כי בניסן עתידין ליגאל, ואליהו יבוא יום מקודם, כמו שכתוב הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בוא יום ד', ואם-כן איך יבוא ערב-פסח הלא העם טרודין, אלא ודאי שיהא אז שבת ערב-פסח ואין העם טרודין, ולזה אומרין הפטורת "וערבה" כי שמה נאמר האי קרא הנה אנכי שולח."

סדר בדיקת חמץ

אור לי"ג ניסן מיד אחר תפלת ערבית,
בודקין את החמץ, מחפשים בחורין ובסדקין, לאור נר של שעוה.

נוהגין שקודם הבדיקה מניחים עשר פתיתי חמץ,
במקומות משומרים שימצאם הבודק.

קודם הברכה יאמר:

הִנְנִי מוֹכֵן וּמְזוֹמֵן

לְקַיֵּם מִצְוַת עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה שֶׁל בְּדִיקַת חָמֶץ.

לְשֵׁם יְחִוּד קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁכְנִיתָהּ,

עַל יְדֵי הַהוּא טָמִיר וְנֶעְלָם, בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,

אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו,

וְצִוָּנוּ עַל בִּיעוּר חָמֶץ:

לא יפסיק כלל בין הברכה לתחלת הבדיקה, זולת בדברים שהם מעניין הבדיקה.
וטוב שלא לדבר בדברים אחרים עד גמר הבדיקה.

מיד אחר הבדיקה יבטל, בפיו ובלבו, החמץ הבלתי ידוע לו,
ויאמר:

כָּל חֲמִירָא וְחֲמִיעָא דְאִיכָא בְּרִשּׁוֹתִי,

דְּלֹא חֲמִיתָהּ, וְדְלֹא בַעֲרִיתָהּ,

וְדְלֹא יִדְעָנָא לִיהּ,

לְבַטֵּל, וְלִהְיוֹי הַפְּקָר, כְּעַפְרָא דְאַרְעָא:

אם אינו מבין לשון ארמי, יאמרנה גם בלשון המדובר או בכל לשון שמבין:

אָלע חֲמֶץ און וויער-טײג וואס איז דא אין מיין רשות,

וואס איך האב נישט געזעהן, און וואס איך האב נישט אויסגערוימט,

און איך ווייס נישט פון דעם,

זאל זיין ווי גארנישט, און זאל זיין הפקר אזוי ווי די שטויב פון דער ערד:

יצניע את החמץ שמצא במקום משומר עד זמן השריפה למחרתו בערב שבת קודש.

סדר שריפת חמץ

בערב שבת קודש, קודם שעה חמישית,
ישליך את החמץ לתוך מדורת אש.

קודם השריפה יאמר:

הִנְנִי מוֹכֵן וּמוֹזְמֵן

לְקַיֵּם מִצְוַת עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה שֶׁל שְׂרִיפַת חֻמֶּץ.

לְשֵׁם יְחִיד קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וְשְׂכִינְתִּיה,

עַל יְדֵי הַהוּא טָמִיר וְנֶעְלָם, בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל:

בשעת השריפה יאמר:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹּהֵי אֲבוֹתֵינוּ,

בְּשֵׁם שְׂאֵנוּ מְבַעְרִין חֻמֶּץ מִבֵּיתֵנוּ וּמִרְשׁוֹתֵינוּ, כֵּן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹּהֵי
אֲבוֹתֵינוּ, תִּבְעַר כָּל הַחִיצוֹנִים, וְאֵת רוּחַ הַטּוֹמְאָה תִּבְעַר מִן הָאָרֶץ,
וְתִתֵּן לָנוּ לֵב בָּשָׂר לַעֲבֹדְךָ בְּאֵמֶת, וְכָל הַסְטָרָא אַחֲרָא וְכָל הַקְלָפוֹת
וְכָל הַרְשָׁעָה בְּעֵשׂוֹן תִּכְלֶה, וְתַעֲבִיר מִמֶּשְׁלַת זָדוֹן מִן הָאָרֶץ,
וְכָל הַמַּעֲשִׂימִים לְשְׂכִינָה תִּבְעַרְם בְּרוּחַ בָּעַר וּבְרוּחַ מִשְׁפָּט, בְּשֵׁם
שְׁבַעְתָּ אֶת מִצְרַיִם וְאֵת אֱלֹהֵיהֶם בְּיָמִים הָהֵם בְּזִמְנֵי הַזֶּה, אָמֵן:

אחר סעודת שחרית בשבת קודש שחל בו ערב פסח, לפני תחילת שעה ששית,
יבער כל החמץ הנשאר בביתו, ואחר כך צריך לבטל החמץ כדינו,

ויאמר:

כָּל חֲמִירָא וְחֲמִיעָא דְּאִיכָא בְּרִשּׁוֹתֵי,

דְּחֲזַתִּיה וְדָלָא חֲזַתִּיה,

דְּחֲמַתִּיה וְדָלָא חֲמַתִּיה, דְּבַעַרְתִּיה וְדָלָא בַּעַרְתִּיה,

לְבַטֵּל, וְלִהְיוּ הַפְּקָר, בְּעַפְרָא דְּאַרְעָא:

אם אינו מבין לשון ארמי, יאמרנה גם בלשון המדובר או בכל לשון שמבין:

אלע חמץ און זויער-טייג וואס איז דא אין מיין רשות,

וואס איך האב געזעהן און וואס איך האב נישט געזעהן,

וואס איך האב באמערקט און וואס איך האב נישט באמערקט,

וואס איך האב אויסגערוימט און וואס איך האב נישט אויסגערוימט,

זאל זיין ווי גארנישט, און זאל זיין הפקר אזוי ווי די שטויב פון דער ערד:

שב פסח שחל בשבת

ובתורת פונקאטש

קיצור דינים

יום חמישי (י"ב ניסן)

תענית בכורות

יום חמישי בלילה (ליל ששי)

בדיקת חמץ

יום ששי (י"ג ניסן)

שריפת חמץ / מכירת חמץ / אכילת חמץ ביום ששי
ובשבת / אפיית מצה / הכנה לסדר וליום-טוב

שבת הגדול

תפילות / סעודת שבת / הכנה ליום-טוב / ניקוי
החמץ, ביטול חמץ

מוצאי שבת - ליל פסח

נוסח הגדה

קיצור דינים

יום חמישי (י"ב ניסן)

תענית בכורות

הבכור, וכן מי שיש לו בן בכור, מתענה ביום חמישי, י"ב ניסן, ולא ביום י"ד ניסן החל השנה בשבת.

א שלחן ערוך (אורח חיים סימן תע סעיף א): "בין בכור מן האב ובין בכור מן האם, ויש מי שאומר שאפילו נקבה בכורה, מתענה". וברמ"א (שם): "ואין המנהג כן". וכן בכור הבא אחר הנפלים צריך להתענות, כמוכא בדרכי חיים ושלום (אות תקעו) על רבינו בעל מנחת אלעזר זי"ע, שהיה בכור הבא אחר נפלים (ראה צאוותו הקדושה אות יג, תולדות רבינו פרק שני - הורתו וליתו אות ט ואילך).

ב רמ"א (סימן תע סעיף ב).

ג כן בפסק בטור ושולחן ערוך (אורח חיים ריש סימן תע): "הבכורות מתענין בערב פסח". מקורו במסכת סופרים (פרק כא הלכה ג, מובא בתוספות פסחים קח, א ד"ה רב ששת, ובטור שם) דאמרינן: ואין מתענין עד שיעבור ניסן, אלא הבכורות שמתענין בערב הפסח כו'. וכן משמע מהא דאיתא בירושלמי (פסחים פ"ה ה"א הובא בפרי מגדים אשל אברהם ס"ק ג) דרבי לוי לא אכל לא חמץ ולא מצה בערב פסח, דרבי לא אכל לא חמץ ולא מצה בערב פסח, ופליגי שם אם משום שהיה בכור או משום שהיה איסטניס והתענה בערב פסח כדי שיוכל לאכול בלילה מצה לתיאבון, אבל כתבו הרא"ש והמרדכי (שם) "זאע"ג דפלוגתא היא, העולם סוברין כמאן דאמר בכור הוה". וכן פסק הבית יוסף "ועל-פי זה נתפשט המנהג דסוברין כהאי מ"ד לחומרא". והטעם לתענית זה כתב הטור "זכר לנס שניצולו ממכת בכורות". ועיין בספרי רבינו בעל מנחת אלעזר זי"ע (דברי תורה מהדורה ה אות ט בסופו, נימוקי אורח חיים סימן תע, הגהות הירושלמי פסחים פ"ה ה"א) שהרעיש נגד ספר סיפורי מעשיות "פאר יצחק" שהביא משמיה דהגה"ק מהרצ"ה מזידיטשוב זי"ע שאמר "שבמסכת סופרים, שממנו נובע זה המנהג של תענית בכורים בערב-פסח, נזקק טעות, ובמקום 'הבכורות מתענים בערב פסח' צריכין לגרוס 'הבכורות מתענים בערב פסח'. וכותב רבינו זי"ע 'מה שתקע עצמו לפגוע בדבר הלכה ולתלות בוקי סרוקי בשם אותו צדיק ז"ל' לומר כי טעות סופר הוא בשולחן ערוך, ואדרבה הבכורים צריכים להתענה בערב פסח, 'רחמנא לצלן מדעתא דהאי סופר'. 'ובדברי תועבות כאלו יכולים לעקור ח', כלומר לעבור, על כל התורה כולה, ולומר על הכל שהוא טעות סופר. וזה ברור ופשוט כי דברי ריק והבל הוא כנגד כל הפוסקים ראשונים, ומקורן מהירושלמי". "פשוט כי אפילו לא עלה זאת על דעת אותו צדיק ז"ל". ועיין גליון "עולת שבת בשבתו" לחג הפסח (הלכה ומנהג - תענית בכורים), כל הדברים באריכות.

ד בשולחן ערוך (סימן תע סעיף ב) מובא שני דיעות בזה, "יש אומרים שמתענים הבכורות ביום ה' ויש אומרים שאינם מתענים כלל". והחיד"א (בברכי יוסף סימן תע אות ד) הביא דעת מהר"ם פרוינצאל בתשובותיו (כ"י סימן עא) שיתענו ביום ו', ושכן כתב המאירי.

נהגו, שהמסיים מסכת ביום זה, או המשתתף בסעודת הסיום, או בשאר סעודת מצוה, כגון ברית מילה או פדיון הבן, נפטר מן התענית^ה.

יום חמישי בלילה (ליל ששי)

בדיקת חמץ

ביום חמישי בלילה (ליל י"ג ניסן), בודקין את החמץ כדין בדיקת חמץ בכל שנה^ז (לפני הבדיקה מברכין הברכה, לאחר הבדיקה מבטלין את החמץ

אבל הרמ"א (סימן תע שם) פסק: אבל יש לנהוג כסברא ראשונה. וכן דעת רוב הפוסקים: שו"ת מהרי"ל (סימן קי וסימן קנח) ומנהגי מהרי"ל (בדין הבכורים, שכן פסק הרוקח וכן נהגו), שו"ת תרומת הדשן (סימן כזו), ועוד. וכן נוהגין, כמובא ב"קצת אזהרות נחוצות" (אות א). ועיין בשו"ת מהרי"ל (סימן קי) דתמה השואל, מה הטעם להתענות ביום חמישי. והשיב המהרי"ל "איני יודע מה מתמיה דמר דשאל הטעם, אי משום דאין זמן הנס, הא כל ערבי פסחים נמי, דהנס היה בחצי ליל ט"ו והם מתענים י"ד, אלא כיון דאי-אפשר בזמנו מקדימין ליה לזכר בעלמא" כו'.

ה קצת אזהרות נחוצות" (אות א). וכן איתא בדרכי חיים ושלום (אות תקעו) "טעם מיני מזונות בסיום מסכת שהיה לו, אז כי היה בכור". ועיין בדברי תורה (מהדורא ה אות ט) "וגם עשה סיום מסכת כמו שנוהגים בדורות החלשים האלו בערב פסח". ועיין ניומקי אורח חיים (סימן תע ס"א) שנוהגים ישראל להקל בדורות הללו בתענית בכורות, לסמוך לאכול על סיום מסכת או משום שאר סעודת מצוה, והטעם הוא משום חולשת הדור, ורובם ככולם אם מתעניין כל היום אזי לערב הם ישנים בעל-כרחך מחולשתם ולא יוכלו לעשות הסדר והמצוות בלילה זה כראוי, עיין שם.

ו איתא במשנה (פסחים פ"ג מ"ו): "ארבעה עשר שחל להיות בשבת, מבערין את הכל מלפני שבת, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים, בזמנן [- בשבת]. רבי אליעזר בן צדוק אומר, תרומה מלפני שבת, ובשבת אי אפשר לשורפה, וחולין בזמנן". ופסק הרמב"ם (פ"ג מהלכות חמץ ומצה הלכה ג-ד): "חל ארבעה עשר להיות בשבת, בודקין את החמץ בליל ערב שבת שהוא ליל שלשה עשר, ומניח מן החמץ כדי לאכול ממנו עד ארבע שעות ביום שבת, ומניחו במקום מוצנע, והשאר מבערו מלפני שבת". וכן נפסק בטור ושולחן ערוך (אורח חיים סימן תמד סע"ף א). וכתב הבית יוסף (שם), דאפילו למ"ד שאין מבערין מלפני שבת (וממילא לא היה צריך לבדוק בליל י"ג), "מכל מקום צריך לבדוק לפני השבת, שהרי בליל שבת אינם יכולים לטלטל הנר כדי לבדוק". ועיין ב"קצת אזהרות נחוצות" (אות ב).

ז טורי זהב (סימן תמד ס"ק ז). ועיין בדרך פקודין (מצוה ט, חלק המעשה אות ט) "אם חל י"ד בשבת יבדוק בליל י"ג לאור הנר, בכל הלכותיו".

באמירת כל חמירא וכו''), ושייר לאכילת לילה ולאכילת יום מחר וגם לשתי סעודות שבת^ט.

יום ששי (י"ג ניסן)

שריפת חמץ

החמץ שאין זקוק לו לשבת, ישרוף ביום ששי. שריפה זו צריך שתיעשה בשעת השריפה הנהוגה בכל שנה^{יא} (ובשנה זו בשעה: 11:47), ואין לומר אז כל חמירא^{יב}.

ח טורי זהב (סימן תמד ס"ק ז). ועיין בדרך פקודין (מצוה ט, חלק המעשה אות ט) "אם חל י"ד בשבת בדיק בליל י"ג כו', ויבטל גם-כן תיכף בעת הבדיקה". וכן ב"קצת אזהרות נחוצות" (אות ב).

ט עיין לעיל הערה ו, ולקמן בהערה כא.

י טור ושולחן ערוך (אורח חיים סימן תמד סעיף א). עיין לעיל הערה ו.

יא מרדכי (פסחים סוף פרק א בשם רש"י), והובאו דבריו בבית יוסף (סימן תמד), ונפסק להלכה בטור ושולחן ערוך (סימן תמד סעיף ב): "טוב לבער החמץ קודם חצות". והטעם מבואר בטור "שמא ישהה אותו לשנה הבאה אחר חצות". ומשמע מלשונם דדי בכך, שמבערו לפני חצות, ואין צריך להקדים ולבערו בשעה חמישית כמו בשאר ערב פסח. אבל עיין ב"קצת אזהרות נחוצות" (אות ג): "ביום ששי ערב שבת קודש מבערין את החמץ של בדיקת הלילה בזמן שהוא מבער בכל ערב פסח". וכן בדרך פקודין (מצוה ט, חלק המעשה אות יב) "ומדקדים לשרוף קודם שש כמו בשאר שנים, דאם יאחר הזמן אחר שש, חיישינן דילמא אתי למיסרך ולמעבד כן בשאר השנים". וכן הוא בשו"ת מהר"י ווייל (סוף סימן קצג) ובדרושי צל"ח (דרוש לו אות כו).

יב דאין מבטלים את החמץ בשעת הביעור (כבכל שנה), דהרי משייר עוד חמץ למאכלו, אלא הביטול הוא למחרת ביום השבת. כן הוא במנהגי מהר"ל (הלכות בדיקת חמץ), שו"ת מהר"י ווייל (סימן קצג), טור ושולחן ערוך (סימן תמד סעיף ו) ורמ"א (שם סעיף ב). וכן הועתק ב"קצת אזהרות נחוצות" (אות ג). ועיין דרך פקודין (מצוה ט, חלק המעשה אות יב).

ועיין במנהגי מהר"ל (שם) שהעיר אמאי לא אמרינן בזה לא פלוג כדאמרינן לענין שעת הביעור (עיין הערה יא), ובפרי מגדים (שם אשל אברהם ס"ק ג) ביאר דלא גזרינן אטו שאר שנים, דביטול החמץ ביום אינו כל-כך חובה, עיין שם.

מכירת חמץ

המוכר חמצו^{יג} לגוי על-ידי הרשאה לרב, או לבית-דין וכדומה^{יד}, יקדים לעשות זאת כדרך שעושה כל שנה^{טו}.

רב, בית-דין, או כל אדם המוכר חמצו ישירות לגוי, מן הדין יש לו שהות למוכרו עד כניסת השבת^{טז}, אך המדקדקים ביותר ושאינן להם הפסד, יקדימו למוכרו קודם זמן שריפת חמץ, כמו כל שנה^{יז}.

יג רבינו בעל מנחת אלעזר זי"ע מביא בשער יששכר (מאמרי חדש ניסן מאמר זמן חירותינו אות לו) שאבותיו הקדושים וכן זקניו מצד אמו בני הגה"ק מראפשיץ זי"ע דקדקו שיהיה מה למכור בשטר מכירת חמץ לנכרי קודם הפסח, כלומר להשאיר קצת חמץ ולמוכרו לנכרי^{יח} [בדאי לא שמרים וכיוצא שצריכין מיד אחרי החג, שלא יהיה רוצה בקיומו כנוודע מספר מקור חיים ושאר גדולי האחרונים ז"ל, רק שארי דברים חמוצים מספק וחשש המבואר בשלחן ערוך^{יט}]. וכותב רבינו זי"ע ש"אחד מטעמם יש לומר גם על פי גמלה^כ, דהנה צריכים ליזהר ממשוהו חמץ גם מבלי יראה, היינו מדרבנן גם כשביטלו. ולכאורה הוא דבר שאי-אפשר ממשוהו ממש בחורין ובסדקין אשר לא ימלט כמעט, ואם נאמר שימכרם לנכרי הרי לא חל המכירה על פירורין משהו כאלו שאין בהם שוה פרוטה, ועל זה העצה הוא למכור בשטר מכירה איזה דברים בשוויין שיש בהם חשש חמץ, ודרך אגב כותבין בשטר מכירה גם על הפירורין שבין הסדקין בכלים חמוצים וכיוצא, ויחול המכירה גם עליהם, ועל-ידי-זה נזהר ממשוהו חמץ גם מבלי יראה דרבנן, עיין שם.

יד ב"קצת אזהרות נחוצות" (דיני בדיקת חמץ ופסח לכל שנה ושנה, אות ג), הזהירו שלא למכור החמץ לנכרי רק על-פי תלמיד חכם: "על-כן באנו להזהיר לעשות שטר מכירה או למלאות הטופס רק אצל תלמיד חכם הבקי וירא שמים כדת של תורה". והטעם שהקפידו כל-כך הוא מפני "כי רבה המכשלה שכותבים שטר מכירת חמץ על-ידי שאינם בקיאים בדבר על פי דת תורתנו הקדושה הן בעניני כתיבת השטר מכירה וגם בשטר מכירה הנדפסים איך למלאות את הטופס, והן בעניני מכירה איך להתנהג עם הנכרי הקונה, ושהרבה טועים וחושבים על עצמם שבקיאים בטוב דינים אלו והוא חשש דבל יראה ובל ימצא, ויש חשש על החמץ גם על אחר הפסח". וכן הוא בנימוקי אורח חיים (סימן תמח סעיף ג ס"ק א). ועוד טעם כותב רבינו זי"ע בנימוקי אורח חיים (שם) על-פי מה-שכתב המגן אברהם (סימן רמה ס"ק ל) בדברי הרא"ש (שבת פט"ז סוף סימן יב) לענין אמירה לעכו"ם בשבת, שאם הישראל מערים בכך, ורגיל לעשות דברים בהערמה על-ידי העכו"ם, אסור, עד כאן לשון הרא"ש ז"ל, משמע דאם אין הישראל מערים שרי כו', עד כאן לשון המגן אברהם. ומיניה יש לדון לענין חמץ, דהערמה מצד אחד, היינו מצד העכו"ם מותר, ורק שיהיה מצד הישראל באמת וכהלכה. ולפי-זה נכון יותר למכור החמץ קודם הפסח לנכרי רק על-ידי רב או בית-דין, כי גם אם יש בין המוכרים אנשים דמיחזי בעניייהו כערמה וכחוכא ואטלולא, על-כל-פנים מצד אחד - הוא הרב - יש כוונה הראויה לאמיתה. ואחר-כך כשמוכר הרב להנכרי יש גם-כן מצד הרב כוונה כראוי, עיין שם באורך.

טו עיין בדרכי חיים ושלום (אות תקעה), עצה טובה למי שרוצה למכור לנכרי בתים או חדרים שלמים שאין נכנסים ומשתמשים בהם כל ימי החג, שימכרם עוד קודם זמן בדיקת חמץ, בכדי שלא יהיה זקוק לבדוק מקומות אלו.

טז שו"ת מנחת אלעזר (חלק ג סימן כו), וכן הוא ב"קצת אזהרות נחוצות" (אות ד). עיין לקמן הערה יט.

יז שו"ת מנחת אלעזר (חלק ג סימן כו), וכן הוא ב"קצת אזהרות נחוצות" (סוף אות ד).

בעלי חניות המוכרים קמח או יין-שרף וכדומה"י שרוצים עוד למכור סחורתם קודם השבת, ימכרו אותו ג' או ד' שעות אחר חצות היום שיהיה להם זמן לפנות הכל ולרוחץ את-עצמם קודם כניסת השבת"י.

אחר שנמכר החמץ לנכרי, אין למכור ולקנות ולישא וליתן עם החמץ. על-כן מי שצריך לקנות חלות לכבוד שבת-קודש או שאר חמץ יקנה רק עד שעה שנמכר החמץ להנכרי.

אכילת חמץ ביום ששי ובשבת

אף לאחר ביעור חמץ מותר לאכול חמץ כדרכא, ואין להחמיר בזה.

יח דוקא קמח וכיוצא, אבל לא חמץ גמור. כן משמע משו"ת מנחת אלעזר (חלק ג סימן כו).
יט שו"ת מנחת אלעזר (חלק ג סימן כו). ועיין שם הטעם, שמכיון שמעיקר הדבר אין מקור מדינא לבער בערב-שבת קודם חצות, רק קודם הלילה [וכן הוא להדיא בבעל המאור (פסחים טו, ב מדפי ה"ף) "ד' שחל בשבת מבערין את הכל מלפני שבת כו' לפיכך עשו לו **שעת שתיים עשרה** [דהיינו בין השמשות] ביום י"ג כשעה ששית ביום י"ד ברוב השנים" (עיין קונטרס שיירי מנחה לחלק א סימן נט)], ורק מחומרא מבערין קודם חצות, וגם המחבר (עיין לעיל הערה יא) כתב רק בלשון **טוב** לבער בזמנו, שאין לנו כח לחדש גזירה אחר חתימת התלמוד, עיין שם באריכות. ורק מפני כבוד השבת, יזהר למוכרו רחוק הרבה מכניסת השבת שיהא די זמן להכין עצמו לשבת. וכותב רבינו זי"ע, שכן נפסק בשו"ת אוריין תליתאי (סימן סד) ובייטב לב (בדרשתו לשבת הגדול, כשחל ערב פסח בשבת), ואין צריך להחמיר למכור החמץ קודם חצות כמו-שכתבו בספר זכור לאברהם (הספרי, חלק ג אות ד ס"ק קב), ובשו"ת מהר"ם שיק (אורח חיים סימן רה), עיין שם.

כ "קצת אזהרות נחוצות" (אות ד).

כא ואפילו קודם השבת. שו"ת מנחת אלעזר (חלק א סימן נט). וכתב שם, דלא נמצא בשום אחד מהפוסקים להחמיר שלא לאכול חמץ לאחר ביעורו. ואין לגזור אטו כל השנים כדאמרינן לענין ביעור חמץ (עיין לעיל הערה יא), שהלא גם בביעור חמץ כתב המחבר (סימן תמד סעיף ב) החומרא רק בלשון **טוב** לבער (כדלעיל הערה יא), וכל-שכן שאין להוסיף עוד חומרא שלא לאכול חמץ אחר חצות בערב שבת. וגם אין להביא ראיה מלשון המחבר (שם סעיף א): מבערים הכל לפני שבת ו**משיירין מזון ב' סעודות לצורך השבת** כו', דמשמע שעל ערב שבת אין לשייר מחמת שאסור אז לאכול חמץ, דזה אינו, דהתם מייירי מדינא - דאינו מחויב לבער עד סמוך לבין-השמשות, ואם-כן אינו מניח בשעת הביעור כי אם שתי סעודות שצריך לצורך שבת, שלא ישייר יותר מדי כדי שלא יצטרך לבערו, ולא יוכל לשורפו בשבת. אבל לדין דמחמירין ומבערין הכל קודם חצות (כמבואר בשולחן ערוך שם בסעיף ב), בודאי שמותר לשייר עוד לאכילת ערב שבת. ועיין שם מה שכותב רבינו זי"ע שסיפר לו הה"ג החסיד מו"ה אלטיר ז"ל ממאגרו (בעמ"ס גני יוסף) שהרה"ג מהרצ"ה אורנישטיין זצ"ל אבד"ק לבוב בעל ישועת יעקב, שלח להרה"ק מהר"י אבד"ק בעלזא זצ"ל, שלדעתו אין לאכול חמץ בערב שבת אחר שריפת החמץ, וביקשו לפרסם הדבר ויזהיר על כך, והה"ק לא הסכים עמו להשמיע ולפרסם ברבים דבר זה, רק אמר כיון ששלח אליו יעשה כדבריו ויחמיר לעצמו בלבד ולא לאחרים, עיין שם.

כב שו"ת מנחת אלעזר (חלק א סימן נט), עיין שם.

אין לבשל על שבת זו שום מאכל הנעשה מקמח, כגון קוגעל, לאקשין, פערפעל וכיוצא ב.

אפיית מצה

בשנה זו, אופין ה"ערב פסח מצות" כד ביום ששינה אחר חצות כ (ולא במוצאי שבת).

כג "קצת אזהרות נחוצות" (אות ה). והמקור לזה הוא דברי המחבר (אורח חיים סימן תמד סעיף ג): "אין מבשלין לשבת זה דייסא וכיוצא בזה, ואין עושין בו פת הצנומה בקערה". וכמובן ש'דייסא' לאו דוקא, אלא כל הנעשה מקמח אין לבשל לשבת זו. והטעם מבואר בטורי זהב (שם סק"ד) ובמחצית השקל (שם סק"ד) משום שהדייסא והקמח נדבק בדופני הקדרה, ולא יאה אפשר לקנחו, כמבואר ברמ"א שם.

כד בשולחן ערוך (אורח חיים סימן תנח סעיף א): נוהגים שלא ללוש מצת מצוה בערב פסח עד אחר חצות. והטעם משום דאיתקש אכילת מצה לקרבן פסח דכתיב (דברים טז, ג-ג) וזבחת פסח לד' ג' שבעת ימים תאכל עליו מצות ג', ואמרינן כמו ששחיטת הפסח היה בערב פסח אחר שש כן עשיית מצות של מצוה בערב פסח אחר שש שעות (טור שם), וגם אין אופין המצות בעוד החמץ קיים וקודם זמן איסור חמץ, כמו בהקרבת הפסח (בית יוסף שם ד"ה כתב ר"). ועיין ספר הפרדס לרש"י (סימן קכט, מובא בשו"ת מהר"ל סימן כו), דאם אופין המצות כשהחמץ עדיין קיים, עוברין על איסור דאורייתא, ואין יוצאין באפיית מצה. ועיין בשו"ת מנחת אלעזר (חלק א סימן נט אות ג) מה-שהאריך בזה.

כה בטור (סימן תנח) מביא קצת גאונים שסוברין שלא לאפות בערב שבת, אלא בליל מוצאי-שבת, וסיים הטור "ואנו אין לנו אלא מנהג אבותינו לאפות מערב שבת כו', ואדוני אבי הרא"ש ז"ל היה מבער הכל מלפני השבת כו' ואופה מצות מערב שבת". וכמה טעמים איכא דהעדיפו לאפות בערב שבת מלאפות בליל פסח - מוצאי שבת: יש שכתבו שבערב פסח אם יתערב משהו מחמץ יתבטל קודם איסורו, מה-שאיין-כן בפסח חמץ אסור במשהו (טור שם). או כדי לא לטרוח ביום-טוב, וגם שעל-ידי-זה יתאחר אכילת מצה, וזריזין מקדימין למצוה (טור שם, לבוש שם). או שיאחר באפיית מצה כל כך עד שיאכל אפיקומן אחר חצות (בית יוסף שם ד"ה רוב האי גאון, מר"י בשם התוספות). ועוד טעם אחר, שממהרין באכילה שלא ישנו התינוקות (טורי זהב שם סק"א). וגם אין לאפות במוצאי-שבת, משום דיש הרבה דינים בהפרשת חלה כשלש ואופה עיסתו בחג הפסח (עיין שולחן ערוך אורח חיים סימן תנח סעיף ב), ולאו כולי-עלמא דינא גמירי, ויבואו לאפות ה"חלה" גם-כן ביום-טוב - וזה אסור כי אינו ראוי לאכילה, או ישרפוהו ויבואו לידי איסור שריפת קדשים ביום-טוב, "ואני ראיתי מכשול זה בעיני" (טורי זהב שם).

כו זמן של אחר חצות אינו מובא בטור אלא בשולחן ערוך (אורח חיים סימן תנח סעיף א): "ובי"ד שחל להיות בשבת לשין בערב שבת אחר שש שעות". ועיין בשו"ת מנחת אלעזר (חלק א סימן נט) לבאר טעם המנהג, שמוסיף המחבר, לאפות אחר חצות, וגם עצם המנהג בשנה שערב פסח חל להיות בשבת לאפות המצות מצוה בערב שבת, הלא ביום י"ג אין הזמן של הקרבנות הפסח, וגם החמץ עדיין בעין (עיין הערה כד), "אם-כן, מה מעלה יש שאופה ביום ערב-שבת יותר מיום שלפניו או איזה ימים קודם הפסח". ואין לתרץ שהוא מטעם גזירה אטו שאר שנים שלא ישכחו מלאפות ערב-פסח אחר חצות (כדאמרינן לגבי ביעור חמץ, עיין הערה יא), דזה גופא שאופין בערב-פסח הוא רק ממנהגא וכמו-שכתב המחבר (שם) "נוהגים שלא ללוש מצת מצוה בערב פסח עד אחר חצות". וכן הוא בבית יוסף (שם ד"ה כתב ר") "ונהגו כל העולם שלא להתחיל ללוש עד אחר שש שעות, ואין לשנות מנהג זה", וכן הוא בדרכי משה (שם), ועיין גם בלשון הרוקח המובא בב"ח (שם) בתחלת הסימן) עיין שם, ואין עושין גזירה רק לדאורייתא ולא למנהג, וכל-שכן גזירה רחוקה כזו (עיין סוף הערה יב, ובפרי מגדים המצוין שם), ואפילו אם נימא שאופין משום גזירה

בשעת אפיית המצות אין אומרים הלל^כ.

הכנה לסדר וליום-טוב

צריכים להכין את כל צרכי הסדר קודם השבת, כגון צליית הזרוע^{כא} והביצה^{כב}, מי מלחל וחרוסת^{כג}, ואם שכח, אזי יעשה החרוסת^{כד} והמי

אטו כל השנים, מכל-מקום בודאי שאין מעלה יתירה בהמצות שנאפו אז. ועיין שם מה שמסיק, שאין-הכי-נמי, אין הטעם שאופין בשנה זו בערב-שבת משום דאיתקש לפסח, אלא דכל שנאפה סמוך לפסח מכוונים יותר שיעלה לשם מצת מצוה, והוא על-פי דברי הירושלמי (מובא בטור שם) דבמצה ישנה אין יוצאים, ואף-על-פי שהעולם סומכין על דעת רבינו ירוחם (מובא בבית יוסף שם) דאם נעשה לשם שימור למצה, גם בנאפה מקודם, גם-כן כשר, כבר כתב הטור "וכיון דירושלמי אוסר, ראוי להחמיר שלא לעשות קודם חצות", ולכן אפילו בשנה שחל ערב פסח בשבת, שאי-אפשר לאפות המצות בערב פסח, וגם לא במוצאי שבת (עיין הערה כה), המנהג לאפות ערב-שבת אחר חצות, דהוי הזמן הקרוב ביותר האפשרי לליל פסח. וגם יש להבין המנהג לאפות בערב-שבת אחר חצות, על-פי דברי הטור (סימן טס): "לצאת ידי חובתו בליל ראשון, אינו אלא במצה שאפאה ישראל לשם מצה דכתיב ושמרתם את המצות", ולכן נוהגים לאפות המצות בערב-פסח לשם מצוה, ואם יאפו, בשנה כזו, המצות בימים קדומים לא יזכרו כלל ליחד המצות לכוין בהם לשם מצות מצוה, רק יהיו נאפים עם שאר מצות שמורים לכל ימי הפסח. עיין שם.

כז דכיון שאינו זמן הקרבת הפסח, יש לחשוש שלא יהא כקורא את ההלל בכל יום, שאמרו (שבת קיח, ב) דהוי כמחרף ומגדף, שו"ת מנחת אלעזר (חלק א סימן נט אות ד).

כח פרי מגדים (סימן תמד משבצות זהב סק"ב), ועיין בשערי תשובה (סימן תעג ס"ק י) בשם שו"ת נכנסת יחזקאל, "שבשנת תפ"ז חל ערב-פסח בשבת, ודרש בשבת הגדול שלפניו שהזרוע תהיה צליה מערב-שבת". וכן הוא ב"קצת אזהרות נחוצות" (אות ח). והטעם, שאסור לצלות הזרוע בליל החג, לפי שאי-אפשר לאכלו אז, שאין אוכלין צלי בלילה זה (שולחן ערוך אורח חיים סימן תעו סעיף א), ואם תישאר הזרוע לאחר יום-טוב ראשון, נמצא שבישל ביום-טוב שלא לצורך יום-טוב, ואין יום-טוב מכין לחבירו (דרכי משה סימן תעג סק"י, מגן אברהם שם סק"ח).

כט "קצת אזהרות נחוצות" (אות ח). בטעם הדבר ראה לעיל הערה כח. וכן הוא הלשון בפרי מגדים "לצלות בשר וביצה זכר לחגיגה ופסח".

עיין בב"ח (סימן תעג ד"ה ומ"ש וי"א כשפסח במ"ש) דגם כשחל ערב פסח בשבת, נוהגין לאכול ביצה בליל פסח, "וכן נהגו", אף-על-פי שבזמן שבית המקדש היה קיים לא היו מקריבים החגיגה בשבת.

ל דאין לעשות מי-מלח בשבת ויום-טוב, משום שנראה כמעבד (עיין שולחן ערוך אורח חיים סימן שכא סעיף ב. וראה עוד שם סימן תצה סעיף א), וכנפסק בחיי אדם (כלל קל סעיף יט סק"א), ובקיצור שלחן ערוך (סימן קיח סעיף ד). "קצת אזהרות נחוצות" (אות ח).

לא פרי מגדים (סימן תמד משבצות זהב סק"ב), משום שאסור לטחון ביום-טוב, דבר שאפשר לטחון בערב יום-טוב, אם טעמו נשמר (שולחן ערוך אורח חיים סימן תקד סעיף א). וכן הוא ב"קצת אזהרות נחוצות" (אות ח).

לב דרך דיכה כדרכה אסור (עיין הערה לא), וכמ"ש הרמ"א (סימן תקד סעיף ב, בשם הגהות מיימוניות בשם הסמ"ג) "ומיהו נוהגין לשנות קצת בדיכת תבלין, וכן ראוי להורות". "קצת אזהרות נחוצות" (אות ח).

מלח^{לז} במוצאי שבת על-ידי שינוי, והביצה, יצלהו ויאכלו ביום א' דפסח^{לז}, או יבשל^{לז}ה ויאכלו תיכף בלילה^{לז}.

אם יש לו כלי חרס חדשה לפסח (שלא השתמשו בו לעולם), אסור לבשל בו לכתחלה ביום-טוב בפעם ראשונה^{לז}, לכן יבשלו או יחממו בו מים בערב-שבת קודם יום-טוב^{לז}.

בשנה זו צריכין זהירות יתירה^{לז} לזכור להפריש חלה קודם שבת מן החלות של שבת^מ. אם שכח להפריש חלה מהחמץ, אסור לאכול החלות בשבת קודש^{מא}.

לג "קצת אזהרות נחוצות" (אות ח). ועיין במחצית השקל סימן תעג סק"ה "מכל-מקום אסור ליתן שני שלישי מלח ושליש אחד מים", עיין שם.

לד "קצת אזהרות נחוצות" (אות ח). ומשמע דאין לאכול צלי אפילו ביצה בליל פסח, עיין מה-שכתב הב"ח (סימן תעג ד"ה ומ"ש רבינו ונהגו בבשר וביצה) "ודע שמנהג אשכנז ליטול זרוע וביצה ולצלוחם, ואין אוכלין אותם, לפי שנהגו כמ"ש במרדכי דאין אוכלין צלי בב' לילות אפילו ביצה צלויה כו', ומהר"ש לוריא כו' אבל לא יצלה אותם דאין אוכלין צלי כל עיקר, ודבריו נכונים, וכן אני נוהג". לכן יש לאכול הביצה צלויה רק ביום הראשון, אבל לא בלילה, וכדברי המגן אברהם (שם סק"ח).

לה עיין דרכי חיים ושולם (אות תקצב) "הביצה שלקח היה מבושל". ועיין שולחן ערוך וברמ"א (סימן תעג סעיף ד, סימן תעו סעיף ב) ובנושאי כלים, ודו"ק.

לו שהרי מבושל יכול לאכול גם בלילה.

לז רמ"א (סימן תקב סעיף ד), ובמגן אברהם (שם סק"ד).

לח עיין רמ"א (סימן תקב סעיף ד): "ולכן נהגו כשקונין קדרות חדשות בפסח מבשלין בהם קודם יום-טוב". "קצת אזהרות נחוצות" (אות טו).

לט אמרו חז"ל (שבת לד, ב), וכן נפסק בטור ושלחן ערוך (אורח חיים סימן רס סעיף ב), שבערב שבת עם חשיכה ישאל לאנשי ביתו, בלשון רכה, "עשרתם, ערבתם, הפרשתם חלה". ועיין בשו"ת כנסת יחזקאל (חלק אורח חיים סוף סימן כג), הובאו דבריו בפרי מגדים (סימן תמד משבצות זהב סק"ז), דהיום לא נוהגין לומר, בחו"ל, בערב שבת "עשרתם ערבתם כו'", כי חלת חו"ל אף אם שכח להפריש יש לה תקנה שאוכל ומשייר, ואחר-כך מפריש חלה. מה-שאיין-כן בערב פסח שחל בשבת אם שכח אין לו תקנה על-ידי שיור, שאי-אפשר לשייר חמץ, לכן צריכין ליהזר להפריש חלה בערב שבת. "קצת אזהרות נחוצות" (אות ז).

מ אם שכחו להפריש חלה מבעוד יום, יכולים להפריש אפילו בין השמשות. שולחן ערוך (אורח חיים סימן רסא סעיף א) מגן אברהם (סק"ב). ועיין במחצית השקל (סק"ב) דאף שבכל ערב שבת בין השמשות (בחו"ל) אסור להפריש חלה מן העיסה, כיון שאפשר לאכול בלא הפרשה ולשייר מעט עד אחרי השבת ולהפריש מן המשייר, מה-שאיין-כן בשבת זו, אם לא יפריש לא יהיה לו מה לאכול, כי אין לו תקנה שאוכל ומשייר (עיין בהערה לט), הוי לצורך מצוה, ושרי, עיין שם.

מא מגן אברהם (סימן תקו סק"ח), דאי אפשר להפריש עוד בשבת זו (עיין הערה לט והערה מ). "קצת אזהרות נחוצות" (אות ז).

שבת הגדול

תפילות

משכימין בשבת בבוקר לתפילת שחרית^{מב}, ואומרים היוצרות לשבת הגדול^{מג} (ואין אומרים אותו בשבת שלפניו).

בשבת זו מפטירין (מלאכי ג, ד) "וערבה לד"מד.

אחר חצות היום מתפללין מיד תפלת מנחה^{מה}, ואומרים "סדר קרבן פסח" כנדפס במחזורים וסידורים^{מו} אחר תפלת מנחה^{מי}.

מב כדי שיהא שהות לאכול הסעודות בתוך זמן אכילת חמץ. סידור רבינו שלמה ב"ר שמשון מגרמזיא (סימן קיט אות ב), רוקח (סימן רסז), מנהגי מהרי"ל (בהלכות בדיקת חמץ), ועיין דרכי חיים ושלום (אות תקסא).

מג אליהו רבה (סימן תל אות ב), פרי מגדים (סימן תל משבצות זהב סק"א), ועיין דרכי חיים ושלום (שם).

מד באר היטב (סימן תל סק"א), ושני טעמים בדבר. א] משום שבהפטרה נאמר שם (פסוק ט) "הביאו את כל המעשר אל בית האוצר", ובערב-פסח של שנה רביעית ושביעית לשמיטה, חייב כל אדם להביא לכהנים וללוים את המעשרות אשר השהה משנים שקדמו (משנה מעשר-שני פ"ה מ"ו), נמצא דהפטרה זו הוא מעין המאורע, ולכן רק כשחל שבת הגדול בערב פסח מפטירין הפטרה זו (לבוש סימן תל). ב] זמנו של אליהו הנביא לבוא ולבשר הגאולה הוא בערב פסח, כיון שאמרו חז"ל בט"ו בניסן נגאלו ובט"ז בניסן עתידין ליגאל, הרי שזמן הגאולה הוא בליל שמורים פסח, ואליהו יבוא יום מקודם, כמו שכתוב הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בא יום ד', אבל כבר אמרו חז"ל (פסחים יג, א) אין אליהו בא לא בערבי שבתות ולא בערבי ימים טובים, כי העם טרודים בהכנת שבת ויום-טוב, ואם-כן איך יבוא בערב פסח הלא העם טרודין, "אלא ודאי שיהא אז שבת ערב-פסח ואין העם טרודין", ולזה מפטירין "וערבה לד" שההפטרה מסתיימת בפסוק "הנה אנכי שולח לכם את אליהו לפני בא יום ד' הגדול והנורא" (אמרי נועם פרשת פקודי בשם הגה"ק מהרמ"מ מרימנוב ז"ע, ומובא בשו"ת מנחת אלעזר חלק א סימן לה), ועיין שער יששכר (מאמרי חדש ניסן מאמר שבת הגדול אות ח), ובדרכי חיים ושלום (אות תמ).

מה כדי למהר לאכול סעודה שלישית קודם שעה עשירית, דאין רשאים לאכול אחר שעה עשירית כמו-שכתב המחבר (סימן תעא סעיף א): "אסור לאכול פת משעה עשירית ולמעלה, כדי שיאכל מצה לתיאבון, אבל אוכל מעט פירות או ירקות, אבל לא ימלא כריסו מהם". "קצת אזהרות נחוצות" (אות י), ועיין דרכי חיים ושלום (אות תקסא).

מו כדי לקיים "ונשלמה פרים שפתינו". סדר היום. של"ה (מסכת פסחים), באר היטב (סימן תעא סק"ט), ועיין דרכי חיים ושלום (אות תקפב).

מז כי תפלת מנחה היא נגד קרבן התמיד של בין הערבים, וקרבן פסח היה נקרב אחר התמיד של בין הערבים, עיין באר היטב (סימן תעא סק"ט), ובדרכי חיים ושלום (אות תקפב). וראה בדרך פקודין (מצוה ה, חלק הדיבור אות ב) שהביא רבינו בעל בני יששכר ז"ע: "ומנהגינו לאומרו בערב פסח במנחה לאחר אמירת סדר פרשת תמיד ופרשת מזבח מקטר קטורת וסימני קטורת ועשייתו, דהיינו קודם שיאמר ד' צבאות עמנו כו', וכן קבלנו מרבותינו".

אומרים בשבת זו את ההגדה מ"עבדים היינו" עד "לכפר על כל עונותינו" מח.

סעודת שבת

סוף זמן אכילת חמץ בשבת זו הוא עד שעה: 10:32.

צריכין לקיים "סעודה שלישית" שתי פעמים בשבת זממ:

א] מחלקין סעודת שחרית לשנים. לאחר ברכת המזון יפסיקו, ויטול ידיו שנית ויאכל "סעודה שלישית"^{נא}, וצריכין למהר ולהקדים שלא לעבור ח"ו על זמן איסור אכילה.^ב

ב] מיד אחר תפלת מנחה^ג עורכין השולחני במאכלים שנתבשלו

מח דרכי משה (סימן תל סק"א), פרי מגדים (שם), ועיין בדרכי חיים ושלום (אות תקס ובהג"ה), וכן נוהגין. וראה הגדה של פסח עם ליקוטי אמרי קודש מאת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א (מאמרי הלכה, בענין אמירת ההגדה בשבת הגדול).

מט נחלקו הפוסקים אם יוצאים ידי סעודה שלישית בפת דוקא או אף במיני תרגימא, כן נחלקו אם יוצאים ידי סעודה שלישית קודם זמן מנחה, ולכן אוכלין "סעודה שלישית" קודם זמן איסור אכילת חמץ, כדי לקיים הסעודה בפת, ועורכין סעודה שלישית עוד הפעם אחר זמן מנחה במיני תרגימא וכדלקמן. והמקורות לזה הוא מדברי הב"ח (סימן תמד ד"ה ומה"ש שאמר דסעודה ג') בשם השלטי גבורים, ובמגן אברהם (שם סק"א) בשם הכל בו, ובתשב"ץ קטן (בדיני שבת אות כג) שכן היה עושה מהר"ם בן ברוך לחלק סעודת שחרית לשניים נוסף לאכילתו אחר חצות. ועיין ב"קצת אזהרות נחוצות" (אות י'), ובדרכי חיים ושלום (אות תקסא). ועיין לקמן בהערה נא, ובהערה נד.

נ ב"קצת אזהרה נחוצות" (אות י'): "וישהה ערך רביע שעה". עיין מגן אברהם (סימן רצא סק"ו): "יפסיק הסעודה, ויקום וילך וימתין מעט בנתיים, ואותן שנשארים במקומן לא יצאו ידי חובתם, דהוי כסעודה אחת", וכן-כתבו הב"ח (שם ד"ה וכן היה עושה, בשם המהרש"ל בשם המרדכי), והטורי זהב (שם סק"ב).

וכתב הבית יוסף (שם ד"ה וכן היה עושה): "ואף-על-פי שתוספות כתבו שר"י אומר שאין להפסיק באמצע סעודה משום איסור ברכה שאינה צריכה. תירץ הוא ז"ל, דכיון שהוא מפסיק לכבוד שבת, אין כאן משום מרבה בברכות שלא לצורך", עיין שם.

נא כדי לקיים סעודה שלישית בפת, כדברי המחבר (סימן רצא סעיף ה): סעודה שלישית "צריך לעשותה בפת, וי"א שיכול כו', וסברא ראשונה עיקר שצריך לעשותה בפת". והטעם מבואר בטור (שם בשם הר"י) כיון דילפינן ג' סעודות של שבת מג' פעמים 'היום' דכתיב גבי מן, צריך לעשותה בפת.

נב "קצת אזהרות נחוצות" (אות י'), ועיין דרך פקודיך (מצוה ט, חלק המעשה אות יג), ופשוט.

נג עיין לעיל הערה מה.

נד שאז הוא זמן סעודה שלישית, עיין שולחן ערוך (סימן רצא סעיף ב) דהזמן הוא משיגיע זמן המנחה, דהיינו משש שעות ולמעלה, ואם עשאה קודם לכן לא קיים מצותה, וברמ"א (שם) "וכן נוהגין לכתחלה במדינות אלו".

בכלים ובתנור של פסח כדינונה, ואין אוכלים לא חמץ ולא מצה, רק בשר ודגים או פירות וכיוצא, ואין לשתות יין בסעודה זו אלא יין-שרץ. בסעודה זו מזמרים הזמירות של סעודה שלישית.

"מצות מצוה" שהכין לליל הסדר, אין לטלטל בשבת זוטא.

הכנה ליום-שוב

אסור להכין שום דבר בשבת לצורך הלילה, וכן לא יביא יין לארבע כוסות, והוא הדין בשאר צרכי הסדר.

ניקוי החמץ, ביטול חמץ

אחר שיאכל סעודת שחרית ינער המפה שאכלו עליה, ויקנח הכלים

נה עיין דרכי חיים ושלום (אות תקסא), ופשוט.

נו כמובן.

נז דאסור לאכול מצה בערב פסח (עיין שולחן ערוך אורח חיים סימן תמד סעיף א, וסימן תעא סעיף ב). "קצת אזהרות נחוצות" (אות י).

נח רמ"א סימן תמד (סעיף א): "ובמדינות אלו כו' יקיים סעודה שלישית במיני פירות או בבשר ודגים". ועיין רמ"א סימן רצא (סעיף ה). "קצת אזהרות נחוצות" (אות י), ועיין דרכי חיים ושלום (אות תקסא) "ואחר-כך ערכו השלחן עם רוטב וקיג"ל מתפוחי אדמה שנתבשל ונטמן בכלים ותנור של פסח כדינו".

נט דרכי חיים ושלום (אות תקסא). והוא מדברי מהרי"ל (הלכות שבת הגדול וערב פסח) שאסר לשתות יין מן מנחה גדולה ואילך. ועיין שולחן ערוך (סימן תעא סעיף א) דמשעה עשירית ואילך לא ישתה יין מעט משום דמיסעד סעיד אבל הרבה שרי, דכשהוא שותה הרבה גורר תאות המאכל.

ס דרכי חיים ושלום (אות תקסא).

סא פרי מגדים (סימן תמד אשל אברהם סק"א) הואיל דמצות אסורין באכילה מדרבנן בערב פסח (עיין הערה נז), וכיון שאין בדעתו ליתנה לילדים, לעופות או לגוי מחמת חשיבותה, הוי מוקצה, מה-שאיין-כן שאר המצות. "קצת אזהרות נחוצות" (אות ו).

סב שו"ת מהר"י ווייל (סוף סימן קצג), פרי מגדים (סימן תמד אשל אברהם סק"א). והוא על-פי הדין (שולחן ערוך אורח חיים סימן תטז סעיף ב) ש"אסור לעשות שום הכנה מיום טוב לשבת, או משבת ליום טוב".

סג "קצת אזהרות נחוצות" (אות ו). עיין מג"א (סימן תרסז סק"ג) בשם ספר מנהגים הלכות פסח, וכן בלבוש (סימן תפח) דאסור להכין יין מיום-טוב לחבירו, ושכן אסור המהרי"ל לסדר את הספר תורה למקום שצריך לקרוא משבת ליום-טוב.

סד שולחן ערוך (אורח חיים סימן תמד סעיף ד): "אחר שאכל בשבת זה סעודת שחרית, ינער המפה שאכל בה". והוא מדברי הרא"ש (שו"ת הרא"ש כלל כד סימן א, ומובא בטור שם) "ינער

של חמץ^{סה} ויטמינם בין שאר כלי החמץ או במקום אחר שאינו משתמש שם בפסח^{סי}. ואם ישאר קצת דבוק מחמץ אשר לא יסור בקינוח, ידיח מעט^{סז}. ויכבד הבית במקום האכילה במכבדת^{סח}.

אם ישאר בביתו חמץ יתן לנכרי^{סט}, או ישליכו לבית-הכסא^{עא} קודם זמן איסור הנאה^{עב}. בעיר שהוא מעורבת, יכול להוציא החמץ אפילו בעצמו לרחוב, ולהניחם במקום הפקר - מקום שמטילים האשפה להנכרים הממונים על זה.

לפני תחילת שעה ששית דהיינו בשעה: 11:46, אף אם לא נשאר לו חמץ,

המפה, ויקנח הקדרות יפה באצבעו ויטמנם מן העין עם שאר כלי חמץ שנשארו". קצת אזהרות נחוצות" (אות יא).

סה שולחן ערוך (סימן תמד סעיף ד): "אחר שאכל כו' ויקנח הקערות" (ועיין בהערה סד), ועיין בפרי מגדים (שם אשל אברהם סק"ו), דאפילו אם אין בהם אלא מעט חמץ שאין צריך ביעור מעיקר הדין, "דפירורין ממילא בטלין, אבל חצי שיעור חייב לבער". "קצת אזהרות נחוצות" אות יא, ועיין דרך פקודיך (מצוה ט, חלק המעשה אות ג).

סו שולחן ערוך (סימן תמד סעיף ד): "אחר שיאכל כו' ויטמנם מן העין עם שאר כלי חמץ". "קצת אזהרות נחוצות" אות יא, ועיין דרך פקודיך (מצוה ט, חלק המעשה אות ג). עיין לעיל בהערה סד.

סז "קצת אזהרות נחוצות" אות יא. והוא מדברי הרמ"א (סימן תמד סעיף ג) בשם רבינו ירוחם: "והמאכל דבק בקדירה ואי-אפשר לקנחו, יש להדיחו מעט להעביר החמץ", ועיין בבאר היטב (שם סק"ד): "פי' אע"ג דאסור להדיח כלים בשבת אם אין-צריך להם, הכא מותר כדי להעביר החמץ". והנה בזמנינו שיש לנו מיני כלים ומפות שזורקין לאשפה לאחר השימוש, טוב ונכון להשתמש לסעודת שבת בקערות וכפות וכו' כאלו, וכן לפרוס על השלחן מפה כזה, כדי שיוכל לזרוקם לאשפה מיד אחר הסעודה.

סח ראה "קצת אזהרות נחוצות" (אות יא) [לפי המציאות של הרצפה ואופן כיבוד הבית בזמן ההוא]: "ויכבד הבית על-ידי עכו"ם, ואם אין עכו"ם יכבד ישראל במטלית או בבארשט או בנוצה". ועיין פרי מגדים (סימן תמד אשל אברהם סק"ח) שמביא בשם האליהו רבה (שם סק"ה) דכיבוד הבית על-ידי נכרי הוה שבות דשבות במקום מצוה. ומביא עוד בשם האליהו רבה (שם סק"ה) "כיבוד הבית על-ידי עכו"ם כו' ואם לאו יכבד ישראל בבגד".

סט שו"ע (סימן תמד סעיף ד): "ואם נשאר פת יכול ליתנו לעכו"ם", ואף שאסור ליתן מתנה בשבת דדמי למקח וממכר, כיון שהוא לצורך מצוה שרי (עיין מגן אברהם סימן שו סקט"ו), "קצת אזהרות נחוצות" (אות יב). ועיין דרך פקודיך (מצוה ט, חלק המעשה אות ג): "החמץ שנשאר, יאכילנו לבהמתו ויעמוד אצלה שלא תשייר, או יתנו לגוי במקום שאין רשות הרבים".

ע פרי מגדים (סימן תמד משבצות זהב סק"ו).

עא "קצת אזהרות נחוצות" (אות יב). ועיין מגן אברהם (סימן תמו סק"ג) דמתחלת שעה ששית חמץ אסור בהנאה ונעשה מוקצה, ואסור לטלטלו אפילו לבערו, אלא-אם צריך למקומו, עיין שם. ועיין שולחן ערוך ורמ"א (שם סעיף א וסעיף ג), ובטורי זהב (שם).

יבטל את החמץ באמירת "כל חמירא וכו'" כבכל ערב-פסח אחר שריפת החמץ^{עב}.

מוצאי שבת - ליל פסח

נוסח הגדה

בחתימת ההגדה, בברכת "אשר גאלנו", אין לשנות מן הנוסח הרגיל^{עג}, ואומרים גם בשנה זו "מן הזבחים ומן הפסחים"^{עד}.

עב שולחן ערוך (סימן תמד סעיף ו). ועיין פרי חדש (שם סק"ב) דאין לחוש מלבטל בשבת דהוי מטעם הפקר, ולהפקיר אסור בשבת, דשאני הכא דאינו אלא סילוק רשות, עיין שם. "קצת אזהרות נחוצות" (אות יג. עיין הערה יב).

ועיין דרך פקודין (מצוה ט, חלק המעשה אות יב): "וביום השבת קודם שעה ששית יבטל בו בלשון הנ"ל כמבואר לעיל (אות ח, עיי"ש), וישם אל לבו היטב לזכור הביטול, כיון דלאו זמן ביעוריה הוא חיישינן דילמא ישכח".

עג במשנה פסחים (קטז, ב), הגירסא "מן הפסחים ומן הזבחים". והעיר בגליון הש"ס שם, דצריך לגרוס "מן הזבחים ומן הפסחים", דכך הגירסא במשנה שבמשניות. ועיין בתוספות (שם ד"ה ונאמר לפניו) הטעם לגירסא זו, דהא אוכלין תחילה מן החגיגה דהיינו הזבח ואחר-כך את הפסח, דהפסח נאכל על השובע, וכן-כתב המורדכי במסכת פסחים והובאו דבריו במגן אברהם ובטורי זהב (סוף סימן תעג). ולפי-זה כתבו הטורי זהב והמגן אברהם בשם הב"ח ומהר"י ווייל (סימן קצג): כשחל פסח במוצאי-שבת יאמר "מן הפסחים ומן הזבחים", שהרי אין חגיגה נאכלת בלילה זה דאין חגיגה קריבה בשבת.

ועיין בנימוקי אורח חיים (סימן תעג סק"א) שכתב שלפי-זה, לאו דוקא בערב-פסח שחל בשבת, אלא גם בליל ב' דפסח שחל במוצאי-שבת, דממה-נפשך, אם היום ליל ט"ו - מספיקא דינא, הרי היה היום ערב-פסח בשבת ולא הקריבו חגיגה, ולכן צריכין גם-כן לומר קודם מן הפסחים, "זה פשוט". ועיין שו"ת מהר"י ווייל (סימן קצג).

עד בשו"ת כנסת יחזקאל (סוף סימן כג) כתב: "לא ישנה, דנאכל מן הזבחים ומן הפסחים קאי על השנה הבאה, ואז לא יהיה במוצאי שבת, ונאכל מן הזבחים תחילה ואחר-כך מן הפסחים. והובאו דבריו בפרי מגדים (סימן תמד משבצות זהב סק"ג) ובשערי תשובה (סוף סימן תעג) וכן בנימוקי אורח חיים (סימן תעג סק"א) ועיין דרכי חיים ושלום (אות תרג).

והנה עיין עוד בכנסת יחזקאל דדברי מהר"י ווייל (המובא בהערה עד) לא קאי כלל על ליל הסדר שחל במוצאי שבת, אלא על שנה לפניו, דכתב "פסח שבאה במ"ש", פירוש שיהיה לשנה הבאה במ"ש [ואז יאמר מן הפסחים ומן הזבחים כיון שבשנה הבאה אין מקריבין חגיגה]. והוסיף דגם זה ליתא, "כי אנו מתפללין שנזכה לאכול פסחים שיבנה המקדש, ופן לא יהיה במוצאי שבת כי יקדשו על פי הראיה ודו"ק". ועיין בפרי מגדים (שם) שהעיר דמה שכתב דמהר"י ווייל כתב פסח הבאה במ"ש, אינו במהר"י שלפנינו, אלא כתב שם: "כשיבא פסח במ"ש אז יאמר מן הפסחים ומן הזבחים דאין חגיגה קריבה

בשבת". ועיין גם בטורי זהב ובמגן אברהם (שם) שהביא דברי מהר"י ווייל דקאי על ליל פסח במוצאי שבת ולא כמ"ש בכנסת יחזקאל.

בנימוקי אורח חיים (שם) כתב רבינו זי"ע הפירוש בברכה כפשוטו, דהנה אומרים בנוסח הברכה "כן יגיענו ד' למועדים ולרגלים אחרים הבאים כו' ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים אשר יגיע דמם כו'", הרי דלא מיירי דוקא מפסח שבשנה הבאה, רק שנקוה שיבא משיח צדקינו מיד אחרי הפסח, "ויגיענו למועדים ולרגלים אחרים" היינו המועד ורגל הראשון שבועות וכבר יהיה בא הגואל צדק, ואחר-כך סוכות ופסח "ונאכל שם מן הזבחים" של כל מועד, "ומן הפסחים" פסח הבעל"ט נהיה כבר נגאלים ונאכל מן הפסחים, ולפי-זה אין נפקא מינה אם חל במוצאי שבת או לא, דבכל פעם אומרים "מן הזבחים" ואחר-כך "מן הפסחים". [וכמו שאומרים "לשנה הבאה בירושלים", שאין הפירוש שעד שנה הבאה בפסח לא נגאל ח"ו, אלא ודאי כשנגאל בקרוב אז בפסח הבאה נהיה כבר בירושלים נגאלים, ואז נקריב הפסחים בחג הפסח, והזבחים בכל המועדים].

והנה לדעת הר"י מקורביל, המובא ברא"ש (פרק ערבי פסחים) בחל ערב פסח בשבת, שוחטין החגיגה בערב שבת, והיינו דאף בשנה כעין זו מקריבין חגיגה, ולפי-זה אין מקום לשנות כלל מהנוסח דשאר שנים.

חסל סידור פסח כהלכתו

ככל משפטו וחקתו

כאשר זכינו לסדר אותו

כן נזכה לעשותו

לשנה הבאה בירושלים

שב פסח שחל בשבת

ובתורת פונקאטש

דברי הלכה

ביעור חמץ

בסוגיא דביעור חמץ בערב פסח שחל בשבת / ביאת אליהו הנביא בערב פסח שחל בשבת / אכילת חמץ בערב שבת לאחר שריפת החמץ / עד איזה שעה ימכרו החמץ בערב שבת שלפני פסח / ביאת אליהו הנביא בערב פסח שחל בשבת

הקרבת קרבן פסח

בסוגיא דבני בתירה

אפיית מצות מצוה

אפיית המצות בערב שבת

דברי הלכה

ביעור חמץ

בסוגיא דביעור חמץ בערב פסח שחל בשבת

משנה (פסחים מט, א): ארבעה עשר שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת, דברי רבי מאיר [עיין פירש רש"י (ד"ה מצערין): דרצה לומר, דמשיירין מזון צ' סעודות]. וחכמים אומרים, בזמנו [רצה לומר, סמוך לזמן איסור יתנו לנכרי או לזהמה ולחיה של הפקר וצמקוס הפקר]. רבי אלעזר בר צדוק אומר, תרומה מלפני השבת, וחולין בזמנם.

גמרא (סג): תניא, אמר רבי אלעזר בר צדוק, פעם אחת י"ד להיות בשבת, ובא זוגין ממונה של רבן גמליאל, ואמר הגיע עת לבער את החמץ, והלכתי אחר אבא וביעורנו את החמץ, עד כאן.

ופסק הרי"ף ז"ל (שם טו, א מדפי הרי"ף) הלכה כרבי אלעזר בר צדוק, דקאי כרבי אלעזר איש ברתותא דהלכתא כוותיה (דהיינו ר' אלעזר איש ברתותא

דפרק קמא (יג, א), אמרינן התם, י"ד שחל להיות בשבת מצערין את הכל מלפני השבת, ושורפין תרומות טמאות, תלויות, וטהורות, ומשיירין מן הטהורות מזון צ' סעודות, כדי לאכול עד ד' שעות כו', אמרו לא וזו משם עד שקצעו הלכה כר' אלעזר איש ברתותא, מאי לאו אפילו לאכול [רצה לומר, גם כזה שאמר שאין לאכול אפילו תרומה רק עד ד' שעות, כהא גם כן קצעו הלכה כמותו, והוא כר' יהודה דמתניתין (יא, ב)], ודחי, לא, לזער [רצה לומר, אין ראיה מכאן דהלכה כרבי יהודה דדילמא לא קצעו הלכה כמותו רק כהא דקאמר לזער הכל מלפני השבת], זה תוכן ההלכה דפרק קמא).

והנה הקשה רבינו אפרים (ר"ן פסחים ה, א מדפי הרי"ף ד"ה מזון) על דברי הגדול הרי"ף ז"ל, איך פסק כרבי אלעזר בר צדוק [היינו תרומה מלפני השבת וחולין בזמן] משום דקאי צשיטת רבי אלעזר איש ברתותא

לפסוק כותיה משום דמעשה רב ואפילו יפלוג עליו רבי אלעזר איש צרתא.

ועוד, דלפירוש 'מצערין את הכל מלפני השבת' היינו כשיור מזון ב' סעודות וכפירש רש"י במתניתין (מג, א ד"ה מצערין), והוא היפך דברי התוספתא, דתניא בתוספתא (פסחים פ"ג ה"ט) י"ד שחל להיות בשבת מצערין את הכל מלפני השבת ואופה לו מנה בערב שבת. דנראה מצוה, 'מצערין את הכל' לגמרי משמע, וסעודת שבת יקיים במנה.

ואי משום דקשיא ליה, דזה קותר הירושלמי (פסחים פ"י ה"א) כל האוכל מנה בערב פסח כאלו בועל ארוסתו בבית חמיו. על כן דחק את עצמו לפרש התוספתא 'ואופה לו מנה בערב פסח מערב שבת' היינו למנת מנה לזרך הלילה, וכמו שפירש הר"ן בשמו, הנה זה רחוק מפשוטו, יותר טוב לומר דהא דאוסר הירושלמי מנה בערב פסח הוא מחזות ואילן, וכמו שפירש בעל המאור (טו, ב מדפי הרי"ף).

ובראה לי לבאר דברי רבינו הגדולי אופן זה, דהנה משנה שלימה שנינו ריש פרק ב' (דפסחים כא, א) כל שעה שמותר לאכול מאכיל וכו'. ואמרינן בגמרא, שמה מתניתין דלא כרבי יהודה, דאי רבי יהודה

דקבעו הלכה כמותו, והא על כרחך פליגי אהדדי בתרתי, פליגי בחולין, דרבי אלעזר איש צרתא סבר ליה מצערין את הכל מלפני השבת [כלא שזיר כלל, רק מן התרומות טהורות סבר ליה שמשירין], ורבי אלעזר בר דוק סבר ליה בחולין אינן מתצערין מלפני השבת רק בזמנן, ופליגי בתרומה, דרבי אלעזר איש צרתא סבר ליה דמשירין מזון ב' סעודות עד ד' שעות, ורבי אלעזר בר דוק סבר ליה דמתצערת לגמרי קודם שבת.

ותירין הר"ן (ס) דסבירא ליה לרבינו, דהא דקאמר רבי אלעזר בר דוק תרומה מלפני השבת, היינו כשיור ב' סעודות הוא כרבי אלעזר איש צרתא, והא דקאמר רבי אלעזר איש צרתא מצערין את הכל מלפני השבת ומשירין ב' סעודות מן תרומות טהורות, סבר ליה כרבי אלעזר בר דוק בחולין אינן מתצערין כלל רק בזמנן, והא דקאמר מצערין את הכל, היינו תרומות טמאות תלויות וטהורות, אבל חולין רק בזמנן.

והנה מהראוי לנו להתבונן, מי הכריחו לרבינו לחקוק ולפרש כן בדברי רבי אלעזר בר דוק ובדברי רבי אלעזר איש צרתא, אם ראה לפסוק כרבי אלעזר בר דוק יכול

ב הרי"ף.

ג הרי"ף.

ד "כל שעה שמוותר לאכול, מאכיל לבהמה לחיה ולעופות, ומוכר לנכרי, ומותר בהנאתו".

אותו לגמרי מן הצית על ידי שריפה וכיוצא, ונאסר בהנאה.

אם כן האכילה קודם חלות צלותו היום הוא מנות עשה, קוס-ועשה, משום חומרא דחמץ שלא יבא לאוכלו אחר זמן איסורו גזרו חז"ל לשורפו שעה קודם חלות, ואסרוהו בהנאה. [ולרצי יהודה איסור אכילה ב' שעות קודם חלות]. הגם דמבטלין בזה שעה או שנים מנות עשה דהשבתה, דוחין המנות עשה שעה או ב' ככדי שלא יבואו לידי איסור חמור [ויש כח בזה ביד חז"ל כמו קדין בליית כנודע (מנחות מ, א. יבמות ז, ב)].

והנה הם לא חילקו בין תרומה לחולין, ממילא נריך לומר דסבירא להו "ואני נתתי לך משמרת תרומותי" (במדבר יח, ח) הוא ציווי להזהר שלא לטמא אותה, אבל על הפסד התרומה אין מזהירין. דאי סבירא להו דמזהירין, אם כן מבטלין ב' מנות משום גזירת חז"ל, וזה לא שמענו בשום מקום להיות כח בזה ביד חז"ל.

ורבן גמליאל סבר ליה 'משמרת תרומותי' אזהרה גם כן שלא להפסידה (עיין דף יג, א במוס' ד"ה וסורפין), והנה אף על פי כן סבר ליה דבתחילת ו' שורפין גם תרומה ומפסדין אותה, דהנה יש כח ביד חז"ל לדחות מצוה אחת מחמת גזירתם.

ועל כרחק נריך לומר דסבירא ליה לרבן גמליאל 'אך ציוס הראשון תשציתו' אין המצוה על כל היום, רק לשרוף בחלות

האיכא וכו', ואמרין ואלא רבי מאיר, האי 'כל שעה שמותר לאכול מאכילי, כל שעה שאוכל מאכילי מיבעיא ליה (עיין ברש"י, 'כל שעה שמותר לאכול מאכילי משמע דמיירי בשני ציי אדם). ומסיק, דאחיא מתניתין כרבן גמליאל, כל שעה שמותר כהן לאכול בתרומה מאכיל ישראל חולין לבהמתו.

ולכאורה יש להתבונן על קושית הגמרא, לא נודע מקומם והליכתם למה גזרו אומר 'כל שעה שמותר לאכול מאכילי מיירי צב' ציי אדם, כפי הנראה לא קשה מידי, אדרבא כפי המסקנא בגמרא נראה רחוק מפשוטו.

ונראה לומר, דהנה צמתניתין (יא, ב) רבי מאיר אומר אוכלין כל חמש וסורפין כו', רבי יהודה אומר אוכלין כל ד' ותולין כל ה' וסורפין כו', רבן גמליאל אומר חולין נאכלין כל ד' ותולין כל ה' וסורפין כו'. הנך רואה רבי מאיר ורבי יהודה אומרים לשון 'אוכלין' על משקל 'סורפין', שהוא מורה לשון חיוב, מה שאין כן רבן גמליאל אומר 'נאכלין' שהוא רשות.

ותתבונן בזה צמאי קמפלג. רבי מאיר ורבי יהודה סבירא להו "אך ציוס הראשון [היינו י"ד כנודע (פסחים ד, ג)] תשציתו" (שמות יב, טו), קאי על כל היום, הוא מנות עשה דהשבתה, רק קיימו וקבלו חז"ל (שם ה, א) 'אך חלק, לחלק היום, היינו עד חלות מנות עשה דהשבתה, על ידי אכילה משציתין החמץ, ומחלות ואילך ישצית

[בחיוצ] מזון ב' סעודות כדי לאכול עד ד' שעות, הנה לכאורה סבירא ליה כרבי יהודה מנא עשה להשבתה לאכילה קודם חלות, וסבר ליה דמשיירין מן התרומה דוקא, הנה סבר ליה 'משמרת תרומות' מוזהר שלא להפסידה. אם כן לדידה היה מהראוי לאכול תרומה כל השעה שעות ביום י"ד, דאין כח ביד חז"ל לדחות ב' מנאות.

על כרחק נריך לומר דסבירא ליה כרבנן גמליאל דאין מנא [תשציתו] באכילה, והא דקאמר בחיוצ 'משיירין מזון' כו', הוא מטעמא אחרניא, מנאות ענג שבת, דהחיוצ לאכול פת. ועל כרחק דסבירא ליה דאיסור אכילת מנא צ"ד הוא איסור כל היום, ואם יש לו מן התרומה בודאי מהראוי יותר לשייר מן התרומה דמוזהר עליה.

על כרחק לומר דהא דקאמר רבי אלעזר איש צרתותא 'מצערין הכל', על כרחק דקאי רק אתרומה, אבל מחולין לא קא מיירי דודאי רק צומנן. דאי אפשר לומר דאם יש לו תרומה מחויב במנאות היום, ובאין לו תרומה, או אם הוא ישראל, יהיה פטור ממנאות ענג שבת. הנה בודאי נריך לומר דלא מיירי מזה, רק החולין ודאי צומנן, רק אם יש לו תרומה מנא לשייר גם כן מן התרומה כל מה דאפשר צמציאות לאכלה, דמוזהר עליה מהפסד. ומעתה הרי לך הכרח אחד דסבירא ליה לרבי אלעזר איש צרתותא חולין צומנן.

היום ולהשצית, דתיצת 'אך' קלק, שאין שייכות למנאות עשה הלזו רק ממנאות היום, דאי סבירא ליה דעשה ד'תשציתו' הוא כל היום, ו'אך' חלק דעד חלות עשה דהשצתה באכילה, אם כן דוחין ב' מנאות בעצור גזירתם וזה לא שמענו.

ומעתה יונעם לך, רבי מאיר ורבי יהודה אומרים 'אוכלין' בחיוצ, כמשקל 'שורפין' 'בדקין' שהוא בחיוצ, מה שאין כן רבן גמליאל אומר 'נאכלין' רשות.

ולפי זה תבין קושיות הגמרא בכאן: ואלא מאי רבי מאיר, 'כל שעה שמותר לאכול', 'כל שעה שאוכל' מיבעיא ליה. דרבי מאיר לא סבירא ליה דאכילה הוא רשות והיתה, רק לחוצה כנ"ל. ותבין לפי זה פירש רש"י, דעל כרחק מיירי צב' בני אדם, דודאי זה אינו חייב להשצית חמץ של חצירו, ואוקמא כרבן גמליאל, והבן.

ובהיום נבא לנידון דידן, י"ד שחל להיות בשבת, רבי מאיר סבירא ליה מצערין את הכל מלפני השבת. על כרחק הפירוש, דמשיירין למנאות עוגג שבת, דכיון דאפשר למיעבד מנאות השבתה באכילה צ"ד, למה ידחווהו. וחכמים סבירא להו צומנן, ולא סגי בשיוור, דאפשר יבואו בני אדם הרבה לאכול, או הוא בעצמו יהיה תאב לאכול יותר, ולמה יבטלו המנא צומנה.

והנה רבי אלעזר איש צרתותא צפרק קמא דקאמר 'מצערין את הכל מלפני השבת ושורפין תרומות כו' ומשיירין

בשבת, הנה הביעור הוא ליתן המותר לנכרי ולזהמה, ולדעת רבן גמליאל בשעה חמישית ליתן התרומה לכהן שמותר לו עדיין לאכול. וזה שצא זמין בתחלת שעה חמישית ואמר לרבי דדוק וצנו (שהיו כהנים) שהגיע זמן הביעור ויצאו לבית רבן גמליאל לבער התרומות אשר שם, היינו לאכלם.

וזהו שאמר רבי אלעזר בר דדוק 'והלכתי אחר אבא וציערנו' כו', היינו שגס הוא הלך ואכל. ובתוספתא (פ"ג ה"ט) מצואר יותה, שאמר לשם: 'והלכנו לבית רבן גמליאל וציערנו' כו'. ומה שייכות היה להם לבער חמצו של רבן גמליאל. אלא על כרחך לומר כנ"ל. ואם כן מצואר לך, שהתרומה מתצערת מלפני השבת היינו בשורה, ודי בזה.

בני יששכר מאמרי חודש ניסן
מאמר ד' דרוש ו' על דרך הפשט

והנה הכרח ה' דסצירא ליה לרבי אלעזר בר דדוק 'תרומה מלפני השבת' על כרחך בשור קאמר כרבי אלעזר איש צרתותא. דהנה ראה הרי"ף ז"ל דהמסדר הש"ס הביא הצרייתא, המעשה שסיפר רבי אלעזר בר דדוק 'פעם אחת שבת אבא ציבנה כו' וציערנו את החמץ'. ולמה הביא זה מסדר הש"ס. על כרחך לומר כי היכי דלא נפסק כרבים - כחכמים דסצירא להו הכל בזמן חולין ותרומה, קא משמע לן מעשה רב דרבי אלעזר בר דדוק, כי היכי דנפסק כרבי אלעזר בר דדוק - 'תרומה מלפני השבת וחולין בזמן'.

והנה אין ראיה ממעשה הלז, דאינו מצואר בו לא חולין ולא תרומה, והעיקר חסר מן הספר. על כרחך לומר, דהנה רבן גמליאל סבר ליה 'חולין כל ארבע ותרומה כל חמש', והנה רבי דדוק וצנו כהנים היו [כמצואר צבורות (ג, א) צוכרא דרבי דדוק]. והנה צהגיע זמן הביעור

ביאת אליהו הנביא בערב פסח שחל בשבת

אשר היתה מאז ומקדם על גאולה וישועה, וכמאמר חז"ל (מכילתא פרשת צא) צ"ט ו' ניסן עתידין להגאל, והקבלה צידינו (עירובין מג, ב) שאליהו יצוא לבשר את ישראל יום אחד טרם הגלות נגלות המורה דק, ואם כן בעל כרחך שיצוא אליהו בערב פסח. אולם הרי כבר מוצטת להם לישראל שאין אליהו צא לא בערב שבת ולא בערב יום

איתא בספר הקדוש מנחם ציון להרב הקדוש מה"ר מנחם מענדל מרימנוב זי"ע, שלכן מפטירין בערב פסח שחל בשבת הפטורת 'וערבה', שבה מסיימין (מלאכי ג, כג) הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ד' הגדול והנורא גו'. כי בני ישראל מחכים ומנפים לתשועת ד' על גאולתנו ועל פדות נפשינו צעת הואת

כבר מוצטט להן לישראל שאין אליהו בא לא בערבי שבתות ולא בערבי ימים טובים מפני הטורח [פירש רש"י: לא בערבי שבתות כו' והיום ערב שבת, ולמחר ערב יום טוב. מפני הטורח, שיש להן לעסוק בסעודות שבת, ויטרדו בן]. הרי להדיא שגם בערב פסח חל להיות בשבת אמרינן דמוצטט להן לישראל שאין אליהו הנביא בא. וז"ל רא"ז זי"ע, ששם ראה שכבר הקשה בן בספר אמרי נועם (מועדים חלק ב סימן יא תשובה מבין המהדר), עיין שם.

ובדי למשכנוי נפשן להנדיק דברי הנדיק יש לומר, דהנה באמת כבר הקשה המהרש"א (בפסחים ס) דכיון דערב יום טוב חל בשבת, מה שייך בו מפני הטורח, הלא חסור לטרוח משבת ליום טוב (ועיין תוספות עירובין מג, ב ד"ה האי תנא, ובצל"ח בפסחים שם).

ויש ליישב על דרך הפלפול, דבאמת בכל ערבי ימים טובים, כשאניס חל בשבת, "מפני הטורח" היינו ההכנה לזרכי יום טוב, אבל בערב פסח זו, שחל בשבת, על כרחך אין טירחא דהכנת זרכי יום טוב (וכדברי המהרש"א). אלא, דלרבנן דסבירא להו דטהורות לא ישרפו בערב שבת, אם כן בעל כרחך בשבת יש טירחא להאכילן לאורחים אם ימצא או לכלזי כהנים כדפירש רש"י, ולכן לדידהו גם בערב פסח שחל בשבת מוצטט להן לישראל שאין אליהו הנביא בא מפני הטורח. אבל לרבי אלעזר בן יהודה ששורפין כל התרומות בערב

טוב (עירובין ס), אך כל זה בשאר ערב יום טוב, וטעמא דמילתא משום שישראל טרודין לזרכי שבת ויום טוב (עיין רש"י שם), מה שאין כן, בערב פסח שחל בשבת, כשכבר מוכן הכל מערב שבת, יוכל לבא בערב פסח, לכך קורין היום הפטרה זו, ומזכירין בה ציאת אליהו בא יצא צרנה.

ותמזה כ"ק רא"ז אדמו"ר בעל מנחת אלעזר זי"ע (בשו"ת חלק א סימן לה) על דבריו הקדושים, מגמרא מפורשת (פסחים יג, א): דתניא ארבעה עשר שחל להיות בשבת מצערין את הכל מלפני השבת, ושורפין תרומות טמאות תלויות וטהורות, ומשיירין מן הטהורות מזון שתי סעודות, כדי לאכול עד ארבע שעות, דברי רבי אלעזר בן יהודה איש צרתותא שאמר משום רבי יהושע. אמרו לו, טהורות לא ישרפו, שמה ימצאו להן אוכלין [פירש רש"י: טהורות לא ישרפו כלל, הואיל ולא הגיע זמנן לבער, ואף על פי שיש לו שזיר כדי לאגשי ביתו של כהן שמה ימצא כהנים אורחים שיאכילום, ולא נפסיד תרומה צידים, ואם לא ימצא, יאכילום למחר לכלזי כהנים, או יצטלם בלבן]. אמר להן, כבר צקשו ולא מנאו. אמרו לו, שמה חוץ לחומה לנו. אמר להם, לדבריכם, אף תלויות לא ישרפו, שמה יצא אליהו ויטהרם [פירש רש"י: אף לדבריכם דחיישינן לשמא, אמאי לא פלגיתו אלא בטהורות, אף תלויות לא ישרפו קודם זמנן, שמה יצא אליהו היום או מחר קודם זמן ייעורן ויטהרם, ויאמר, לא נגע בהן טומאה, ויאכלום]. אמרו לו,

שבת, ומשיירין מן הטהורות רק מזון שתי סעודות, שפיר אין טירחא צערב יום טוב זו שחל בשבת. ולכן שפיר שאל רבי אלעזר בן יהודה לרבנן "לדצריכס אף תלויות לא ישרפו שמא יצא אליהו ויטהרם", כי לשיטתו ששורפין הכל מערב שבת, הרי אין העולם טרודין בשבת זו, ושפיר שייך "שמא יצא אליהו ויטהרם". והשיבו לו רבנן, לשיטתם, שאף שאין טורח ערב יום טוב זה שחל בשבת - דומה לטורח שאר ערב יום טוב, מכל מקום גם צו מוצטא

שאין אליהו צא, משום הטורח שיש צו שלא להפסיד תרומה טהורה צידים.

אשר לפי זה יתיישב היטב דברי הרה"ק מהרמ"מ מרימנוב זי"ע, דכיון שקיימא לן כרבי אלעזר בן יהודה דשורפין הכל מלפני השבת, אם כן צערב פסח שחל בשבת אין שום טורח, ושפיר יוכל אליהו לצא לבשר הגאולה.

תורה מכ"ק מרן אדמו"ר
שליט"א - שנת תשל"ד

אכילת חמץ בערב שבת לאחר שריפת החמץ

הגה בשנה שחל זה ערב פסח בשבת, סיפר לי הרב הגאון החסיד מו"ה אלטיר ז"ל ממאגרוז (בעל ספר גנוי יוסף על הפתיחה מהפרי מגדים), כי בשנים הקודמים שחל ערב פסח בשבת, אז שלח הרב הגאון מה"ר צבי הירש אריגשטיין ז"ל אצדק"ק לצוב מילי ממסר על ידי שליח, להרב הקדוש המפורסם מרן מה"ר יהושע אצד"ק בעלזא זי"ל, אשר דעתו נראה שלא לאכול חמץ ביום ערב שבת אחר שריפת החמץ עד הלילה ליל שבת קדש, שאז יוכלו לאכול חמץ. וציקש מהרב הקדוש הנזכר לפרסם הדבר, ויזהיר על ככה. והרב הקדוש לא הסכים עמו להשמייע ולפרסם ברבים דבר זה, רק אמר כיון ששלח אליו על ככה, על כן יעשה כדברי הרב הגאון הנזכר, ויחמיר

לעצמו בלצד בזה, ולא לאחרים כלל, עד כאן שמעתי מהרב הגאון הנ"ל, ולא יותר ולא שום טעם לדבר כלל, ואף שלא שמענו מעולם מלפניו חומרא זו, הנה גברא רבא הוא הגאון זי"ל מלצוב אמר מילתא אין מוחסין אותה.

ויעצמו נראה לעניית דעתי כיון שהוא תרתי דסתרי אהדדי, ששורפים החמץ ויושבים אחר כך לאכול חמץ אחר כך צו ביום, ומיחזי כחוכא. וצאמת בתוספתא (פסחים פ"ג ה"ט) נמלא, ערב פסח שחל להיות בשבת, מצערין את הכל מלפני השבת ואופה לו מנה מערב שבת. תרומה טהורה וטמאה מצערין אותה מלפני השבת דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים

כמו כשחל בחול, ופשוט דאין לומר כיון דלרבי אלעזר בן גדוק דמצערין תרומה מלפני השבת ואוכלין אחר כך חולין דהוי גס כן כתרתי דסתרי אהדדי, זה אינו דהא תרומה דין אחר לה, ואוכלים כהנים לצד, וצלאו הכי כמה פעמים דינה לצערה ולשרפה גס צבל השנה, כגון שנטמאה, וכשמשיירין החולין שזהו העיקר אס כן עדיין לא ציערו החמץ כלל וזה פשוט.

אם כן לדידן אף שצולחן ערוך (אורח חיים) סימן תמ"ד סעיף ג' החמיר המחבר, וכחצ טוב לצער צערב שבת קודם חלות, כדי שלא יצאו לטעות צאחר השנים לצער אחר חלות, ומקורו מהמרדכי (פסחים פ"א סימן תקמג) שהנהיג רש"י כן גזירה שמא ישהה אותו לשנה הצאה לאחר חלות ש.

(חולין) צומנן תרומה טהורה וטמאה מצערין בשבת, אמר רבי אלעזר בן גדוק תרומה מלפני השבת, שאוכליה מועטין, וחולין בשבת, שאוכליה מרובין וכו', עכ"ל. משמע דלכולי עלמא אין צריך לצער דוקא צערב שבת קודם חלות צומנן שריפת החמץ, רק לרבי מאיר מלפני השבת היינו ערב שבת קודם צין השמשות, וחכמים אומרים חולין ותרומה הכל צומנן בשבת. והיינו שיאכלוהו בשבת עד זמן ציעורו (כמו שכתבו שם המפרשים בתוספתא) על הך דאמר רבי אלעזר בן גדוק פעם אחת היינו יושבים לפני רבן גמליאל צבית המדרש צלוד וכו'; ואם כן לכולי עלמא לא הוי תרתי דסתרי אהדדי, דלרבי מאיר דמצערין מלפני השבת, אס כן קאמר דיאפה מלא (שבת) [צערב שבת] ולא יאכל כל חמץ אחר כך, ולחכמים לא יצער כלל מלפני השבת עד צערב זמן ציעורו

1 במנחת ביכורים על התוספתא ד"ה ובערנו את החמץ כתב: וביעורו היינו אכילתו שאכלוהו.

2 רבינו מפרש מחלוקת התנאים שר' מאיר סובר שבין חולין בין תרומה טהורה או טמאה ישרוף קודם שבת ולא ישייר רק מזון לסעודות שבת ואחרי שישורף יאפה את המצה לפסח, וחכמים סוברים שלא ישרוף כלל בערב שבת אלא בשבת יבער כל החמץ בין חולין בין תרומה טהורה או טמאה קודם זמן הביעור, ור' אלעזר בן גדוק סובר שתורמה שאין הרבה אנשים שיכולים לאוכלה בשבת יבער קודם שבת וחולין ישייר לשבת ויבער קודם זמן הביעור, ומוכיח שמה שאמרו חכמים לשון מבערין בשבת הכונה לאכול בשבת ממה שאמרו שם בתוספתא 'אמר ר' לעזר בי ר' צדוק פעם אחת היינו יושבין לפני רבן גמליאל בבית המדרש צלוד, ובא זונן הממונה, ואמר הגיע עת לבער החמוץ, הלכתי אני ואבא לבית רבן גמליאל וביעורנו את החמץ'. וכיון שהיה שבת בעל כרחך ביעורנו היינו אכלנו.

ח מאחר שביאר רבינו שלרבי מאיר שורף הכל קודם השבת, ולאחר מכן אופה מצות, אם כן אין ראייה מר' מאיר שמצריך לשרוף קודם חצות, אלא העיקר שיבער קודם השבת וקודם שאופה את המצות, ולרבנן שמבער הכל בשבת ודאי שאין ראייה לדין ביעור בערב שבת קודם חצות, כי זמן הביעור הוא כמו כל שנה עד חצות של יום י"ד היינו בשבת.

ט במרדכי: והנהיג רש"י כשחל י"ד להיות בשבת, לשרוף חמץ בי"ג ביום ששי בערב שבת קודם חצות, גזירה שמא ישהה לשנה הבאה לאחר חצות, וצריך לשרפו שלא יחליף בשאר השנים.

[קונטרס שירי מנחה: והעירוני רב אחד אחר כך מדברי צעל המאור בפסחים דף נ"ט שם שכתב וזה לשונו: י"ד שחל להיות בשבת מצעדין את הכל מלפני השבת דברי ר' מאיר, פירוש ר' מאיר לטעמיה וכו' דאין ציעור חמץ אלא שריפה וכו', לפיכך עשו לו שעת שחם עשרה ציוס י"ג שהוא ערב שבת כשעה ששית ציוס י"ד ברוב השנים, עד כאן לשונו. וכן כתב שם אחר כך, דנהגו לצער הכל מלפני השבת. והרי מפורש דברי הר"ה דצער שבת עשו לו שחם עשרה כשעה ששית ציוס י"ד, היינו שעה י"ג שהוא סמוך לשקיעת החמה וכניסת שבת אז צריך לצער בערב שבת יום י"ג, וזהו זמן ציעור אז כמו שמצער ציוס י"ד בשעה ששית. ומדינא אין שום ענין להך ציעור קודם חלות ורק מחומרא, וכמו שכתב המחבר טוב לצער וכו', כמזכר בפנים.]

ואם כן לא שייך לומר ההנהגה שהנהיג רש"י רק לחומרא גזירה משום אטו שאר שנים, אבל לא דמטעם הזה עוד ניפוק מיניה חורבא בשאר שנים, שיאמרו שמוחר לאכול חמץ אחר זמן שריפת החמץ, ויטעו

לאכול חמץ בערב פסח אחר חלות היום, ואם תאמר שאין צריך למיחש לזה משום שידעו ששאינו ערב שבת שאינו ערב פסח ממש, וציוס י"ד ערב פסח ממש לא יטעו על ידי זה שמוחר לאכול חמץ, אם כן שוב קשה על גוף דברי המחבר, דאם כן למה לנו למיגור כלל לשורפו בזמנו אטו שאר שנים, הא ידעו ששאינו ערב שבת שאינו ערב פסח ממש, ולא יטעו מזה בשאר השנים לצער אחר חלות יום י"ד, וליכא למיגור מידי.

אלא ודאי צעל כרחק דסבירא ליה לרש"י צמה שהנהיג כן, שלא יאכלו חמץ כלל ציוס שישי ערב שבת קדש אחר שריפת החמץ, וישיירו לשבת רק מזון שתי סעודות, כמו שהביא הטור (אורח חיים סימן תמד) בשם רש"י. וזה פשוט דממה שיאכלו בשבת חמץ שתי סעודות, מזה לא יוכלו לטעות לליל פסח לשאר השנה, ששאינו סדר ליל פסח בכל השינויים כמוזן לכל. [ואף שנראה מלשון הרצינו חס שהביא הבית יוסף צסימן חנ"ח (ד"ה ונראה לפרש) שיש לחוש שלא לאכול מזה ליל שבת שהוא ערב פסח שחל בשבת, כדי שלא יטעו

י כונת רבינו שלפי פסק השו"ע כרש"י מבואר סברת החומרא שלא לאכול עוד חמץ אחר הביעור בערב שבת, שאם נתיר, ימצא מכשול מחומרת רש"י, שכל חומרתו כדי שלא יטעו מזה לשנה אחרת, ואם נתיר לאכול אחר הביעור יבואו לטעות לשנה אחרת לאכול אחר הביעור.

יא בטור: וכן הורה רש"י לבער הכל לפני השבת ולשייר מזון ב' סעודות וכו', וטוב לבער בערב שבת קודם חצות, אף על פי שמוחר לאחר חצות, שלא יבאו לטעות בשאר השנים לבער אחר חצות. ע"כ. ומלשון זה למד רבינו שכשמבער קודם חצות יבער הכל ולא ישאיר אלא שתי סעודות לשבת שמע מינה שלא ישייר לערב שבת אחר הביעור.

לזער צערצ שצת קודם חלות, והבו דלא לוסקיף עלה עוד חומרא לאכול אחר כך חמץ צערצ שצת.

ואף שמלשון הטור ושלחן ערוך (אורח חיים סימן תמד) בסעיף א' שהוא דעת רש"י משיירין שתי סעודות לשצת נראה לכאורה שעל ערב שצת אין לשייר, ועל כרחק מחמת שאסור אז לאכול חמץ"י. אך זה אינו ראייה, דהתם מיירי מדינא שמצערין מלפני השצת סמוך לבין השמשות, ואשמעינן רק שלא ישייר על שצת יותר, כדי שלא יטריך לזערו ולא יוכל לשורפו בשצת כמבואר שם, אבל כשמצערין קודם חלות מחומרא הנוכרת שהנהיג רש"י, מזה לא מיירי שם בסעיף א', ואז יש לומר בצאמת שיניח עוד על אכילתו צערצ שצת כדי לרכו, דלא מיירי רק שעל כניסת שצת לא יניח יותר משתי סעודות שלא יוכל לאוכלו ולא לשורפו, והתם מיירי מדינא, ובסעיף ב' מיירי מחומרא שהנהיג רש"י כנוכרי"י. על כן יפה עשה הרב הקדוש הנזכר שלא ראה

שאו מתחיל ליל פסח ויאכלו חמץ ציום שמיי, כמו שכתב שם בהגהות מהרל"ח"י, הרי יש לחוש לטעות מליל שצת ערב פסח שהוא א' דפסח, אף שאין עושין הסדר דליל פסח, מכל מקום מובן די' לחלק בין הנושאים, דשם החשש לטעות רק ציום שיזכרו שאכלו כבר מלות שמונה ימים, וידעו שמלות אין אוכלים יותר משמונה ימים, על כן יכשלו אז לאכול חמץ. אבל בנידון דידן לחוש לטעות בשנה האחרת לאכול חמץ צליל א' דפסח כמו צליל שצת זו (שהוא אחר הדיעור), פשוט דזה אין לחוש, כן נראה ליתן טעם לשצח טעמא רבה להגאון הנ"ל מלבוז ממקור הדצר צזה.

אך כיון שלא נמצא חומרא זו בשום אחד מהפוסקים, וגם המחבר כתב הנהגתו שהנהיג רש"י צזה רק צלשון טוב לזערה, ולא מדינא, על כן אין לעשות חדשות בצגירה שלא נמצאה בתלמוד ודברי רז"ל כלל, ודי לנו בפסק השלחן ערוך שטוב

יב הבית יוסף הביא דברי ר"ת שכתב: נשאל רבינו שמשון משנ"ץ כשחל פסח להיות באחד בשבת אם אסור לאפות המצות מיום הששי, והשיב דאסור וכו', גם ראיתי תשובת רבינו תם שאסר, שמא יאמר פסח הוא משבת שעבר. ע"כ. וביאר בהגהות מהרל"ח שם דברי ר"ת: רצה לומר כיון שאפאז בערב שבת, יסברו שיערב שבת ערב פסח הוא, וימנו משבת ליום ראשון של פסח, נמצא שיאכלו חמץ ביום אחרון של פסח. ע"כ. ורבינו מפרש דברי המהרל"ח שימנו שבת ליום ראשון של פסח כיון שיאכלו מצה בליל שבת.

יג בסעיף א' שם כתב השו"ע: י"ד שחל להיות בשבת, בודקין ליל שלשה עשר, ומבערים הכל לפני השבת, ומשיירין מזון שתי סעודות לצורך השבת. ע"כ. ולכאורה מאחר שהשו"ע בס"ב שם כתב שראוי לבער בערב שבת קודם חצות וכתב כאן לבער הכל מלבד מזון שתי סעודות לשבת, נראה שאסור לאכול בערב שבת אחר הביעור שקודם חצות.

יד רבינו מבאר שמה שפסק המחבר בסעיף א' הוא אם לא נחמיר שיטת רש"י המובאת בס"ב לבער קודם חצות, אלא בס"א מיירי אם מבער סמוך לשבת קודם השקיעה ועל זה כתב השו"ע שלא לשייר לשבת יותר משתי סעודות, אבל לפי חומרא שהביא בס"ב לבער קודם חצות יש לומר שיכול לשייר ולאכול גם אחר הביעור בערב שבת.

לעשות מזה אזהרה ופירסום בחומרא שלא שמענו מעולם.

וממילא כשלא נתפשטה כלל תקנה זו, אין להחמיר לעצמו גם כן לעניית דעתו, מפילו הירא וחרד המדקדק במעשיו, כי עיקרו שהנהיג רש"י הוא רק משום גזירה לההמון שלא יטעו בשאר השנים, ומה אהני אם הוא יחמיר לעצמו בחשאי. ואדרבא, אם נאמר שיזהרו על כל פנים החרדים לדבר ה', יש לומר שיוכל לנמוח מזה עוד קלקול, שידעו ההמון בשאר השנים, ויסבירו שרק החסידים ומדקדקים אינם אוכלים חמץ בערב פסח אחר הדיבור, אבל מותר מדינא לההמון כאשר ראו אשתקד שרק המדקדקים החמירו על

זה והמה אכלו צהיחר, ותקנתו קלקלתו חס ושלום מעוות וטעות שיוכל להיות מזה לההמון. ואם נאמר שאין לחוש לטעות מקציעות כזה לשאר השנים שהוא ערב פסח ממש, אם כן למה לנו כל החומרא לחוש, שהטעם רק משום טעות להמון בשאר השנים כנזכר. אם כן ממה נפשך אין לנהוג חומרא זו, ולאז לך בעקצי הצאנז, וינהגו לשרוף החמץ בזמנו בצוקר בערב שבת כמו שכתב בשלחן ערוך, ויאכלו חמץ כל היום בערב שבת, וגם ביום שבת קדש עד זמן דיבורו, גם המדקדקים במעשיהם כדינא:

שו"ת מנחת אלעזר חלק א
א סימן נט אות א

עד איזה שעה ימכרו החמץ בערב שבת שלפני פסח

מה ששאל כדת מה לעשות, בשנה שחל ערב פסח בשבת, עם מכירת חמץ בחנוותו קמח וכיוצא, עד מתי ראוי למכור בערב שבת קודש.

הנהגה הדבר כבר מצוהר באחרונים, ובזכור לאצרהם הספרדי (חלק ג אות ד' ס"ק קי"ב),

וכן בשו"ת מהר"ם שיק (חלק אורח חיים סימן ר"ה) מחמיר למכור החמץ בזמנו כמו שאר השנים ערב פסח בצוקר, וכתב שם ענה שיכתוב בהשטר מכירה שמוכר הכל לנכרי בצוקר, ויקח אחר כך בחזרה בערב שבת מן הנכרי כמה שישער שיצטרך למכור

טו מליצה על פי שיר השירים א, ח.

זי יסוד השאלה [וכפי שיתבאר בהמשך] הוא מחמת תקנה שחידשו הראשונים, והובא בשולחן ערוך (סימן תמד ס"ב) שטוב לבער בערב שבת את החמץ קודם חצות כדי שלא יבא לטעות בשאר שנים, ומעתה יש לדון לגבי מכירת חמץ שאם תחול בזמן זה שוב אינו יכול לחזור ולמכור את החמץ בחנות. ונחלקו האחרונים אם אף לגבי מכירת חמץ יש להחמיר כן, ומהו העצה להעמיד את המכירה כתיקונה באופן שיהיה ניתן להמשיך להשתמש בחמץ עד זמן איסורו.

ויקחנו צמדידה, ואם ישייר יחזיר לו גם כן צמדידה^י.

ובתשובות שאל ומשיב (מהדורא שתימאה סימן נ' ד"ה ודרך אגב) כתב לענין המוכר יין שרץ שרוצים עוד למכור על קידוש ליל שבת קודש כשחל ערב פסח בשבת, וכתב שימכרו בערב שבת ושיתנו שהקנין לא יחול רק בשבת צדוקר שעה אחת או שתיים על היום, וזוהי צאלו לפלוגתא האחרונים אי שיין זוהי שבת וקנין בשבת כיון שהקנין נעשה ממילא בשבת^י, ולא אחריון זוהי כי להלכה למעשה לא נוכל לעשות ולהורות גם כדברי המהר"ם שיק ז"ל לעשות עוד שום תנאי^י, או לחזור ולקנות מהנכרי, כי

די המכשלה צעונומיתנו הרצים הנעשה צהמכירה לנכרי שחושצים שהוא רק כחוכא ואטלולא ואינן בקיאיין שהוא מכירה צאמת, ואם יתן המעות לאחר הפסח יהיה לחלוטין, וגם אלל הנכרי הוא כחוכאכא. רק מנגד זה יש היתר, כיון שהישראל על כל פנים מוכר מן התורה בלל שגלס, ודי בשטר מכירה בלשון הקודש מטעם זה לדעת מרן צתשובות דברי חיים (חלק צ אורח חיים סימן לו)^ב, אלל הצו דלא לסיקף עלה עוד לעשות תנאים, ממי יהיה חל הקנין רק בשבת או לחזור ולקנות מיחוי כהערמה יחירה, אשר על זה לא אמרו חז"ל מערים אדם על חמאכ^ב. על כן לא נוכל להורות כזה, ודי אם יעשו מכירה פשוטה בלי שיעור ותנאי

יז המהר"ם שיק נשאל אם מותר למכור קמח וכדומה בחנותם עד סמוך לשבת קודש, כי הוא הפסד מרובה, ואת המוכן לשריפה ישרפו קודם חצות, וכתב שמה שמבואר בשולחן ערוך שטוב לבער בערב שבת אינו אלא על חמץ שעומד להתבער מן העולם, אבל בחמץ שמשייר לעצמו, כשם שמותר לשייר לאכילה הוא הדין דמותר לשייר מה שצריך ליהנות ממנו, ולא שיין בזה גזירה שיטעה כן גם בשאר שנים, דאם כן גם לאכילה לא יהא רשאי לשייר, ועל כרחן דמידע ידעי דערב פסח אסור משעה ד' ואילך, מה שאין כן כשחל ערב פסח בשבת דבערב שבת מותר, וכיון דרשאי לאכול נראה וודאי דמותר ליהנות ממנו גם כן. אך מאידך יש לדון דהרי בוודאי מכירת חמץ לגוי שנוהגין עכשיו למכור החמץ זה וודאי בכלל הביעור, ואם כן מחוייבין לכתחילה למכור החמץ קודם שיגיע שעת זמן איסורו כי היכא דלא למיטעי, וכיון שכבר מכר איך רשאי ליהנות ממנו, והרי בזה הוא מבטל המכירה. ועיין בדבריו שהאריך לדון בזה.

יח כלומר הפוסקים נחלקו באופן זה שעושה את הקנין בערב שבת על דעת שיחול בשבת, האם יש לאסור מצד מקח וממכר בשבת, שרבי עקיבא איגר (שו"ת סימן קנט) והכתב סופר (סימן נא) נקטו לאיסור. ועיין בשדי חמד (מערכת חושן משפט סימן ט אות לה) ובהגהות מהרש"ם (הנספח לספר אורחות חיים החדש סימן תמד, ונזכר להלן בתוך התשובה בסופה) שהביאו את השיטות בזה.

יט היינו שיכתוב בהשטר מכירה שמוכר הכל לנכרי בבוקר, ויקח אחר כך בחזרה בערב שבת מן הנכרי כמה שישער שיצטרך למכור ויקחנו במדידה, ואם ישייר יחזיר לו גם כן במדידה.

כ היינו את יתרת התשלום שהתחייב הגוי להשלים לאחר הפסח בשביל לקנות את החמץ.

כא עיין נימוקי אורח חיים סימן תמח סעיף קטן א.

כב עין שם שכתב הדברי חיים לבאר את תוקף מכירת חמץ הנעשה בלשון הקודש, שהרי לפי דינא דמלכותא לא מועיל שום שטר הנכתב בלשון הקודש אלא בלשון אשכנז.

כג כעין שאמר בגמרא (ברכות לא, א, פסחים ט, א) לגבי מעשר: מערים אדם על תבואתו וכו', ובגמרא שבת (קלט, ב): מערים אדם על המשמרת ביום טוב.

כמוכר, כי צתנאי ושיור יש חשש שיצטלו על ידי זה כל המכירה, צפרט למי שאינו בקי היטב כמוכר.

שעומד לשריפה צומנו צצוקר ערב שבת קודש צומן השריפה כמו ערב פסח.

ובתשובות אוריין תליחאי (סימן ס"ד) כתב גם כן דאין לרייך למוכרו קודם חלות צערב שבת כשחל כמו בשנה זו.

על כן כשהיה חל קיבו וכו', צוינו לצעלי חניות למכור החמץ בשעה שלוש או ארבע אחר חלות היום, כדי שיהיה להם זמן אחר כך לרחוץ את עצמם ולפנות הכל קודם כניסת שבת.

ובן הורה זקן צספר ייטב לצ צדרשתו לשבת הגדול (כשחל ערב פסח בשבת) למכור בשעה שלוש או ארבע צערב שבת קודש. וכן כתב צהגהות מהרש"ם הנספח לספר אורחות חיים החדש (סימן תמ"ד) עיין שם כ"ו.

רק המדקדקים ביותר, ושאין להם הפסד, ימכרו החמץ גם כן צערב שבת צצוקר. וכן הדפסנו צעלה הנדפסת^כ שנגמר עתה

ובפרט צעיקר הדבר אין מקור מדינא דגמרא להחמיר לצער צערב שבת רק קודם הלילה, רק הפרדס לרש"י (תשובות רש"י סימן נא, מחזור ויטרי סימן צ וסימן יט) מחמיר. וכתב המחבר (שולחן ערוך אורח חיים סימן תמד ס"ב) צלשון: 'טוב לצער צומנו צערב שבת', היינו גזירה אטו שאר שנים. וצאמת אין לנו כח לחדש גזירה אחר חתימת התלמוד, וכתבנו מזה צמקום אחר^כ, ואין כאן מקומו להאריך, על כן כתב רק צלשון 'טוב לצער' וכו', אס כן די צוכר זה והצו דלא לוסיק עלה כל כך, צפרט צמכירת קמת שאינו חמץ גמור. וצלאו הכי אין עושין אז צערב שבת כמו צערב פסח צשאר השנים דהא אוכלים אחר כך חמץ, וכמו שכתבנו צתשובות מנחת אלעזר (חלק א סימן נ"ט) עיין שם כ"ה, אס כן די צההיכר שעושין כמו שאר השנים ששורפין החמץ

כד עיין שו"ת מנחת אלעזר חלק א (סימנים ה טו).

כה לדחות את דעת יש מי שהחמיר שלא לאכול חמץ בערב שבת אחר שריפת חמץ עד הלילה. עיין לעיל שהעתקנו את הדברים.

כו ערב פסח בשבת.

כז שדדק מלשון השולחן ערוך שבערב שבת אין צריך לבער החמץ בשעה חמישת כמו בכל שנה, ולגבי מכירת חמץ מביא שכמה רבנים הנהיגו למכור קודם חצות, אך כתב שבמקום פסידיא יש להקל למכור כמה שעות קודם הלילה.

כח הכוונה לדף הוראות שהדפיסו רבותינו הקדושים בכל השנים שחל ערב פסח בשבת קודש, תחת הכותרת "קצת אזהרות נחוצות בשנה זו שחל ערב פסח בשבת". נדפס לראשונה על ידי רבינו בעל דרכי תשובה זי"ע בשנת תרנ"ו, ובמשך השנים נדפסו כמה וכמה פעמים עם שינויים קלים ובתיקון הזמנים לשנה ההיא (ראה לעיל בפתח דבר). הטופס שנדפס בשנת עת"ד נדפס כהיום בשו"ת צבי תפארת (סימן צה), והועתק להלן במדור 'עתיקא קדישא'. כן העתקנו שם תשובת רבינו בעל מנחת אלעזר זי"ע מכתב יד קודש,

דפוס לפרסם להגלילות וכפרים כדת מה
לנהוג ולעשות^{כט}.
כל ישראל, וזכה לאכול מן הזמנים ומן
הפסחים בתוככי ירושלים, צרחמים רצים:

שו"ת מנחת אלעזר חלק ג סימן כו

ואחתותם צנרת חג כשר ושמת צלל

הקרבן קרבן פסח

בסוגיא דבני בתירה

מנין לך. אמר להם, נאמר (צמדזר ט,
ג) 'מועדו' בפסח, ונאמר (שס כח, ג)
'מועדו' בתמיד, מה 'מועדו' האמור
בתמיד דוחה את השבת אף 'מועדו'
וכו'. ועוד, קל וחומר הוא, ומה תמיד
שאינ ענוש כרת דוחה את השבת,
פסח וכו'. ותמיד גופיה מגלן. ומסיק,
דכתיב (שס כח, י) עולת שבת בשבתו
על עולת התמיד וכו'.

"אמר מר, ועוד, קל וחומר וכו'. איכא
למיפרך, מה לתמיד שכן תדיר וכליל.
קל וחומר אמר להו ברישא, ופרוכה,
והדר אמר להו גזירה שוה. וכי מאחר
דגמר גזירה שוה, קל וחומר למה לי.
אלא לדידהו קאמר להו, בשלמא
גזירה שוה לא גמירתו, דאין אדם דן

"תנו רבנן, הלכה זו נתעלמה מבני
בתירה, פעם אחת חל ארבעה עשר
להיות בשבת, שכחו ולא ידעו אם
פסח דוחה את השבת אם לאו. אמרו,
כלום יש אדם שיודע אם פסח דוחה
את השבת אם לאו. אמרו להם, אדם
אחד יש שעלה מבבל והלל הבבלי
שמו, ששימש שני גדולי הדור שמעיה
ואבטליון, וידע אם פסח דוחה את
השבת אם לאו.

"שלחו וקראו לו. אמרו לו, כלום אתה
יודע אם הפסח דוחה את השבת אם
לאו. אמר להם, וכי פסח אחד יש
לנו בשנה שדוחה את השבת, והלא
הרבה יותר ממאתים פסחים יש לנו
בשנה שדוחין את השבת. אמרו לו,

המסודר בעה"י לדפוס בשו"ת מנחת אלעזר (חלק ה - ליקוטי תשובות סימן מ) במהדורא החדשה והמפוארה
שיופיע על ידינו בקרב הימים.

כט 'קצת אזהרות נחוצות' (אות ד): זמן מכירת חמץ בשנה זו, הוא בערב שבת קודש עד זייער האלב 4 אחר
חצות היום. ומאז והלאה אחר מכירת חמץ אין למכור ולקנות ולישא וליתן עם חמץ. על כן מי שצריך לקנות
חלות לכבוד שבת קודש או שאר חמץ, יקנה עד זמן הנזכר ולא יותר [והמדקדקים יחמירו למכור החמץ
בערב שבת קודש בבוקר, כמו בערב פסח בשאר שנים].

גזירה שוה מעצמו, אלא קל וחומר דאדם דן מעצמו איבעיא לכו למידן. אמרו ליה, קל וחומר פריכא הוא" (פסחים סו, א).

דהנה כבר הערנו גם במקום אחר (בני יששכר מאמרי חדש ניסן מאמר ד דרוש יא על דרך הפשט בהג"ה) ממה נפשך, אם בני צתירה לא ידעו כלל אם הפסח דוחה שבת ולא זכרו ולא ידעו שום לימוד מן התורה אם הפסח דוחה את השבת, ממילא הוה להו לפסוק דאינו דוחה. אלא על כרחך דהיה איזה מקום ספק אצלם מחמת איזה לימוד, והיה להם סדרה נוטה לכאן ולכאן. וזהו שאמרו 'אם הפסח דוחה שבת אם לאו', 'אם לאו' הוא מיותר, אלא על כרחך שהיה להם סדרות נוטות לכאן ולכאן ולא כלו להכריע, עד שהכריע להם הלל. ומהראוי להתנון, מה הם הסדרות נוטות דמספקא להו.

ועוד מהראוי לתת לב, מה היה מקום הספק, הלא אמרו רז"ל (תורת כהנים ויקרא פ"ט א) בפסוק (ויקרא ט, א) ויהי ציום השמיני [למילואים], אותה היום נטל עשר עטרות, ראשון למעשה בראשית [היינו

שהיה יום ראשון בשבת], ראשון לחדשים [שהיה ראש חדש ניסן] כו'. אם כן היה אז ראש חודש ניסן באחד בשבת, ואז הוה השם יתברך שיעשו בני ישראל את הפסח במועדו, היינו צ"ד, והנה היה י"ד בשבת, הרי אין כאן ספק שהפסח דוחה שבת.

והנה לתרץ כל זה יכולני לומר, דהנה הפסח שעשו ישראל במדבר בשנה השנית היתה הוראת שעה^א, דבאמת לא התחייבו בפסח עד בואם אל הארץ^ב, רק הפסח הזה בא במדבר בהוראת שעה, ואין למדין דורות משעה. וזה היה מקום הספק של בני צתירה, אם למדין דורות משעה אם לאו. ולימד להם הלל דיש גזירה שוה מקובלת, וכיון דיש גזירה שוה מקובלת ודאי למדין אפילו הוה דורות משעה, כיון דנתקבלה הגזירה שוה מסיני.

או יש לומר, דידעו שפיר דאין למדין דורות משעה, שזהו שאמר אהרן למשה באותו היום אם שמעת בקדשי שעה אין לך להקל בקדשי דורות (וזכרם קא, א), וישמע משה ויטע צעיניו (ויקרא י, כ). אצל מקום הספק של בני צתירה

ל וזה לשון רבינו ז"ע שם: אל תתמה, כיון דבהכרח הקרבת פסח זה [בשנה השניה במדבר] היה בשבת, אם כן מאי מספקא להו לבני צתירה אם פסח דוחה שבת, יש לומר דמספקא להו אם למדין דורות משעה, דהפסח הזה נקרא קדשי שעה, דהרי במדבר היו, וחייב הפסח לדורות אינו רק בארץ ישראל, כדכתיב (שמות יב, כה) והיה כי תבוא אל הארץ כו' ושמרתם את העבודה הזאת.

לא עיין בני יששכר מאמרי חדש ניסן מאמר ד דרוש יא על דרך הדרש בהגה. ועיין עוד רש"י (שמות יב, כה) בשם המכילתא.

לב עיין הערה שלפני-זה.

היה, אם הפסח שהקריצו ישראל צמדצר מיקרי קדשי שעה, הואיל ולא היו עדיין בארץ, והא ראייה שלא הקריצו ישראל צמדצר אלא פסח זה בלבד. או נאמר, כיון דעל כל פנים מנחת הפסח נוהגת לדורות, גם פסח מדבר נקרא מנחת דורות. והנה בא הלל ולמד להם דיש גזירה שזה מקובלת מסיני, ושוב אין כאן שום ספק.

ויש לומר עוד בדרך אחר יותר מרווח, על פי מה דאמרין בחגיגה (דף ו עמוד א): "תנו רבנן, בית שמאי אומרים, הראיה שתי כסף והחגיגה מעה כסף, שהראיה עולה כולה לגבוה מה שאין כן בחגיגה. ועוד, מצינו בעצרת שריצה בהן הכתוב בעולות יותר מבשלמים. ובית הלל אומרים, הראיה מעה כסף וחגיגה שתי כסף, שחגיגה ישנה לפני הדיבור, מה שאין כן בראיה. ועוד, מצינו בנשיאים שריצה בהן הכתוב בשלמים יותר מבעולות כו'.

"ובית שמאי מאי טעמא לא אמרו כבית הלל, דקאמרת חגיגה עדיפא דיסנה לפני הדיבור, ראייה נמי ישנה לפני הדיבור. ודקאמרת נילף מנשיאים, דנין דבר הנוהג לדורות מדבר הנוהג לדורות, ואין דנין דבר הנוהג לדורות מדבר שאינו נוהג לדורות".

וכתבו התוספות (ד"ה דנין) אף על גב דלקמן (שם כג, ז) ילפינן 'כף אחת' (צמדצר ז, יד), הכתוב עשה כל מה שבכף אחת [לענין הכלי מלכך כל מה שבחוכו לקדש]. ולא פרכינן דורות משעה לא ילפינן. דהתם כיון דליכא למילפי מדורות ילפינן לה שפיר משעה. [ראה לומר, דלא אמרינן דורות משעה לא ילפינן, רק בדאיכא למילף איזה דבר מדבר דורות מדורות, ואיכא למילף אותו דבר גם כן משעה, או דנין דורות מדורות ולא דורות משעה, אבל כשאין מקום לדון דורות מדורות דנין שפיר דורות משעה]. אי נמי, שאני התם דתני ציה קרא תריסר זימני.

ולפי זה יש לומר, דהא דמסקא לה לבני בתירה, ידעו שפיר שהפסח שהקריצו ישראל צמדצר בשבת היה, אבל מספקא להו אם ללמוד מזה, כיון דהוא דורות משעה. ואמר להם הלל, היתה לו גזירה שזה מקובלת ללמוד דורות משעה היכא דליכא למילף דורות מדורות. אי נמי, היות גם בכאן תני ציה קרא ג' זימני 'צמועדו', וכדברי התוספות. ופטטיא דאורייתא טבין.

אפיית מצות מצוה

אפיית המצות בערב שבת

א.

בענין אפיית המצות בערב שבת שכתב המהצבר (בסימן תנ"ח סעיף א) נוהגים שלא ללוש מצת מצוה בערב פסח עד אחר חצות, שהוא זמן הקרבת קרבן פסח, ובי"ד שחל להיות בשבת, לשין בערב שבת אחר שש שעות, עד כאן לשונו.

הנה הן לישנא דלרין ללוש "אחר שש שעות" גם בערב שבת (אם כי אינו ערב פסח, שערב פסח הוא ציוס שבת) לא נמצא בטור בשם הרא"ש, שממנו הביא המהצבר דין זה, ואדרבא שם כתב רק שהרא"ש היה מצער הכל מלפני השבת, ומשייר צ' סעודות, ואופה מצות מערב שבת, היינו שקאי שם בטור על דעת הגאונים שהציא שיש לאפות צמוצאי שבת דייקא כשחל ערב פסח בשבת¹, על כן כתב שהרא"ש לא היה אופה צמוצאי שבת, (מטעמים שכתב צית יוסף (ד"ה ורז הא) בשם רבינו ירוחם

(אדם ומוה נתיב ה חלק ג) [בשם] צעל חוספות (תוספות רבינו פרץ פסחים סוף יג, א), שמה יאחר מלאכל אפיקומן בזמנו, וכיוצא²), רק בערב שבת, אצל צאמת יש לומר דגם מקודם יוכל לאפות, כיון דגם ערב שבת אינו זמן שחיטת הפסח כמו שהציאו הגאונים, וכיון שהחמץ עדיין קיים שמי סעודות ששייר על שבת, אם כן אין שום נפקא מינה ומעלה לערב שבת, וכמו שכתב הטור מקודם בלשונות³, ואסרו רבותינו המנה כיון דאיתקש לפסח, וכיון דפסח אינו נשחט אלא מו' שעות ולמעלה אף מנה כן, עד כאן לשונו.

אם כן כיון שצלאו הכי אין יוצאים דעת הגאונים כשאופים בערב שבת, אם כן מה מעלה יש שאופה ציוס ערב שבת יותר מיום שלפניו, או איזה ימים קודם פסח, אם כן קשה על לשון רבינו המהצבר, ואף שנמשך ללשון הטור בשם הרא"ש, למה

לג שכתב הטור בשם רב מתתיה גאון: וכן כתב רב מתתיה, ערב פסח שחל להיות בשבת דקימא לן מבערין הכל מלפני השבת ומשיירין מזון שתי סעודות, ולמה אין מבערין הכל ויאפו מצה ויאכלו בשבת, כדי להדר המצוה, שלאחר שמילא כריסו ממנה אינו מברך עליה, הלכך אל תאפו מצה אלא במוצאי שבת וכו', אף על פי שמותר לאפותה מערב שבת חזקו והדרו המצוה ואפו במוצאי שבת בזמנה.

לד שכתב עוד סברות שלא לאחר למוצאי שבת: שנמצא טורח ביום טוב בדבר שהיה אפשר לעשותו קודם לכן, וגם מאחר מלאכול מצת מצוה עד שיאפנה, ולא נכון לעשות כן אלא להקדים לעשות המצוה בתחלת זמנה דזריזים מקדימין למצות (פסחים ז, א).

לה על ערב פסח שחל בחול ואפו המצות קודם שעה שישית.

העולם ללוג לאחר שש שעות, אבל לעשות עוד גזירה למנהג זה, צודאי לא שייך כלל לעשות גזירה רק לדאורייתא ולא למנהגא, וכל שכן גזירה רחוקה כזו שמא יטעו בשאר השנים. ואף שנראה לכאורה מדברי הר' מתתיה שהביא הטור בסימן תנ"ח כעין גזירה שלא יזלזלו ההמון באכילתו ערב שבת^ל, ציית יוסף (ד"ה רב מתתיה) ובהגהות מהר"ל^ח שם (סק"א) כתבו לפי זה לאפות כל המצות אחר ציעור החמץ, היינו אף המצות שאינם של מצוה אטו מצות דמצוה^ה, מכל מקום יש לחלק מזה דכאן הוי גזירה רחוקה אטו שאר שנים כמוצן.

ועל כרחק שכונת המחצר בלשוננו, נוהגים שלא ללוג מצת מצוה צערב פסח עד אחר שש שעות, וצ"ד שחל להיות בשבת לשין צערב שבת אחר שש שעות, ראה לומר על מה שהתחיל בלשון נוהגים, היינו שראה כך נוהגים ד"ד שחל להיות בשבת שאופים צערב שבת גם כן אחר מצות כמו צערב

הוסיק עוד הלשון "אחר שש שעות", הך אחר שש שעות לא נמצא כלל, ולא הביאו כלל ציית יוסף משום דעה ושום מנהג, וזהו שהוסיק מדעתו. וצריך טעם למה.

ואם נאמר מטעם גזירה אטו שאר שנים שלא ישכחו מלאפות ערב פסח אחר מצות. דהא גופא שצריך לאפות צערב פסח כתב המחצר דהוא רק ממנהגא, שכתב רק נוהגים ללוג, היינו דצאמת לא פסקינן כהגאונים שהוא חיובאלי, וכמו שכתב בשם רבינו ירוחם (אדם וחוה נתיב ה חלק ג) והתוספות^ל פרק כל שעה (לח, ד ד"ה חלות), שדייקו מהך דחלות תודה וריקני נזיר שעשאה לענמו, שאין מעכב כלל, ואפילו אם עשאה צעור החמץ קייס^ל, ואם כן כמה ימים מקודם לפסח כשה, וכן כתב בפרי חדש (אורח חיים סימן תנח ד"ה נוהגים), וציאור הגר"א (אורח חיים סימן תנח ד"ה נוהגים), ושאר אחרונים, רק שמציא הציית יוסף שאין לשנות המנהג כשר שנהגו

לו שהטור כתב שאם אפו המצות קודם חצות אסרו רבותינו המצה והשו"ע לא פסק כן אלא כתב: נוהגים שלא ללוג מצת מצוה בערב פסח עד אחר שש שעות שהוא זמן הקרבת קרבן פסח.

לז תוספות רבינו פרץ.

לח רבינו פרץ לומד ממה שאמרו בגמרא פסחים (לח, ב): חלות תודה וריקני נזיר שעשאלן לעצמו אין אדם יוצא בהן למכור בשוק יוצא בהן. ע"כ. והרי חלות תודה יש בהם גם חלות חמץ ובעל כרחק שהכין את החלות בזמן אכילת חמץ ואפילו הכי יכול לצאת במצות שבהם למצות מצוה.

לט שרב מתתיה כתב טעם כשערב פסח חל בשבת שלא לאפות מצה בערב שבת: שאם אתם אופים מערב שבת אחרים מזלזלין במצה. וביאר הבית יוסף טעמו: נראה לפרש דהיינו שהרואה שאופה מצה מערב שבת יהא סבור שאוכלים ממנה בשבת, ויבוא לאכול מצה בשבת, ונמצא מזלזל במצוה, שלאחר שמילא כריסו ממנה ברך עליה.

מ בבית יוסף כתב: וכן מה שכתב רב מתתיה הילכך אל תאפו מצה אלא במוצאי שבת וכו', ואפשר דבכל מצה מיירי, דאפילו אותה שאינה לצאת בה ידי חובה אין מתחילין להתעסק בה עד אחר שש שעות. וכן הוא במהר"ל^ח. ואם כן מקשה רבינו שנמצא גזירה במצות שאינם של מצוה אטו מצות של מצוה, וקשה על מה שכתב שאין לגזור על גזירה מדרבנן.

פסח עצמו. אבל שיהיה מעלה להמנות צמה שנאפו בערב שבת אחר חלות, או קודם חלות, או צימים שקודמים, אין שום נפקא מינה כיון דגם בערב שבת אחר חלות עדיין החמץ קיים, וגם אין אז זמן שחיטת הפסח רק בשבת וכנזכר.

אך יש לתת טעם וסמוכין לדברי רבינו המחבר שכתב מהמנהג לאפותם בערב שבת אחר חלות, דהנה נודע מהירושלמי (פסחים פ"ג ה"ד) מוצא בטור דצמח ישינה אין יולאים, וסתמו לאו לשימור הוא, רק סומכין העולם על דעת רבינו ירוחם (אדם וחיה נחיה חלק א) שהציא שם גם כן בבית יוסף (ד"ה כתב רבינו ירוחם), דאם נעשה לשם שימור למנה, גם בנאפה חודש מקודם, גם כן כשרים^א, ואם כן כשאנו רוצים ללאת ידי חובת הירושלמי ליזהר ממנה ישינה, ולעשות מזה בשעתה, וכשחל י"ד בשבת הוא כאין באפשרי לעשות צמחאי שבת מטעם שכתבו הפוסקים, על כן על כל פנים יש לעשות המנות מזה בערב שבת אחר חלות, בזמן הסמוך למזה היותר אפשרי, כדי להנצל מחשש מנה ישינה, וכמו שכתב הטור בלשון, וכיון דהירושלמי אוסר, ראוי להחמיר שלא לעשותה קודם חלות, [ו] בשעת הדחק שלא ימלאו לאפותו צמחאי שבת וכו' ראוי

לסמוך על התוספתא ולהחיר, עכ"ל הטור, הרי דלפי דברי הירושלמי שאוסר צמחא ישינה הוא מחמיר הטור לעשותה אחר חלות, והוא קאי על י"ד שחל בשבת, וכמו שמסיים ובשעת הדחק שלא ימלא לאפותו צמחאי שבת וכו', והגם שיש לדחות דזה אינו, דהאי ובשעת הדחק שלא ימלא לאפות צמחאי שבת שכתב הטור הוא צמח אחרת, ובתחלה מיירי בכל השנים כמו שנראה כן באמת מלשון, ואם כן רק בכל השנים בערב פסח שכבר ביערו החמץ, ואז אחר חלות זמן שחיטת הפסח, על כן ראוי להחמיר שלא לעשותה קודם חלות, אבל לא בערב שבת שהוא יוס י"ג, וגם לא ביערו החמץ כולו עדיין. אמנם זה אין דחיה מעיקרא, דהטור מחמיר אליבא דהירושלמי, וצירושלמי לא מחמיר מטעם זמן שחיטת הפסח כלל, רק מטעם מנה ישינה, ועל זה כתב הטור שיש לעשותה אחר חלות כדי ללאת ידי חובת הירושלמי, וכשחל בשבת שאין באפשרי צמחאי שבת מחמת חומרת הפוסקים כנזכר, אם כן הוי הזמן היותר קרוב האפשרי לליל פסח בערב שבת אחר חלות.

וגם להצין יותר על פי מה שכתב בטור ושלחן ערוך סימן ת"ס (סעיף א) דמנות מנה צריך לכולי עלמא לאפותה ישראל

מא רבינו ירוחם כתב לבאר שאין סתירה בין מה שלמד מחלות תורה שאפשר לאפות המצות קודם חצות לירושלמי: ואף על גב דאמרינו בירושלמי דמצה ישנה שעשאה קודם הפסח חדש או חדשים שפסולה, משום דבידוע שלא דקדק בה מחמץ, הא דקדק בה שפיר דמי, אף על גב דחמץ קיים עדיין.

ליל ט"ז ואינו מחוייב צמנה, אם כן ממה נפשך אין טעם ליקח צליל צ' ממצות שאפו ערב פסח דייקא, עד כאן דבריו.

והנה צטור כתב (בסימן תנ"ח) בשם ר' יהודה הכהן על ששאלוהו מהו לאפות המצות הצריכות לליל צ', והשיב חציצה מצוה בשעתה ויאפו (ליל) [צליל] צ', עד כאן לשונו. וכתב שם בצית יוסף (ד"ה וכו"א צה) דאף דלא נקטינן צהא כרבינו יהודה, דהא אופין מערב יום טוב גם המצות הצריכות לליל פסח, שאני הם שאופין אחר זמן הקרבת קרבן פסח, אבל קודם הקרבת קרבן פסח נקטינן כותיהם, עד כאן דברי הבית יוסף. ואם כן עדיין קשה (קושיות) [קושיות] הנוכרת, דממה נפשך, כיון דאם נאמר דיום צ' הוא יום טוב, אם כן לא נאפו המצות בערב פסח בזמן הקרבת פסח רק יום מקודם, ולא הועיל הבית יוסף כלום בחירונו על מה שנהגנו לאפות מערב יום טוב גם לליל צ'. ואין לומר דבאמת כיון דצקיאין בקציעא דירחא, והיה אז יום ערב פסח בודא, רק משום מנהג אבותינו מדקדקים גם צליל צ' למצות מצוה מיום ערב פסח כמו צליל א' כדי שלא לשנות מליל א', זה אינו, כיון דכל זהו שצריכין ממצות ערב פסח, אינו מחוייב, רק ממנהגא כנוצר לעיל.

לשם מלת מצוה^{מב}, וכן נוהגים לאפות בערב פסח המצות למצוה. ואם כן צמנה הזאת כשלא יאפו בערב שבת אחר חלות כמו בערב פסח, רק בימים הקודמים, אז לא יזכרו כלל ליחד מצות לכיון צהא לשם מצות מצוה, רק יהיו נאפים עם שאר מצות שמורה לכל ימי הפסח, ויש חשש שהמצות לא נעשו לשם מצוה ביחוד, אף כשנשמרו מחימוץ (ועיין בספר חמד משה על אורח חיים סימן תנ"ח סעיף צ"ג). על כן כשיאפו בערב שבת אחר חלות המצות מצוה ביחוד כמו בערב פסח, יכינו צהא לשם מצות מצוה, וגם ילאו מחשש מצוה ישינה שלא נעשית לשם מצוה כדברי הטור הנ"ל. ומעתה טעם נכון ומוסבר למנהג שקבע רבינו המחבר, גם כשחל ערב פסח בשבת לאפות המצות בערב שבת אחר חלות:

ב.

ועל פי זה יש ליישב מה ששמעתי בשם גדול אחד ז"ל, שהערה דהמדקדקים לאכול גם צליל צ' דפסח ממצוה שגאפית בערב פסח, הוי תרתי דסתרי אהדדי, דהא אם היום פסח אם כן לא נאפית המצוה בערב פסח בזמן שחיתת הפסח, דלפי זה היה אז יום י"ג, ואם היה באמת אז יום י"ד ערב פסח, אם כן היום כבר

מב בטור הביא מחלוקת הגאונים אם יוצא במצה שנילושה על ידי עכו"ם ומכל מקום פסק השו"ע שבמצות מצוה לא יוצא והיינו מטעם שמצות מצוה ודאי צריכים כונה לשם מצות מצוה.

מג שפסק מפורש בערב פסח שחל בשבת שיאפה המצות מצוה בערב שבת אחר חצות.

מד שאם חל ערב פסח בשבת אם יאפה בערב שבת נמצא שאופה קודם זמן הקרבת קרבן פסח.

אם כן אין מהחיוצ להחמיר עוד כליל ב',
ללא שייך טעם זה, כיון דממה נפשך לא
הועיל כנוכח. וגם היכא שיש תרתי דסתרי
אהדדי וממה נפשך אז לא מחמירין ביום
טוב שני, כמו בצילת או בחלצ שנחלצה ביום
א', דמותרת ביום ב' מטעם ממה נפשך,
אם היום חול וכו', ומותר ביום ב' מה'. אם
כן עדיין קשה כנוכח, למה יקח כלל כליל
ב' מלות שנאפו ביום י"ד ערב פסח.

אך לפי זה הנזכר לעיל, יש ליישב מנהג
העולם שנהגו לדקדק גם כליל ב' ליקח
מלות מזה רק ממלות שנאפו ביום ערב
פסח, כיון שיש חשש מזה ישינה לדעת
הירושלמי, אם לא נעשית לשם מזה כנוכח
לעיל (באות ב'), וכיון שנהיג אז בערב פסח
אחר חלות לאפות המלות מזה, ומכוונים
בהם ליקח אותם לשם מלות מזה, אם כן
גם כליל ב' יקחו רק מה שאפו לשם מלת
מזה ולא מהנאפים מקודם, כי אולי לא
כוונו רק למלות סתם בשאר ימי הפסח
כנוכח לעיל, וגם כליל ב' נריך מלות שנאפו
לשם מלות מזה:

והנה בשבולי הלקט (סימן ריג) כתב בשם
רבינו שלמה ז"ל, (הוא מאור עיניו רש"י ז"ל
שכן נמצא הלשון הזה ממש בפרדס הגדול לרש"י),
וזה לשונו: פסח שחל להיות באחד בשבת,
אסור לאפות מלות בערב שבת, הראשונים
אמרו משום הידור מזה, אבל אנו מצינו

בו איסור דאורייתא, דהא הוקשו מלות
לפסח בשילתי פרק בתרא דפסחים (קכ:),
דכתיב עלי אש ומלות (שמות יב ח), מה
עשיית הפסח משצב שעות ומחלה אילך,
אף עשיית מזה כן, ואכילת מזה נמי הוקש
לאכילת פסח, כדרכא דאמר רבא אכל מזה
בזמן הזה לאחר חלות לר' אלעזר בן עזריה
לא ילא ידי חובתו, עד כאן לשונו.

והדלשון באמת פליאה נשגבה צעירי, לא
אוכל לה, מה שכתב דמצינו בו איסורא
דאורייתא, דהא הוקשו מלות לפסח
בשילתי פסחים, מה עשיית פסח משצב
ומחלה וכו', ואכילת מזה נמי הוקשו
לפסח כדרכא וכו'. ובאמת בש"ס שלפנינו
לא נמצא היקש הזה דאיתקש פסח למזה
לענין אפיית המזה בערב פסח בזמן
הקרבת הפסח, ולא נמצא כלל זה בדברי
רז"ל לענין עשיית המלות, רק לענין
אכילת המזה כליל פסח אמרינן שם שלהי
פסחים שצריך לאוכלו עד חלות לר' אלעזר
בן עזריה דאיתקש לפסח, אבל לא לענין
עשיית ואפיית המזה, אם כן מה זה
שכתב אחר כך בשבולי הלקט ואכילת מזה
נמי הוקשו לפסח וכו', הא אדרבא, רק
לענין אכילת מזה נמצא ההיקש ולא לענין
אפייתו כלל, וההכרח שאיזה טעות סופר
נפל שם, או לדחוק לפרש היפך לשונו,
דכנה לומר כמו דאיתקש מזה לפסח לענין
אכילתו, כמו כן יש לומר מסבבא דאיתקש

מה מחלוקת בגמרא ביצה (ד, ב) אם קדושה אחת היא, ופסק השולחן ערוך (אורח חיים סימן תקיג סעיף ה) שביצה שנולדה ביום טוב ראשון מותרת ביום טוב שני מטעם ממה נפשך.

גם לענין אפייתו ועשייתו, דאיתקש לכל מילי, ונריך עיון קצת.

ועל כל פנים אם נאמר דאיתקש לכל מילי זה לזה, יש לומר דכשאופה המנות על החמץ עובר כעין לאו דלא תשחט על חמץ דם זבחי (שמות לד כה) כמו בפסח, על כן נקטו הפוסקים בלשונם שלא לאפות המנות בעוד החמץ קיים שחלו בציעור החמץ^מ. וזה יוצן לשון מצינו זו איסורא דאורייתא שכתב בשבלי הלקט בשם רש"י, דאין לו ביאור לכאורה, דגם אם אינו מקיים אפיית המנות כמזאתן על כל פנים מה לשון איסורא דאורייתא שיך בזה, דהא איסור הוא רק לא תעשה ולא בשמירת מנות עשה. ולפי זה יוצן דכוונתו כמו לאו דשוחט על החמץ.

ואם נלך בדרך כזה יתיישב גם כן הערת הגאון הנזכר ממנות דליל ב' בפסח שנאפו בערב פסח. דיש לומר דעל כל פנים יש בהן מעלה לפי זה כיון שכבר היה אז אחר ציעור החמץ בערב פסח, ואף אם אינו יוס' י"ד, על כל פנים אינו עוד אחר חמץ כלל בצית כשנאפו. ויש להציא ראיה לזה דעיקר הקפידא אם החמץ קיים או לא, דאם לא כן רק שזריך להיות דייקא בזמן

שחיטת הפסח ציוס י"ד, אם כן מה אהני הפוסקים שהחמירו לפי דברי רש"י הנזכר בהיקשא דפסח לעשות המנות צמואי שבת דוקא, כשחל ערב פסח בשבת, הא השוחט הפסח כלילה לא ילא ידי חובתו דהא צין הערבים כתיב (צמדז ט ג), ושחיטתו היה דוחה את השבת, וממילא צמואי שבת לא היו אופין בזמן עשיית הפסח, אלא ודאי דעיקר הקפידא רק שלא יהיה החמץ צבית, ובערב שבת אין באפשרי לבער מחמת שמוכרח להניח שחיטת קעודות על שבת, כמו שכתוב בחוספתא, וביארו בפוסקים הטעם על זה שאסור לאכול מנה בשבת וכיוצא עוד טעמים. על כן יאפו צמואי שבת שאין החמץ עוד צבית וזהו הקפידא.

אולם יש לדחות ראיה זו כיון דללייתו לא היה דוחה שבת^מ, והיו צולין אותו צמואי שבת, על כן גם האפייה הוא צמואי שבת, ושפיר יוצאין בהיקשא לפסח (וכן כתב בספר חמד משה סימן תנ"ח (פק"א), עיין שם). וגם לא אישחמיט שום אחד מהפוסקים לומר בזה דיהיה עוד צמואי אף תולדה דלאו דלא תשחט על חמץ דם זבחי, אלא ודאי הוא רק בפסח עצמו, ולזה לא איתקש כלל, ועיקר התירוצו צמה שלוקחין לליל ב' מנות

מז ויש לציין לדברי רבינו זי"ע מה שאיתא בספר המנהיג לרבי אברהם הירחי (הלכות פסח אות מד) "שמן התורה אין להקריב קרבן פסח בזמן שיש לו חמץ בביתו, שנאמר לא תשחט על חמץ דם זבחי, ודרשינן לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים, כך אין לאפות המצה קודם שביער החמץ בביתו, דמצה איתקש לקרבן פסח, הרי איתקש גם לענין הלאו דלא תשחט על חמץ כו".

מז במשנה (פסחים טו): אלו דברים בפסח דוחין את השבת, שחיטתו, וזריקת דמו, ומיחוי קרביו, והקטרת חלביו. אבל צלייתו, והדחת קרביו, אינן דוחין את השבת.

שאפו בערב פסח צעל כרחק רק כמו שכתבתי לעיל, משום חשש מזה ישינה ושלא לשם מנחת מנחה, ונכון מנהג העולם כנוצר:

ג.

אמנם זה נהגנו באפיית המנחות בערב שבת (כשחל ערב פסח בשבת) שלא לומר הלל צעת אפיית המנחות כמנהגינו לומר בכל ערב פסח צעת אפיית המנחות, (כמנהג המקובל מאבותינו הקדושים והחסידים בכל החפלות) [בסידור האר"ז] לה"ר שצתי ז"ל^{מח} (ח"ג א: ענין כוונת לישת המנחות) [מש וכן תמלא בסידורי הספרדים ובמחזור שלהם, וכן כתב בעבודת הקודש להג"מ חיד"א ז"ל (חלק מורה באמצע סימן ז אות רה) מנהג ותיקין הזה] דהנה כיון שחכמים ז"ל לא תיקנוהו לאומרו אז, הרי אסור לכאורה לאומרו, כמו הקורא ההלל בכל יום, שאמרו רז"ל (שבת קיט:) דהרי זה מחרף ומגדף.

אך יש לומר כיון שרצינו יונה כתב (בברכות פרק אין עומדין (כג: דפי הרי"ף)) הטעם שהקורא ההלל בכל יום הרי זה

מחרף ומגדף, מחמת שנראה כאלו אומר שאין הקדוש ברוך הוא עושה נפלאות בכל יום, ולפיכך קורא הנסים שעברו כבר, ונמצא מחרף ומגדף כלפי מעלה, עד כאן דברי הרצינו יונה, ונמצא כשקורא ההלל בערב פסח צעת שחיטת הפסח בזמנו לזכר הנס ולזכר הקרבן שאמרו אז ההלל בזמן שצית המקדש קיים, לא שייך זה הטעם דרצינו יונה, דהרי הוא קורא לזכר הנס בזמנו בזמן שחיטת הפסח, וזה ניחא בערב פסח ממנו צעת ובזמן הקרבן פסח.

[קונטרס שירי מנחה: היינו שאז מחשב התחלת יציאת מנרים צעת הקרבן פסח, עיין רש"י בסוף פרשת שלח ובשפתי חכמים שם.]

אבל צעת אפיית המנחות בערב שבת שאינו זמן ההלל, בודאי שייך חשש קורא ההלל בכל יום, כיון שאומר ההלל לצדו ולא בחוץ מזמורי תהלים כסדרן, ועיין מגן אברהם הלכות ראש השנה סימן תקפ"ד ס"ק א"ט, על כן נהגנו שלא לאומרו אז בערב שבת.

שו"ת מנחת אלעזר חלק א סימן נט אות ב-ג-ד

מח בסידור הר"ר שבת: נהגו חסידים ואנשי מעשה בעת לישת המנחות אחר חצות לומר הלל מצרי זכר לקרבן פסח כשהיו שוחטין אותו ישראל ואמרו עליו הלל.

מט הוספה מקונטרס שירי מנחה.

נ ברש"י כתב ששמונה חוטים בציצית כנגד שמונה ימים שמיציאת מצרים ועד שאמרו שירה על הים בשביעי של פסח, והקשה השפתי חכמים שמיום ט"ו בניסן שבו יצאו ממצרים הם שבעה ימים. ותיקין: והתחלת יציאה נחשבת מיד ששחטו הפסח וצלאו ואכלו אותו ומהתחלת היציאה יהיה שמונה ימים. וראה עוד בדברי רבינו להלן חלק ב סימן מב ד"ה ובחידושי אגדה.

נא שהשו"ע שם ס"א כתב: אין אומרים הלל בראש השנה ויום הכפורים. ע"כ. וכתב המגן אברהם: צריך עיון קצת, האומרים תילים בכל יום ומתירמי להם הלל ביום ראש השנה היאך אומרים אותו. ונראה לי כיון שאין אומרים אותו דרך שירה רק דרך תחנון ובקשה שרי, דהא מנהג פשוט לגמור בליל יום הכיפורים כל תהלים ואומרים גם כן הלל, וגם יש אומרים תהילים כל יום ויום והלל בכלל, ואמרינן (שבת קיח:) הקורא הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף, אלא על כרחך כדפרישית.

שב פסח שחל בשבת

ובתורת פונקאטש

מאמרי חסידות

ביטול וביעור חמץ

לפשפש המעשים אם נעשו בדעת / השתדלות בעד
עסקי עולם-הזה / העלאת הניצוצין וביטול הקליפות

קרבן פסח בשבת

השי"ת מנהיג את העולם לטובת ישראל - בלבוש
הטבע / לבטל גם עבודה זרה המוסתרת / נפש ישראל
מרגשת ויודעת מאוד גודל קדושת הארת היום

הפטרת 'וערבה'

'וערבה לד' מנחת יהודה' / 'וזרחה לכם יראי שמי שמש
צדקה ומרפא בכנפיה' / 'שובו אלי ואשובה אליכם'

מאמרי חסידות

ביטול וביעור חמץ

לפשפש המעשים אם נעשו בדעת

שנינו בפסחים (מט, א): **ארבעה עשר** שחל להיות בשבת, מבערין את הכל מלפני השבת, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים, בזמנו. רבי אלעזר בר צדוק אומר, תרומה מלפני השבת, וחולין בזמנם.

הנה לא נעלם, אשר חכמים הגידו, חמ"ץ ושא"ר רמז ליצר הרע המחמץ את העיסה, ברעיא מהימנא (זהר ח"ב מ, ג): ורזא אוקימנא בין חמץ ומצה בכמה דוכתי דא יצר הרע ודא יצר טוב.

ואבאר לך הענין כפי דעתי, זאת הנפש אשר אתנו, נשמת הקודש, אצולה מרוח אלקים, כל עיקרה הוא אותיות ורוחניים, אשר כללות כל האותיות הוא כ"ב אתון כנודע (עיין ספר יצירה פ"ב), עיין בזהר (ח"א לה, א) נשמת אדם הראשון, 'ויברא אלקים א"ת האדם' (בראשית א, כו), היינו דאגליף ביה כ"ב אתון מן א' עד ת'. והנה האב המוליד ומצייר הבן הנה שוב מגליף ביה כ"ב אתון, מאציל מאותיותיו אשר בקרבו ונותנם בבנו כמדליק נר מנה. וזהו (שם ה, א) והאדם ידע א"ת חוה, הגליף בה שוב הכ"ב אתון מן א' עד ת'.

והנה בנפש הזאת כלולים כל המדות אשר במעשהו, אבל הבחירה חפשיות

להטות המדות אל כל אשר יחפוץ. והנה כל המדות נבראו לעבוד בהם עבודה לא-ל חי, אבל כח היצר מטה המדות אל החומר ומחמץ העיסה להשתמש במדות לעבור את פי ד' ח"ו.

המשל בזה, השם יתברך ברא את מדת האהבה, הנה מן הצורך להאדם להשתמש באהבתו בכל לבבו ונפשו ומאודו, ולאחוב תורתו ומצותיו, ולאחוב את בני ישראל ובפרט עבדי ד' הצדיקים והחסידים והתלמידי חכמים, אבל השאור שבעיסה מחמץ ומטה המדה הזאת להשתמש בה בדברים אשר הם באזהרה מפי ד', דהיינו אוהב את הזנות ואת הממון ואת הכבוד, וכל מה שמשתמש ביותר בהמדה בדברים אשר לא צוה ד', בכל פעם מתרחק מהשתמש בו בדבר הנרצה ותהי להיפך, עד שיבא ח"ו לשנוא את מצות התורה ולומדיה, ואפילו אם עושה איזה מצוה, כמשא כבוד יכבדו ממנו.

וכן בכל עניני המדות, כגון יראה והתפארות וכדומה, כן הוא הענין. ובכל מדה ומדה יש ענפי המדות לרכבות כגון גאות וכעס, והכל הוא בכח הבריאה, ולא נבראת לריק, אבל מן ההכרח להשתמש

עם כל המדות, רק שיהא השימוש באופן הנאות על פי התורה ברב או במעט, כגון לכעוס על עוברי רצון, וכגון (דברי הימים ב י"ג) ויגבה לבו בדרכי ד'. וניתן השכל במרומים רבים, הוא הדעת

הניתן באדם, לשפוט בדעתו ובצדק באיזה מן המדה ישתמש בכל זמן ועידן על פי התורה, ברב או במעט, ומאיזה מהן יתרחק בזמן. הדברים הללו רחבים מן הים וזה כל האדם. על כן מעשי

א רבינו ז"ל מאריך ביסוד זה, ושייכותו לעבודתו בחג הפסח, בספרו דרך פקודין (מצוה ט חלק המחשבה אות ד-ה): הנה נבאר לאנשי גילינו, את אשר עם לבבינו, בטעם המצוה הזאת על-פי פשוטו כפי שכלנו הדל. האלקים עשה את האדם ישר (קהלת ז, כט), וצוהו (בראשית ב, יז) מעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו. הנה בודאי מאוד עמקו מחשבות הצור תם, ועיקר המצוה וענין חטא אדם הראשון הוא מהדברים שכיסן עתיד יומין. אבל תדע קבלתינו האמיתי, דאילו לא אכל אדם הראשון מעץ הדעת לא היו שום מיתה ושום דבר רע בעולם, כי אז לא היו שום זוהמא בעולם, וע"י החטא נמשך זוהמא בכל תולדות אדם הראשון. עד אשר נתן השי"ת התורה לישראל ופסקה זוהמא מישראל לבדם (שבת קמה, ב), רק ע"י חטא העגל חזרה. ועל-ידי קיום מצות התורה, ועסק התורה, ובפרט בגלות המר (שעסק התורה ומצוה הוא מתוך יסורין ולחץ ועוני ודחקות), פוסקת זוהמא מעט מעט עד שנזכה במהרה בימינו שהשי"ת יבער לגמרי הרוח טומאה מן הארץ, והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע, קיימים בגוף ונפש.

והנה תתבונן שבחינת עץ הדעת טוב ורע, שאלולי לא אכל אדם מעץ הדעת טוב ורע לא היה בדעת האדם ושכלו שום רע, רק היו הדעת והשכל טוב גמור, ולא היה יודע האדם רק טוב, היינו עבודת יוצרו ותורתו ומצותיו. והנה, מי שחלק לו השם בבינה וטועם מעץ החיים יבין וידע, כי הדעת הוא קיום כל המדות כנודע. ויובן בשכל כי אי אפשר שתילד באדם שום מדה, דהיינו יראה ואהבה וכיוצא, אם לא שישג הענין מקודם בדעתו ושכלו שיש לו לירא מזה הענין, להיותו דבר מאויים, או שמתבונן שהוא דבר נאהב ויש לו לאהבה את הדבר הזה. ועל-כן תראה הקטן, שיש לו דעת דקטנות, הוא יירא מדבר שאינו מאויים, כמו התרנגול וכיוצא, ולא יירא מחרב שלופה ביד גבור, ויאהב דבר המרוחק כגון חתיכת זכוכית וסכין, ולא יחוש שיגיע לו נזק מזה, ולא יאהב מעדנים הניתנים לו לטובתו, כי דעתו קצר וקטן. וכן בכל ענייני המדות, יבין וישכיל האדם, איך עניינם בקטנות בבלי דעת דגדלות, וכל מה שיתגדל האדם ותתגדל דעתו, יבין שזה הדבר מאויים וזה אינו מאויים, וזה נאהב וזה אינו נאהב, והמשכיל יתבונן זה.

ואילו לא חטא האדם, היה דעתו בתכלית הגדולות (בטבעו), שלא היה יודע כלל משום רע בעולם, והיו מדותיו רק לטוב, ביראה - לירא רק מהבורא ית"ש, ולא לירא מהדבר המנגד לתורה, ובאהבתו - לאהבו ית"ש, ולא לאהוב דברים שפלים, זנות וממון, וכיוצא, ולפארו כו'. ולא היו מדותיו נוטים לשום דבר עולמי.

הנה האלקים עשה את האדם ישר בדעתו, וצוהו לעצור ברוחו שלא לאכול מעץ הדעת אשר בו היו סגולות מעורבים, טוב ורע, בגזירת היוצר אשר יצר בחכמה העץ הזה בסגולתי הזה לתכלית מה בחכמתו. והנה כאשר האדם לא היה עוצר ברוחו, ואכל מעץ הדעת הזה, נמשך אחר הדעת המעורב, ונקטן הדעת, להיות יודע ברע. וממילא מתיילדים המדות יראה ואהבה וכיוצא לדברים עולמיים גופניים חמוריים ומפסידים. ואהוב הדבר המפסיד, כגון זנות ורבות התאוה בגשמיות, וירא מדברים עולמיים, ויתפאר בגאותו וזדון לבבו ורוב עשרו וחכמתו וגבורתו, וכיוצא יבין המשכיל.

והנה במשל הקטן שזכרנו, שיש לו דעת דקטנות, אזי מוכרח אביו ללמדו דעת, ויתרון הכשר חכמה, ויכנו וייסרו להשליך מידו הסכין וזכוכית (הנאהבים לו לדעתו הקטנה) לכל יגיע לו הזיק. וכן שלא יאכל ויאהב הדברים המפסידים, ולא יתיירא מהתרנגול וכיוצא. והנה הילד אינו מבין, וחושב שהוא אסור בגלות אצל אביו, מחמת שאינו מניחו להשתמש במדותיו ודעתו כרצונו. אבל הגדול, המשכיל, יבין שהוא רחמנות וחסד מאביו, לכל יגיע לו הפסד והזיק. כמו כן נתן השי"ת התורה לישראל, ובה קדשנו במצותיו וצונו, ככה וככה תעשו ותאהבו, וככה אל תעשו כי זה הפסדי. אף-על-פי שאנחנו אינם מבינים, ונראה בדעתנו שמאד היו מתוק וערב לחיינו לעשות את אשר מנענו השי"ת, וכן בהיפך לבלתי עשות את אשר צונו, אבל אנחנו מחוייבים לידע ולהודיע, כי כאשר ייסר איש את בנו ד' אלקינו מייסרינו, והוא היודע הטוב לנו ולנפשתינו. והנה כמו הנער המוכרח מתחילה בגזירת אביו להתנהג בכל ענייניו ככ"ל, ואחר-כך יתגדל ויתרחב דעתו וידע בטובות אביו, ובאם לא ישמע לעצת אביו בזדון לבבו בקטנותו יגיע לו הפסד ח"ו ולא יגיע לגדלותו,

אבות קדמו לנו בתורה לביאור המצוה, כי המשכיל יתבונן במעשיהם ילמוד

כמו-כן אשר נתנהג על-פי התורה בהכרח, כאשר צונו ד' אלקינו, יתגדל שכלינו ודעתינו, ונצא מכלל זוהמת עץ-הדעת טוב ורע, ונבין הטוב ונשליך הדעת הרע, לטוב לנו כל הימים. ובהיפך ח"ו, לא זכה האדם לגדלות המוחין והדעת.

והנה ברבות בני אדם על-פני תבל, רובם ככולם לא ידעו את ד', והלכו אחרי ההבל, אחרי הדעת הרע ומדות הרעות, והשתמשו במדותיהם רק בחמדת העולם ותענוגיו, כנודע. ובאו לכלל ההפסד, כמשל הקטן שזכרנו. על-כן נפסדו דור המבול והפלגה, עד שהאיר ממזרח צדק איתן האזרחי, הוא אבינו אברהם, והאיר העולם ממאפל, והתחיל לעורר הדעת דגדלות להוליד ממנו תולדות מדות טובים, אשר זה ה' כוונת הבריאה, בברוא את האדם ישר. והבטיח השי"ת לאברהם אשר ממנו יצמח על כל פרי עץ החיים נטע שעשועים, אשר על ידם יתוודע לכל באי עולם דעת אלקי עולם, ויתבטל הדעת הרע, ותמלא הארץ דעה את ד', כולם ידעו את ה' מקטנם ועד גדולם.

והנה כאשר ירדו אבותינו למצרים, שם היה עיקר הדעת הרע אמונות הכוזביות, לא ידעו את אלקי עולם, האמינו בממשלת המזלות, וכי אין לטבעיים השגחה עליונית, זולת הכל על-פי הנהגת המזלות וככבים. וישראל, זרע אברהם, להיותם משוקעים בקרבם נשתקעו בדעות הרעות. וכאשר זכר השי"ת ברית אבותינו, שלח משה נביאו נאמן ביתו, אשר היא בסוד הדעת כנודע (והר חלק ב רכ"ב), להוציאנו משם באותות ומופתים, לפרסם על ידינו הדעת הטוב, להוליד המדות טובות קנין בנפש, ולבטל הדעת הרע והתילדות המדות הרעות, לבל תפעל שום מדה ממדות הנפש, רק לעבודת ד'. והנה כפל ושנה ושיילש: וידעתם כי אני ד' (שמות ו, ז, י, ב), וידעו כי אני ד' (שם ז, ה, כט, מו), כמו שבא הענין בתורה. והנה הוציאנו ממצרים, ופירסם אז אלוהותו לכל באי עולם, ורצה ליתן לנו התורה להודיע אותנו בתורתו איזה ענין נעשה ומהיזה דבר נתרחק, כדמיון האב המדריך לבנו קטן אשר דעתו קצרה להתבונן ומתירא ואוהב ההיפך כמו שרמזנו לעיל במשל. והענין לנו בהכרח, טרם נטעום מתיקות העבדות ורחמנות האב הגדול, ודומה עלינו כמשא, ומאוד נפש הבהמית משתוקקת אל ההיפך. אבל כאשר נרגיל דעתנו בהנהגת התורה, על-כל-פנים כמשרה, ומאוד נפש הבהמית משתוקקת אל ההיפך. אבל כאשר נרגיל דעתנו בהנהגת התורה, על-כל-פנים בהכרח כאשר צונו ד' אלקינו, יתגדל שכלינו ודעתינו בגדלות, ודמיון הקטן שנגדל שכלם, ואז יבין כי כל הציוריים והאזהרות הם רחמנות וטובה, להרחיק אותנו מן הנזק וההפסד, ולטוב לנו כל הימים.

בינה זאת ידידי, הנה עבור זה צונו השי"ת בעת צאתנו מארץ מצרים לבער החמץ ושאוור מרשותינו. ותראה ענין, שהוא רמז לענין מעשה אדם הראשון, כמו שאלקים עשה את האדם ישר לבל יטה רוחו ודעתו רק לדעת את ד', והנה ביקש חשבונו רבים, ולא ה' מעצור לרוחו במה שנטה אחר דעת טוב ורע, ועל-ידי-זה העלה בדעתו דעות אחרות אשר לא היה כוונת היוצר והעושה, ומזה יבא לו ההפסד, אם לא יברר הטוב מן הרע על-פי התורה. כמו כן הוא רמז חמץ ושאוור, שנגבה ומתעלה בו הרוח, ומגביה את עצמו יותר ממה שעושהו העושה, ובאם ייחננו העושה אחר שנתחמץ, ולא יטהו בעל כרחו על-ידי כוח האש והחמה לבל יגביה את עצמו יותר, יקבל ההפסד לגמרי. לזה אסרה התורה לזכר זה את החמץ ושאוור בזמן צאתנו ממצרים - שהוציא אותנו מן הדעת הרע, לבל נטה אשורים מכוונת העושה, רק על-ידי התורה נתרחבה הדעת את אלקי עולם, כאשר ברא אלקים את האדם ישר, ביום ברא אלקים אדם על-פני האדמה, אשר צוה לבל יטה אחר דעת טוב ורע. על-כן חמץ שאור בגימטריא עץ הדעת.

וצונו להשביט אותו בין ש"ש לשב"ע (פסחים ד, ב), כי חטא אדם הראשון היה בין שש לשבע, כידוע מרז"ל (עיין בראשית רבה פ"ח ו, ו) וכן חטא העגל כנודע (שם). וחז"ל ציוו אותנו לחפש אחריו בחורין ובסדקין לאור הנר שיפה לבדיקה בהתחלת י"ד, היינו בלילה (שם ב, א), לרמז התחלת שנת י"ד, שנכנס אדם לחיוב מצות התורה מחוייב להתרחק מן הדעת הרע, ולקבל עליו מצות התורה, ולהרבות הדעת הטוב להוליד מדות הטובות.

הנה הענין של העיקר הזה, החוב הוא על האדם בכל עת ובכל זמן. ובכל אדם מרומז ענין יציאת מצרים פרטי, כשיצא ממצרים הדעת הרע, המיצר ומענה את האדם ומקרבו אל ההפסד. אבל לזכר זה נצטוונו בעת היציאה הכללית, בכל שנה, לבער החמץ ושאוור בין שש לשבע, לקבוע בנפשותינו העיקר הזה. ובזה יתוקן חטא אדם הראשון, ואת רוח הטומאה יבער השי"ת מן הארץ, במהרה בימינו אמן... ממילא כשמתבונן האדם במצוה זאת, ופירט בעשיהו, ישוב אל ד' על אשר נטה בדעתו על הדעת הרע ח"ו, והוליד מדות רעות בריאה ואהבה רעה ח"ו, וכן בענין כבוד והתפארות וכיוצא, ויקבל על-עצמו בעתיד, להיות דעתו קשור ודבוק בהתבוננות גדולת היוצר, ובהתבוננות משפטי התורה ומצותיה, בין והתבונן.

דעת המדות, הבן הדבר כי להם משפט הבכורה.

עוד (משלי ט, ט), בשפיטת הדעת לכל המדות.

הנה תתבונן, אפילו אם יעשה האדם המצוה צריך להתבונן במדות באיזה אופן יעשנה, דהנה אם יעשנה בגאות והתפארות מייגע את עצמו לריק ותחשב לו לעבירה ח"ו. ושנים שאכלו את הפסח אחד כו' (נזיר כג, א)³. רק צריך לעשות המצוה באהבת ד' ויראתו ובבושה וענוה ושמחה וכיוצא.

על הכל צריך הדעת לשפוט בצדק האיך להשתמש בכל המדות, ובאיזה מן המדות לא ישתמש רק בעתים מזומנים ברב או במעט. וזהו (משלי ג, ו) בכל דרכיך דעהו [וכן דוד אמר לשלמה (דברי הימים ב כה, ט) דע את אלקי אביך], פרשה קטנה שכל גופי התורה תלויין בה (ברכות סג, א).

משלו הקדמונים (הקדמת ארחות צדיקים) משל המדות, לאחד העושה תבשיל ומטעמים מן הבשר עם מלח ועם תבלין וקפלוטות, הנה מן הצורך ליקח בשר הרבה ומים הרבה ומלח מעט ותבלין מעט, ובאם יעשה העושה בהיפך, היינו שיקח מלח הרבה ותבלין הרבה ובשר מעט ומים מעט וכיוצא, הנה לא יוצלח המאכל לשום דבר. כן הוא הענין בהשתמשות המדות, תן לחכם ויחכם

הנה כל הדברים האלה נרמזים במצוה הזאת אשר נתן לנו השם יתברך בימי צאתנו מארץ מצרים, שהואי ענין תולדה חדשה לישראל כעובר הנשמת מרחם אמו (מכילתא מסכתא דזידי ו'). הנה התבואה עיקר מאכל האדם, הוא חט"ה, בגימטריא כ"ב, הוא סוד כ"ב אותיות המוגלפין בנפש, אשר בה כלולים כל המחשבות והדיבורים והמעשים וכל המדות. על כן התינוק אינו יכול לדבר אותיות עד שיטעום טעם חטה (ברכות מ, א). וממנה הוא חיות האדם במזון, רמז להנשמה שהוא חיות כל הנבראים.

והנה רמזו דורשי רשומות (עיין לקוטי תורה שמות) אור ל"ד בודקין את החמץ (פסחים ב, א), רמז, תיכף בהגיע האדם אחר שנת י"ג, בבוא אליו היצר טוב, 'בודקין את החמץ' איזה מדה שנתחמצה אצלו, בודקין בחורין ובסדקין לידע איזה [מדה] נתחמצה אצלו בהשתמש בה ביצר הרע, כמין אהבות רעות וגאות וכעס וכיוצא, מחויב לבדוק עד מקום שידו מגעת, ולבער את המדה החמוצה הלזו, ולהשתמש בה אחר כך במצה - שאינו מניחה להחמיץ על ידי כח האש הפועל

ב "אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: מאי דכתיב (הושע יד, ז) כי ישרים דרכי ד' וצדיקים ילכו בהם ופושעים יכשלו בהם, משל לשני בני אדם שצלו את פסחיהן, אחד אכלו לשום מצוה, ואחד אכלו לשום אכילה גסה, זה שאכלו לשום מצוה - "וצדיקים ילכו בהם", זה שאכלו לשום אכילה גסה - "ופושעים יכשלו בהם".

ג של אכילת מצה.

ד יציאת וגאולת מצרים.

בה, רמז לתורה (ירמיה כג, כט) הלא כה דברי כאש נאום ד'.

ובדיקת החמץ לאור הנה היינו הדעת, לאורו ניסע ונלך, הלא תראה הדעת הוא מאיר, כי אפילו מי שאינו רואה מאורות הולך בטח על פי השכל והדעת¹ (ובהיפוך בלא דעת כתיב (קהלת ב, יד) כסיל בחשך הולך). הלא תבוננו אמרם ז"ל (כתובות קה, ב) רואה אני את דברי אדמון, הנה כינו שפיטת הדעת לראי"ה. וזהו שרמזו (פסחים ז, ב - ח, א) לאור הנר בודקין את החמץ כי אור הנר יפה לבדיקה.

ורמזו (פסחים ה, א) בשעה שבני אדם מצויין בבתייהם, דהנה אדם הראשון כשנמשך אחר עץ הדעת טוב ורע² (בראשית ב, ט), הנה מזה נתהוה יצר טוב ויצר הרע (עין רש"י בראשית ב, כה). הנה יכונה להם בני אדם, כאילו הוא

הולידם. והנה היצר הרע בא אל האדם מעת הולדו (סנהדרין צא, ב), והיצר טוב מתחלת שנת י"ד (עין קהלת רבה פ"ד ט), והנה ישנם בהאדם תרי בתי ליבא, לב חכם לימינו³ (קהלת יב, ט) משכן היצר טוב, ולב כסיל לשמאלו⁴ (שם) שם משכן היצר הרע. וזה שרמזו למה דוקא אור לי"ד בשעה שבני אדם מצויין בבתייהם, היינו בני האדם הנ"ל מצויין בתרי בתי ליבא, כי כבר בא היצר טוב, אז אור הנה היינו הדעת כנ"ל, יפה לבדיקה.

והנה ככה תרמזו המצוה הזאת בכל שנה ושנה, והיא בחינה שרשית לכל השנה לבער המדות רעות ולבחור בטוב, הכל בשפיטת הדעת בצדק. דבר גדול דיבר לנו מרן האריז"ל (משנת חסידים ניסן פ"ג ד) הנוהר ממשוה חמץ בפסח מובטח לו שלא יחטא כל השנה. המשכיל על דבר יבין הדבר לאשורו על פי הנ"ל.

ה וזה לשון רבינו ז"ל⁵ במאמרי השבתות מאמר ג אות ה: חכמים הם המושפעים מן החכמה, לאורם נסע ונלך, כי הנה כסיל בחושך הולך (קהלת כ"ד), וחכמת אדם תאיר פניו (שם ח, א), הנך רואה שהחכמה הוא האור, הלא תראה שהחכם - אפילו בחושך - הולך למישרים, על פי חכמתו ושכלו.

ו ליצר טוב וליצר הרע.

ז ראה עוד בדרך פיקודך מצוה י חלק הדיבור אות ד, מה שכתב רבינו ז"ל⁶ ש"חומרות החמץ הם גדולים מאד ואיסורו במשהו, ודבר גדול דיבור מרן האריז"ל כל הנשחר ממשוה חמץ בפסח נשמור מחטא כל ימות השנה, על כן קיימו וקבלו כל ישראל על עצמם שלא לאכול בצקות של נכרים, ואפילו קמח מן השוק אין לוקחין (הגם שמן הדין מותר בדיעבד אפילו למצת מצוה), להיות שהחמירו בדבר דאפשר יש בו איזה משהו חמץ (ולא מטעם מצות שמורה רק מחשש איסור משהו חמץ).

והנה רבינו בעל מנחת אלעזר ז"ל⁷ מביא בספר דברי תורה (מהדורא ב אות קלד), שבילדותו שמע קושיא בשם "האשה חכמה המפורסמת זקנתו" (זקנת משפחתנו מצד אמי הצדיקת ז"ל ע) ה"ה הרבנית הצדיקת מ' בילא ע"ה, בת זקני הגאון האמיתי המפורסם מוהר"ר יצחק הלוי הורוויץ מהאמבורג זצ"ל: איתא בגמרא (שבת יב, ב): לא יקרא לאור הנר שמא יטה. אמר רבי ישמעאל בן אלישע אני אקרא ולא אטה. פעם אחת כו' קרא והטה וכתב על פנקסו אני ישמעאל בן אלישע קריתי והטיתי נר בשבת, לכשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמנה. והקשו התוס' (בחולין ה, ב ד"ה צדיקים) הרי אמרו חז"ל (בחולין שם) בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידן, צדיקים עצמן לא כ"ש, ואם כן איך בא תקלה לרבי ישמעאל שקרא והטה בשבת. ות' ר"י דדוקא במידי דאכילה אין הקב"ה מביא תקלה. והקשה האשה החכמה הנ"ל, דעדיין קשה איך בא תקלה לרבי ישמעאל, הלא כתב האריז"ל ש"הנהוה ממשוה חמץ בפסח ניצול מחטא כל השנה כולה, ובדאי

ובעל הפלאה ז"ל (פנים יפות פרשת בא) כה, כט) ימים תהיה גאולתו, וכענין (בראשית
אסמכא אקרא (שמות יג, י) ושמרת את כה, נה) 'תשב הנערה אתנו ימים', היינו
החקה הזאת למועדה, כשתשמור את סביבות הגלגל שנה שלימה.
החקה הזאת בזמנה, מימים ימימה, יהיה **והנה נתן לנו השם יתברך יום שבת**
לך שמירה כל השנה, היינו כענין (ויקרא קדשו, יום הדעת, כדכתיב (שמות לא, יג)

שרבי ישמעאל נזהר במשהו חמץ בפסח - ובזה לא נכשל, כיון שזהו מידי דאכילה שאין הקב"ה מביא בזה תקלה לצדיקים. ואם-כן איך בא תוך השנה לידי חטא של "קרא והטה".

ואמר רבינו בעל מנחת אלעזר זי"ע אז בילדותו, שאינו מבין הקושיא, דמנין לנו דמה-שכתב האר"י ז"ל ש"הנזהר ממשוהו חמץ" היינו רק באכילה, אפשר קאי גם על איסור בל-יראה. וכיון דזה אינו ב"מידי דאכילה", אתי שפיר הך דרבי ישמעאל.

ומוסיף רבינו זי"ע, "ובאמת נראה כן, המקובל אצלנו, דהכוונה [בדברי האר"י ז"ל] גם במשהו בבל-יראה, כאשר עינינו רואות מנהג הצדיקים אבותינו ורבותינו הק' זי"ע, אשר בבדיקת חמץ מסרו נפשם, ובפישוט ידים ורגלים על הארץ, לחפש בחורין וסדקין, אולי ימצאו איזה פירור מעט מזעיר ממשוהו, כמעט אינו חלק עשירית מכזית. אם כי על-פי דברי חז"ל אינו מחויב בפירורין שאין בהם כזית כלל. בפרט שמכבדים הבתים והחדרים, וירחצו מקודם, אשר ממש בל-יראה ובל-ימצא כל דהו, עם-כל-זה יחפשו אולי ימצא עוד משהו הנעלם מעין הרוחצים ומנקים ומכבדים את החדרים. והיינו כי על-ידי-זה שנוזהר ממשוהו חמץ בכי האי גוונא, ישמר מחטא כל השנה, ועבור זה הטריחו את עצמם כל-כך בכל כוחם ויותר כנכזר".

אולם לאחר מכן (במהדורא 1 אות פו) כותב רבינו זי"ע להעיר ממה שאיתא בזהר (ח"ג רפב, ב): כלים של פסח, בזמן ששולט עליהם ליל שמורים, כולן צריכין להיות שמורים מחמץ ושאר, ככל-שהוא, וכל המאכלים ומשקין וכלים צריכין להיות שמורים, ומי ששומר אותם מחמץ ושאר, גופו שמור מיצר-הרע למטה ונשמטו שמורה למעלה. הרי משמע מדברי הזהר, דמה שמסגולת הזהירות ממשוהו חמץ להיות שמור כל השנה מיצר-הרע, מיירי רק במאכלין ומשקין וכלים של פסח.

אכן, לפי מסקנת רבינו זי"ע דדברי האר"י ז"ל קאי רק על אכילת חמץ, ולא על איסור בל-יראה, שוב יקשה להבין מנהג הצדיקים שבבדיקת חמץ מסרו נפשם לחפש בחורין ובסדקין אפילו בפישוט ידים ורגלים, אולי ימצאו איזה פירור מעט מזעיר ממשוהו.

אמנם, כותב רבינו שליט"א (במכתב לרב אחד משנת תשל"ב), שיש לתת טעם גם על-פי ההלכה, למנהג הצדיקים והעולם. כי אף שאין הלאו של בל-יראה ובל-ימצא בפחות מכזית (כדברי בית הלל בביצה ב, א), מכל-מקום הרי יש שיטות באחרונים, שיש בזה איסור חצי-שיעור מן התורה (עיין חידושי רעק"א לאו"ח סו"ס תמד, ובמג"א סימן תמד סק"י ובדגול מרבבה שם, ובפרי מגדים סימן שם). ולפי שיטתם הרי פשוט למה בודקים כל-כך לחפש אפילו משהו חמץ, שהרי אף במשהו חמץ יש איסור חצי-שיעור בבל-יראה מן התורה. אך רוב האחרונים חולקים על-זה, וסוברים שאין שום איסור חצי-שיעור בבל-יראה (שו"ת הרדב"ח ח"א סימן קלה, ובט"ז או"ח סימן תמב סק"ה, ועיין שו"ת חכם צבי סימן פו, ושאגת אריה סימן פא). ולשיטתם אכתי צ"ב.

אך יש לומר עוד בזה, דהנה נחלקו הפוסקים אם יש חיוב מדרבנן לבער משהו חמץ. י"א שפחות מכזית חמץ צריך ביעור (עיין מג"א ס' תמ"ב סק"ב לדעת הרא"ש, ובקונטרס אחרון לשו"ע הרב ס' תמ"ז אות א'), ויש אומרים שפחות מכזית אין צריך ביעור (מג"א שם בדעת המגיד משנה ועוד). ה"ט"ז (שם סק"ח) כתב, שגם פחות מכשיעור צריך לבער, והוא מטעם שהרי לכו"ע יש איסור אכילה מן התורה אפילו במשהו, לכן גם בפחות מכשיעור קיים החשש שמא יבוא לאכלו, ומשום-הכי חייב בביעור. ולהלכה למעשה פסק השו"ע הרב (שם ס"ג וסכ"ח ובסימן תמ"ז ס"ח) שצריך לבער פחות מכשיעור כזית אפילו כשביטל החמץ, ואפילו בחמץ בתערובות כז'. ואם-כן טעמא רבה אית ביה למנהג הצדיקים אבותינו ורבותינו הק' זי"ע בבדיקת חמץ. כיון שאף על משהו יש חיוב ביעור, שפיר חפשו בחורין ובסדקין אפילו פירור חמץ, לקיים המצוה כהלכתה.

לדעת כי אני ד' מקדשכם. ביום זה יש
בנפש התגברות הדעת דקדושה. וזהו
שאמרו רז"ל (שבת י, ב) אמר הקב"ה
למשה מתנה טובה יש לי בבית גנזי
ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל
לך והודיעם, היינו תתן להם הדעת, כי
משה סוד הדעת דכתיב ביה (דברים לה, י)
אשר ידעו ד' (עין חיים שער הכללים פ"י).

על כן נקרא יום השבת הזה שלפני החג
הזה שבת הגדול, מפני הנס שנעשה בו,
כי פסח מצרים מקחו מבעשור כנודע,
וכבר דברו בזה כל המפרשים (עין מה
שכתבתי במאמרי חדש ניסן מאמר ג שבת הגדול,
ועין שם אות יא"ח) למה תלו הנס בשבת
דוקא ולא ביום העשור.

ח וזה-לשון רבינו ז"ע שם: טעם לקריאת שם השבת הזה שבת הגדול נראה לומר, על פי מה שחקר הרב
החיד"א זלה"ה (מדבר קדמות י לו), הרי קיימא לן (גיטין עז, א) נעל גדר ופרץ הוה חזקה, והנה היצר הרע בא
והחזיק באברי האדם כדרך תשמישן מיום ההולדת, ואחר כך בא היצר טוב, והנה כבר קנה היצר הרע את
האברים מדין חזקה. ויתרץ על פי מה דקיימא לן בחושן משפט סימן קמ"ט (סעיף יט) אין מחזיקין בנכסי
קטן ואפילו הגדיל אחר כך, הואיל והמחזיק ירד לשדה כשהיה בעל השדה קטן. והנה הא דמעשה קטן אינו
כלום מפני שאין לו דעת רק מוחין דקטנות בלי דעת, ולעשיה בעינן דעת כדכתיב (שמות לא, ג) ואמלא אותו
כו' ובדעת כו' לעשות בכל מלאכה. והנך רואה הגדלות המוחין בשלימות הדעת הוא הנרצה לעשיה, מה
שאינן כן המוחין דקטנות בלא דעת הוה כמתעסק. והנה בגלות הנה היה קטנות הדעת, והא ראייה שבהגיע
תור הגאולה אמר השי"ת (שמות י, ב) וידעתם כי אני ד' (שם ז, ה) וידעו כו'. והנה ציוו רז"ל (פסחים קטז, א) לפתוח
בגנות ולומר מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו כו', והחזיק היצר הרע וסטרטא אחרא בכל איברייהם,
אבל להיות שהיה הדעת בקטנות כענין שאמרו רז"ל (עירובין סה, א) יכולני לפטור את כל העולם מן הדין
מיום שחרב בית המקדש דכתיב (ישעיה נא, כא) ושכורת ולא מיין, היינו שאין להם דעת כשכור עברו יין, ואין
מעשה קטן כלום, והאי דיצר הרע החזיק בנכסים אין מחזיקין בנכסי קטן (היינו מי שאין לו דעת). והנה היא
שעמדה לאבותינו במצרים בהגיע תור הגאולה, הגם שהיה הקטרוג (ש"ט תהילים טו, ה) הללו עובדי עבודה
זרה והללו כו', הנה היה הטענה שהיו בקטנות הדעת, והקליפה והסטרא אחרא החזיקו בנכסי קטן. על
כן תמצא בנבואת יחזקאל (טו) המשיל כל הענינים ביציאת מצרים לקטנות, כי היה הדעת בגלות ונקרא
קטנות כי הוא כעין שכרות וכמו שאמרו רז"ל.

ובזה תמצא טוב טעם, תקנו חז"ל (שמו"ר פ"ד ד) נגד ד' לשונות של גאולה ד' כוסות יין, מה טעם לכוסות יין
דוקא, הוה להו לתקן ד' מינים אחרים באכילה או באמירה ובסיפור נגד ד' לשונות הללו. אבל היא שעמדה
בשעת הקטרוג עת שכרות היא לנו קטנות הדעת, ואין כאן דין ויכולני לפטור כו' שנאמר ושכורת ולא מיין
(וכבר כתבנו בימי הפורים (אדר מאמר ד סימן ז) חייב אדם לבסומי וכו' (מגילה ז, ב), כי נתחייבו על שהשתחוו כו'
והיה הטענה להנצל כו' עת שכרות כו' שכורת ולא מיין, ובא הדבר אצלנו באריכות בענין התפלות עיין שם).
על כן נגד לשונות של גאולה התקינו חז"ל יין המשכר כי היא שעמדה, אין לסטרא אחרא טענת חזקה, כי
החזיק בנכסי קטן מבלי דעת ומעשיו אינו כלום כי בגלות נאמר ושכורת ולא מיין. והנה רז"ל למדו (עין
נזיר כט, בברש"י ד"ה ור' יוסי) בן י"ג שנה נקרא גדול (מוחין וגדלות) - ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי איש חרבו
וכו' (בראשית לד, כה), והנה קראום הכתוב איש, וגמירי על פי החשבון (ב"ר פ"פ י) היה לוי אז בן י"ג שנה ונקרא
איש, ומכאן למדו לכל התורה כולה בן י"ג שנה הוה ליה מוחין דגדלות. לזה נקרא איש הרמוז לתלת מוחין
כידוע (תיקוני זהר פה, ב).

והנה בהגיע עת דודים במצרים הנה הטענה היתה שהיו קטנים היינו בקטנות הדעת שכורים מבור הגלות,
ועתה הנה העת והעונה שיבואו לכלל גדלות לשלימות הדעת כמה דאת אמר ביחזקאל (טו, ה) והנה עתך
עת דודים. והנה שבת קודש יום הוכן מימי בראשית לקניית הדעת שלימה, וזהו שנאמר בשבת (שמות לא,
ג) לדעת כי אני ד' מקדשכם, וכענין שאמרו רז"ל (שבת י, א) אמר לו הקב"ה למשה (סוד הדעת, אשר ידעו ד' כו'
(דברים לה, י), מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל לך והודיעם (כמה דאת

להורות סגולת השבת בהתגברות הדעת
הוא הקדמה למצות.

אחרי הודיע אלקים אותנו את כל זאת,
הדרין לשמעתין רמזות המשנה ופולגות
התנאים על פי הנ"ל. הנה ביעור חמץ
בי"ד הלא הוא מרמז לכל ימות האדם
המתחילין בשנת י"ה, ומרמזין בביעור
לבער כל דבר המחמיין מהנפש, היינו
המדות רעות כנ"ל. ובבדיקה לאור הנה,
היינו הדעת כנ"ל, וכל אשר ימצא חמץ
בדעתו באיזה מדה יבערנה מן העולם.

הנה י"ד שחל להיות בשבת, מבערין
את הכל מלפני השבת, דברי רבי מאיר,
ובשבת אין צריך לבער, היא על פי הנ"ל,
כי השבת הוא יום התגברות הדעת,
לדעת כי אני ד' מקדשכם (שמות לא, יג),
והוא בבחינת מתנה, ראו כי ד' נת"ן לכם
השבת (שמות טז, כט), אם כן בשבת ממילא
מבוער מן הנפש המושכלת המדות
הרעות, ואין צריך לפשפש מעשים כל
כך ביום השבת, כי חזקה על שומרי
שבת שלא יארע להם שום דבר רע
בשבת. לרמז זה אין מבערין חמץ בשבת.

והכמים אומרים בזמנו, סברתם, על
פי האמור בזהר (ה"א מה, א) שבשבת אין

אך הוא לדעתי לפרש בזה, וזה הוא
אחד מאלפי רבבות טעמים (עד אין סוף)
למצותיו יתברך שמו, שלזה צוה ליקח
פסח מצרים בעשור, דהנה כבר כתבנו
כי שפיטת הדעת מן הצורך גם כן
למצותיו יתברך שמו באיזה מן המדות
יעשנה ואיזה מדה יגרש מלבו בעשותו
המצוה. ושבת הוא יום התגברות הדעת
כנ"ל. והנה בשנה ההוא היה יום השבת
בעשירי לחודש, על כן צוה השם יתברך
להתחיל המצוה הראשונה שעשו
בצאתם ממצרים ביום השבת דייקא.

ונקרא השבת ההוא 'שבת הגדול',
גדלות הדעת במדות, כי תראה גם קטן
יש לו דעת אבל הדעת הוא בקטנות,
ויעשה מדותיו בקטנות, יאהב במדת
אהבה סכין וחתוכה וזכוכית לשוֹמֵם
בתוך פיו, ולא יבחן בדעתו כי הוא דבר
המזיק. והגדול שהוא בגדלות הדעת אינו
מניחו לעשות זאת, כי הוא מבחין בין טוב
לרע. על כן נקרא 'שבת הגדול', התחלת
צמיחת קרן ישראל בגידול הדעת, וידעו
כי אני ד', על כן נתלה הנס דוקא בשבת,
והבן. והנה לבעבור זה עשה ד' לנו ונתן
לנו את השבת קודם לנתינת התורה,

אמר לדעת כי כו', הבן מאד. והנה לבעבור זה בשבת (יום הדעת) קודם היציאה, צוה השי"ת (שמות יב, ג) ויקחו
להם איש כו' עשייתם עשיית היום בגדלות הדעת, מוחין דגדלות, מה שאין כן עשייתן עד היום הזה בקטנות
ובשכרות (על כן מה שעבר אין). על כן נקרא השבת הזה שבת הגדול, בין והתבונן והרחב הדברים ותמצא נחת.

ממוצא הדברים תשכיל ותדע גם בגלות החל הזה, אמונת אומן היא לנו אשר אם ח"ו זכות אין, הנה השי"ת
ירחיב לנו מצר ונפסור מן הדין, להיות שאין לנו דעת שלימה בגלות כדכתיב ושכורת ולא מיין, והיא
שעמדה לאבותינו ולנו לטענה לפסור מן הדין, ולזה תקנו זכר לד' לשונות של גאולה ד' כוסות יין דייקא.
וזוהו שתמצא על פי מנהגי אבותינו בהגדה והיא שעמדה לאבותינו כו' אוחזין את הכוס כו'. הבן רמזתינו,
ותבונן על ידי זה מה שאמרו רז"ל במדרש (שמו"ר טו) כיון שאמר משה לישראל בחדש הזה אתם נגאלין
מיד גילו הצדיקים את ראשיהם, היינו מוחין דגדלות.

פסח, צוה השם יתברך ליקח מבעשור, מחמת שהיה אז יום השבת שיש בו סגולת הדעת, הגם שלא היו שומרים אז עדיין את השבת בדרך מצווים ועושים, כי לא נצטוו עד שבאו למרה, עם כל זה סגולת היום מבראשית מועיל למעשה המצות, כי שבת הוא קדש, והתורה והמצות קדש, ומתרווייהו איסתייע מילתא, ומצא מין את מינו.

על כן לרמז זה, במצוה הזאת, מצות ביעור, אין צריך לבער את התרומה בשבת, כי התורה והמצוה שאנו עושים בשבת הם בחזקת בדוקים ומשומרין מן החמץ. מה שאין כן חולין מתבערים בשבת, היינו בעסק מילי דעלמא אכילה ושתייה וכיוצא צריכין לפשפוש ולבדוקה גם בשבת.

הבן הרמזים הללו, וצלח ורחב הדברים ברחב ידים, והשם יתברך לא ימנע טוב להולכים בתמים.

בני יששכר מאמרי חודש ניסן
מאמר ד' דרוש ו' על דרך הרמז

אומרים ושמור צאתנו כו', כי הוא יום משומר והחיצונים אינם שולטים, ואף על פי כן פסקו כל הפוסקים (עיין ט"ז או"ח סימן רס"ז סעיף א') לאומרו, כי אין מחזיקין את עצמנו לשומרי שבת כהלכתו, על כן גם בשבת יש לחוש. והוא הדין לביעור חמץ, צריכין אנו לפשפש במעשינו גם בשבת, ושאינו רבי מאיר דרב גובריה, לא עמדו חביריו על סוף דעת"ו (עירובין יג, ב).

'רבי אלעזר בר צדוק אומר תרומה מלפני השבת וחולין בזמנם, הנה תרומה קודש, רמז למעשה המצות, וחולין היינו עסקי העולם. והנה כבר דברנו שהבחנת הדעת מצטרף הן למעשה המצות, איך יעשה המצות ובאיזה מן המדות ישתמש בעשייתו המצות, ואיזה מן המדות ישליך בעשייתו המצות, והוא ביעור החמץ, והן במילי דעלמא הדבר ההכרחי, בעשותו אכילה ושתייה ומשא ומתן ודיבור ושינה צריך הבחנת הדעת וכו"ל.

והנה לסברת רבי אלעזר בר צדוק הנה אשכחן במצרים במצוה הראשונה, קרבן

השתדלות בעד עסקי עולם-הזה

אמרו רז"ל במדרש תהילים (ט, א'): ויבטחו בך יודעי שמך כי לא עזבת דורשיך ד'. 'ויבטחו בך יודעי שמך' מהיכן, מן 'כי לא עזבת דורשיך ד', והוא פלאיש. ובדרך הפשוט נראה לפרש,

"ארבעה עשר שחל להיות בשבת, מבערין את הכל מלפני השבת, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים, בזמנו. רבי אלעזר בר צדוק אומר, תרומה מלפני השבת וחולין בזמנם" (פסחים מט, א).

ט וכתב רבינו זי"ע בהג"ה: והנה קרוב לפשוטו אמרתי דבר נחמד, ישנו שם אחד מן ע"ב שמות הקדושים שהוא שם תכ"ה, והוא שם השמיני מן ע"ב שמות תכ"ה, ובכתבי האריז"ל (פרע"ח שיד"י פ"ה) מבואר לכווננו

בשלימות באלקי עולם הוי"ה, ולא ישתדל ברוב ההשתדלות להשיג פרנסתו, כי לא יוסיף ולא יגרע בהשתדלותו, כי הכל בהשגחת השם יתברך והוא מחייהו בכל רגע ורגע ובכל נשימה ונשימה כרצונו, רק ההשתדלות המחויב על פי התורה יעשה, ויבטח באלקיו, הוא יתברך שמו יודע הנרצה לו והטוב יותר לסיביתו, והוא מחייהו כרצונו וחסדו.

והאיש כזה היודע השם ודורשהו כנ"ל, הוא לא יכעוס ולא יתקצף על הנהגת הבורא יתברך שמו, רק הזמן והמקום והקנינים שיתן לו הבורא ברוך הוא יקבל בעין טובה ויודה וישבח ויבקש ויתפלל.

וזהו הנרצה 'ויבטחו' בך יודעי שמך [אותן היודעים שמו יתברך בוטחים בו, כי שמו יתברך מורה שצריך לבטוח בו. ומקשה במדרש, מהיכן נשמע הבטחון, 'מן שמו'. זהו שאמר, מן] כי לא עזבת דורשיך ד', אותן הדורשים השם הוי"ה מהווה כל הוויות, נשמע מזה 'כי לא עזבת' מעולם את הנבראים, רק אתה מהווה אותן בלי הפסק, ואין זה כפעולת אומן מהנבראים העושה מיש ליש וכו', ממילא מהראוי ומחוייב הבטחון, העמק בדבר והתבונן.

והנה נאמר בתורה (שמות יג, ז) מצות

דהנה הוקשה לבעל המאמר 'ויבטחו' בך יודעי שמך, הנה פתח ביודעים - ידיעה בלבד, וסיים בטעם 'כי לא עזבת דורשיך', נראה דבעינן דרישה. על כן מפרש דהפירוש הוא כך, דהנה (פרדס שער עשר ולא תשע פ"ט דף ה, ב) השם הוי"ה ברוך הוא, הוי"ה הוי"ה ויהי"ה, מהווה כל הוויות. והנה נדרש שההתהוות הוא מהווה הוא בלי הפסק, ואינו דומה לפועל אומן בשר ודם שהוא עושה איזה מעשה, אחר העשייה הנה המעשה נפרד מהעושה ואין צריך לו, והוא מפני שהמעשה שעושה הנברא הוא יש מיש, ואינו פועל רק השתנות צורה. מה שאין כן פעולותיו יתברך שמו בכל העולמות שנבראו בכחו יתברך שמו, הנה כלם נתחוו מאין ליש. הנה הוייתו יתברך שמו אינו נעדר כרגע מן המתהווים והנבראים, והשגחתו יתברך שמו אינו נפסק כרגע, ואילו יצויר ח"ו העדר השגחתו כרגע מן הנברא ישוב הנברא לאין כמקדם ויתבטל. על כן שם הוי"ה ברוך הוא נקרא שם העצ"ם, מורה שהוא מהווה כל הוויות בלי הפסק ההשגחה והשפעת החיות וההויה לנבראים בלי הפסק.

המשכיל על דבר שמו יתברך אשר נקרא הוי"ה, ודורשהו כנ"ל למה נקרא שם העצם 'כו', הנה ישים בטחונו

בסופי תיבות לא עזבת דורשיך ה', ואנחנו אומרים זה הפסוק בקדושה דסדרא אחר התפלה קודם הליכתנו לעסוק בעסקי העולם להיות סגולתו לבטחון. ועוד יוצא שם אחד מפסוק זה בראשי תיבות יודעי שמך כי - יכ"ש, חלק ב' מן השם הג' דמ"ב יחודך כבבת שמרם, וכוונתו לשמירה. והרי לך ב' שמות יוצאים מפסוק זה [וב' שמות הללו נרמזים בתורה כשהרג משה את המצרי "למה תכה רעך", "מי שמך לאיש" (שמות ב, יג-יד)]. והנה אמר הכתוב ויבטחו בך יודעי שמך, היינו אותן היודעים לכיון שם המסוגל לבטחון, והנה בדברי חז"ל שאל השואל מהיכן, היינו כוונת השם לבטחון מהיכן הוא, אם הנרמז בתחלתו או בסופו, והשיב מן לא עזבת דורשיך ה' היינו השם הנ"ל, הבן.

יאכל את שבעת הימים ולא יראה לך חמץ כו' והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ד' לי בצאתי ממצרים. ולכאורה מהו הנרצה 'בעבור זה' וכו', אין לו גיזרה.

והנראה, דהנה צונו השם יתברך לאכול מצה בעת צאתנו ממצרים, והזהירנו מן החמץ, טעם הדבר יש לפרש על פי פשוטו (אחד מרובי רבבות טעמים עד אין סוף), דהנה השם יתברך גאלנו ממצרים להיות לו לעבדים לשרתו ולברך בשמו, ולהשליך יחינו וצרכינו עליו, ונהיה פונים רק לעבודתו, ולא נרבה בהשתדלות קניני עולם רק על פי פנות התורה שאז גם זה הוא עבודה. הוא הנרצה באמרו יתברך שמו (שמות ו, ז. שם ז, ט) וידעתם כי אני ד', היינו המהווה כל היות יש מאין ואינו נפסק הווייתו כרגע, שמהווה את הנבראים כל רגע ורגע וכו"ל. ועל כן נשים בטחונו רק בו, ולשוא עומלים המשתדלים ברוב ההשתדלות ומניחים חיי החיים, הבן הדבר.

והנה צונו השם יתברך לזכר זה לבער החמץ ולאכול מצה. החילוק שבין חמץ למצה, המצה היא נשמרת בפעולת האומן שעשאה, כי כשלוקח האומן מים וקמח כן נשארת בגדלותה או בקטנותה. מה שאין כן חמץ מגביה את עצמה יותר מפעולת האומן, ועושה תנועות מפאת עצמה. וגם תראה שעשיית המצה היא שלא ירפה ידיו ממנה ולא יניחנה בלי עסק, כי אם יניחנה האומן מבלי עסק תתחמץ ותעשה פעולה בפני עצמה. על כן ענין מצות המצה מורה לנו על ענין

נכבד הלזה, אשר השם יתברך כביכול מהווה כל היות בכל זמן ועידן, ואינו מניח את פעולתו מבלעדי השגחתו וההוייתו בכל זמן ועידן. ועל כן נשים בטחונו בו ולא נרבה בהשתדלות לעשות פעולות בפני עצמנו, כענין החמץ. וזה בטעם הכתוב "ויבטחו בך יודעי שמך כי לא עזבת דורשיך ד'" מבלי עסק, אין אתה מניח אותם כרגע, הבן.

על כן צונו השם יתברך לבער החמץ ולאכול המצה, להיות כי בעבור זה הוציאנו ד' ממצרים, שנשים בטחונו רק בו ונשליך אליו יחינו, ונדע כי הוא צור חיינו ומגן ישענו, ולא נרבה בהשתדלות רק בעבודתו יתברך שמו. וזה שנאמר מצות יאכל כו' ולא יראה לך חמץ כו' והגדת לבנך כו' בעבור זה [היינו להשבית החמץ ולאכול המצה כנ"ל] עשה ד' לי בצאתי ממצרים הכל כנ"ל, והוא נחמד ונעים.

והנה יצא לנו מכל זה: השבתת וביעור חמץ רמז להשבתת השתדלות עסקי העולם ותאוותיו, ואכילת המצה מרמזת על האמונה והבטחון ולעזוב הכל ולבחור ברצונו יתברך שמו, הבן הדבר.

הדרין לשמעתין רמזות המשנה ובפלוגתת התנאים על פי דרש הנ"ל: **י"ד שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת,** כי שבת בלא זה אינו זמן השתדלות בעסקים, וכבר נצטוונו (מכילתא יתרו ז ט, הובא ברש"י שמות כ, ט) כאלו כל מלאכתך עשויה. יומא דאורייתא, יומא דנשמתא (והר"ב זב, א. רה, א). על כן עיקר רמזות ביעור חמץ

מזמין לו השם יתברך, אין לך שעה פנויה ריקם מהמצות, ולא ישתדל לבקש גדולות, כי זה גם כן מתרמית היצו, אבל ודאי יכסוף ויחשוק מתי תבא לידו המצוה המרוחקת ממנו עדיין ואקיימנה, עיין כל זה בחובות הלבבות בשער הבטחון (סוף פ"ה ד"ה והשביעי).

ממילא לפי זה הוא הנרמז בדברי רבי אלעזר בר צדוק, 'תרומה' קודש, רמז למעשה התורה ומצות, 'מתבערין לפני השבת', כי מצוה שיש בה מלאכה אסורה בשבת, רק המצוה המפורש היתר עשייתה בתורה. והמצות שאינה מזומנת לידו, הנה לא נאסר בהרהור בהם, רק אדרבא יכסוף ויתאוה מתי תבא לידו. אבל 'חולין' מרמז לעסקי העולם, מהראוי להמשיכיל לעזוב גם ההרהור, על כן לרמז זה מבערין חמץ גם בשבת, ודי בזה.

בני יששכר מאמרי חודש ניסן
מאמר ד דרוש ו על דרך הדרוש

אין צריך לרמז רק בימי החול שהן ימי מלאכה.

'וחכמים אומרים בזמנך'. כי הגם שאין שבת יום מלאכה, ונצטוונו לשבות, הנה הרהור מותר, אבל המשכיל על דבר לא יאהוב כי אם רצונו יתברך שמו, הנה גם הרהור לא יבא לו. הנה תראה, המהרהר אינו מהרהר, רק בדבר שקשור לו בלבנו. מה שאין כן פילא בקופא דמחטא'. על כן הצדיקים שב הדבר לטבע להם, ובלילה ישכבו גם כן על יצועי אהבתו, כענין מאמר הנביא (ישעיה כו, ט) ד' נפשי אויתך בלילה, על משכבי גו' (שיר השירים ג, א). על כן ביום שאינו יום מלאכה, גם כן מן הצורך לבער החמץ, הבן הדבר.

'רבי אלעזר בר צדוק אומר, תרומה מלפני השבת וחולין בזמנך'. היינו על פי האמור, שגם במעשה מלאכת התורה ומצות מחוייבת האמונה ובטחון אשר השם יתברך יזמין לו המצוה בזמן שירצה, ובכל זמן ועידן יעשה את אשר

העלאת הניצוצין וביטול הקליפות

הנה חמץ ושאר ידוע ענינם, מרמזין להמרכבה טמאה היונקים מן הקדושה, וחפצים להחטיא את ישראל בכדי לבלוע ח"ו ניצוצי קדושה, כי זה חיותם (פרי עץ חיים שכ"א), והנה אלקים עשה את האדם ישר (קהלת ז, כט), היה מוכן לקבל רק טוב,

בפסחים (מט, א): ארבעה עשר שחל להיות בשבת, מבערין את הכל מלפני השבת, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים, בזמנו. רבי אלעזר בר צדוק אומר, תרומה מלפני השבת, וחולין בזמנך.

י אמרו חז"ל (ברכות נה, ב): "ורעיוני לבך תנדע", אמר רבא תדע דלא מחוו ליה לאיגש לא דקלא דדהבא ולא פילא דעילל בקופא דמחטא. וברש"י: רעיונך - מחשבותיך, דקלא דדהבא - דבר שלא הורגל לראות ולא הרהר בו מעולם, קופא דמחטא - נקב המחט.

יחלוף (ישעי' ב, יח), ותתבטל כל המרכבה
טמאה, וימלא כבוד ד' את כל הארץ
(במדבר יד, כא), ותהיה מלכות שמים
[שלימה], והיה ד' למלך על כל הארץ
(זכריה יד, ט).

והנה אמר לו השם יתברך (בראשית טו,
יג) ידוע תדע כי גר יהיה זרעך ועבדום
וענו אותם וכו', כי על ידי כור הברזל
ושעבוד ישראל בין האומות אזי יתברר
מהם הרע ונופל אל הגוים, והטוב, היינו
הניצוצים הקדושים המשוקעים באומות
ובקליפות יבואו ויצטרפו אל ישראל.
וזהו שאמר השם יתברך (שם יד) ואחרי
כן יצאו ברכוש גדול, היינו רכוש ניצוצים
הקדושים.

והנה עיקר ניצוצים קדושים היה
במצרים ר"ב ניצוצין, מן הרפ"ח, כנודע
מסוד הכתוב (בראשית מא, מט) ויצבור
יוסף ב"ה, ר"ב עוד יוסף בני חי (שם מה,
כה). והנה הך הכפתור וירעשו הסיפים
(עמוס ט, א), כיון שנתגברו ישראל על
המצריים והוציאו בלעם מפיהם, כבר
היו מזומנים כל הניצוצות שבכל האומות
להצטרף אל ישראל. ואלמלא לא חטאו
(ישראל) באותה מעשה אחר מתן תורה
כבר היו יוצאין ידי חובת כל הגליות,
כי מצרים היו כלולין מכל הגליות. זה
סוד (שמות ב, כג) ויהי בימים הרבים ההם,
רבי"ם ראשי תיבות רומי בבל יון מדי
(כן הוא במגלה עמוקות פ' תולדות), רק על ידי
החטא נתגברה שוב וזהמת הנחש נפלו
הניצוצות לתוך הקליפות והוצרכו לגליות
להוציא בלעם מפיהם.

והנה בזמן צאתנו ממצרים צונו השם

ומה שנבראת המרכבה טמאה, הוא
בכדי שיהיה רצועה לאלקאה לחייביא
אם יחטאו. ובהכרח ינתן להם חיותם מה
שהוא בהכרח. וכאשר ישראל יהיו זוכים
יבררו גם הבירור הזה, דהיינו ניצוצים
הקדושים אשר בתוכם, והרע יתבטל,
והחיות ישאר גם הוא לאלקינו בשם
קודש.

אמנם כאשר חטא אדם הראשון ב'עץ
הדעת טוב ורע' (בראשית ב, יז), אזי נפלו
ניצוצים הקדושים אל הקליפות ביותר,
שנתעורר הדבר ממיתת מלכין קדמאין
שנפלו רפ"ח ניצוצין, ובכל יום בעוונותינו
הרבים על ידי חטאים בולעים הקליפות
ניצוצי הקדושה, ובעוונותינו הרבים
נתגדלה המרכבה טמאה, על כן יש
שליטה למלכי האומות, וישראל ירודים
ביניהם. עד שיבררו הניצוצות וממילא
תתבטל הרע, כי הרע אין לו מציאות
בפני עצמו, ואז יוצאין ישראל לחירות.

הנה התחלת ענין נפילת הניצוצות היה
בחטא אדם הראשון, הנה המרכבה
טמאה נקרא חמ"ץ שא"ה, ענינם דכר
ונוקבא שבקליפה, בגימטריא ע"ץ
הדע"ת.

והנה כאשר בא אברהם אבינו -
קדמאה לגזירין, תקונא דאדם קדמאה,
התחיל לברר הניצוצין (בראשית יב, ה)
ואת הנפש אשר עשו בחרן. והבטיח
לו השם יתברך (שם יב, ג) ונברכ'ו בך כל
משפחות האדמה, היינו מלשון (כלאים פ"ז
מ"א) המבריך את האילן, שכל הניצוצים
הקדושים שבכל האומות יתמשכו בו
וישובו אליו אל הקודש, והאלילים כליל

אחרא בכולהו עלמין כו', עיין שם. כי קדושת היום ממילא גורם כל זה.

ומה שאין הדבר הזה נגמר בשבת, דהנה אנחנו רואים שאף על פי כן ישראל הם עדיין בגלות בין האומות גם בשבת ומלכותא חייבתא שולטת, הוא להיות על ידי חטא אדם נתגשם גוף האדם מה שהיה קודם החטא רוחני ספירי גם הגוף כמות או", הנה אחר החטא נתגשם בסוד כמות עו", ממילא אין עליה כעת לחיצוניות העולמות רק לפנימיות, אבל חיצוניות כדקאי קאי. ובמהרה בימינו כאשר יגיע הזמן להתגלות מלכות שמים ולביטול מלכותא חייבתא מכל וכל, היינו כאשר ישובו גם הגופנים להיות מזהירים כוהר הרקיע כאשר היה קודם החטא, וכענין שנאמר (דניאל יב, ג) והמשכילים יזהירו כוהר הרקיע, אז גם חיצוניות העולמות יתעלו.

וזהו (ישעיה מ, ה) ונגלה כבוד ד' היינו הלוושים, כענין רבי יוחנן קרא למאניה מכבודתא (שבת קיג, א), וראו כל בשר יחדו (ישעיה שם) עם הנשמה. וזהו מלך על כל העולם כולו בכבוד"ך (תפלות ימים נוראים) מלוושים כנ"ל, ואז נשגב ד' לבדו. על כן מצוה להחליף בגדים בשבת, לרמוז במהרה בימינו יתעלו גם הבגדים, היינו חיצוניות העולמות.

ועתה ממילא רווחא שמעתתא דידן: י"ד שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת' היינו בחול, כי עיקר ביעור חמץ לבער הכתרים דמסאבותא ומלכותא חייבתא וכנ"ל. והנה בשבת, קדושת היום בעצמו גורם כל זאת, כמו

יתברך להשביית ולבער חמץ ושאר [הוא בחינת דבר ונוקבא שבמרכבה הטמאה (והר ח"ג נא, א) חמץ - דכורא, שאר - נוקבא שחימוצו קשה, חמץ שאר בגימטריא ע"ץ הדע"ת כנ"ל, שנתפתה בה אדם וגרם ליתן חיות נוסף אל הקליפה, וזה היה על ידי פיתוי הנחש. והנה ציונו השם יתברך להשביית ולבער חמץ] ז' ימים בשנה. כשתקח ז' מן שס"ה ימים שבשנה, וגם רביע היום הנוסף על שס"ה [הוא רביע היום גם כן שנאסר החמץ קודם הז' ימים], אזי נשאר שנ"ח ימים, להיות שביעור חמץ בימים הללו הוא לשמירה מעולה כל ימי השנה לביטול וביעור זוהמת הנח"ש (עיין אלו הדברים בספר ברית כהונת עולם (מצות משוחים פט"ו) כי ממנו הדברים), ובוא יבא משי"ח [זה לעומת זה חושבנא דדין כחושבנא דדין, אזי מלכותא חייבתא נח"ש תתבטל, והיה ד' למלך על כל הארץ (זכריה יח, ט), ד' מל"ך ד' מל"ך ד' ימל"ך בגימטריא משי"ח].

ומעתה תבין ענין ביעור חמץ, לתקן חטא אדם הראשון ענין עץ הדעת, ולבטל מלכותא חייבתא להוציא מהם הניצוצים הקדושים, ולרבות כבוד שמים למלאות כבוד ד' את כל הארץ, ומלך על כל העולם כולו בכבודו במהרה בימינו.

והנה בשבת הקודש אמרו בזהר (ח"ב קלה, א) כד עייל שבתא איחי אתייחדת ואתפרשת מסטרא אחרא וכל דינין כו', וכל שולטני רוגזין ומארי דדינין כולו ערקין ואתעברו מינה, ולית שולטנא

המות למד למשה עצירת המגפה על ידי הקטרת, ולמה לא למדו הקב"ה. הוא, להיות דהשם יתברך ברא את הסטרא הזאת ונותן להם חיות, ולא יתכן ללמוד למשה אופן ביטולם מכל וכל.

והנה ביעור חמץ הוא גם כן לבער הכתרין דמסאבותא והמרכבה טמאה ומלכותא חייבתא, ואיך אתמסר זו לישראל. ואמר רעיא מהימנא, שאני ביעור חמץ מקטורת, דפקודא דא שפיר אתמסר לישראל. דבקטורת יש י"א סממנים לבטל ולהחליש גם עיקר החיות הניתן אל הקליפות בהכרח, כי חיותם הוא שבא להם י"א בחינות - מז' מלכין קדמאין וד' אחוריים דחכמה ובינה ישראל סבא ותבונה, אבל מה שבולעים הקליפות בכל עת ומה שנעשה על ידי חטא אדם, זה להם למותו, ויצדק ללמוד לישראל אופן הוצאת הניצוצות ולבער כחם מכל וכל, עיין שם.

והנה הניצוצין שיש בהם מעת הבראם הכרח די חיותם, ושב הדבר להם לעצמם כעין הנשמה עם הגוף, יתכן לכוונת להם שם חולין. [ולעתיד לבא במהרה בימינו כשיוציא כל הניצוצין ולא ישאר רק הכרח החיות אזי ישובו אל הקודש והרע יתבטל, על כן יהיו כמה וכמה מן הגוים לשארית לרקחות ולטבחות ולאופות, ואם כן יהיה הדבר חולין שנעשו על טהרת הקודש].

מה שאין כן הניצוצין היתירים שבלעו על ידי החטאים, אין הדבר להם לעצמם רק כענין עיבור נשמה. ועם היות הניצוצין הקדוש אצלם הוא דבר נפרד, נקרא

שאמרו בזהר וכל שולטני רוגזין כו' כולו ערקין כו' ולית שולטנא אחרא ככולו עלמין.

'והכמים אומרים, בזמנך' כי גם ביום השבת אין עליה רק לפנימיות, ואנחנו רוצים לגרום בביעור חמץ לבער מכל וכל גם מהחיצוניות, וימלא כבוד ד' את כל הארץ, על כן שייכות מצות ביעור גם בשבת.

'ורבי אלעזר בר צדוק אומר, תרומה מלפני השבת, וחולין בזמנך' סוד התרומה מבואר בכתבי האריז"ל (לקוטי תורה פ' קרח בטעמי המצוות) שהוא להסיר אחיות החיצוניות שלא יתאחזו, על כן נותנים לכהן תרומה איש חסד. והנה בשבת גם כן מתעברין כל שולטני רוגזין ומארי דדינן, ממילא בשבת אין צריך לעשות ביעור לתרומה. אבל חולין מתבערין בזמנך כנ"ל, מטעם כי גם בשבת עדיין לא ניתקן לגמרי החיצוניות.

ואין להאריך יותר, המשכיל יפרש הדברים בהרחבת הדעת ופסטיא דאורייתא טבין, והשם הטוב יכפר בעדינו. וכל דברינו בדרך אפשר. ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו.

ואומר עוד, הנה אמרו ברעיא מהימנא (זהר ח"ב מ, ב) וישא העם את בצקו טרם יחמץ (שמות יב, לד), פקודא דא לבער חמץ, דהא פקודא דא אתמסר להו לישראל. והקשה הרמ"ז (שם), וכי כל פקודין לאו לישראל אתמסרו. ותירץ על פי דברי מרן האריז"ל (עיין לקוטי תורה פ' כי תשא) על מה שאמרו רז"ל (שבת פט, א) דמלאך

(פרע"ח שכ"א סוף פ"ה) בענין עשרה פתיתין חמין]. אם כן גם בשבת שייך ענין ביעור חולין, היינו הכרח החיות נשאר גם בשבת. אבל תרומה (כנ"ל) מלפני השבת, כי בשבת לית שולטנא אחרא כו'.

וכל דברינו בדרך אפשר, והשם הטוב יעזרנו על דבר כבוד שמו, ואל יאמר פינו דבר שלא כרצונו.

בני יששכר מאמרי חודש ניסן
מאמר ד דרוש ו על דרך הסוד

תרומה קדש לד', כיון שמוכן בכל פעם להרימו לד', כענין שאומרים הניצוצין בכל יום (תהילים ל. ב) ארוממך ד' כי דליתני (עיין משנת חסידים תפלת העשיה פ"ח ס"ח).

והנה בשבת הגם דלית שולטנא אחרא בכולהו עלמין, עם כל זה הכרח החיות יש להם, ואנחנו כוונתינו בביעור חמין הגם שאין לבערם מכל וכל עם כל זה הכוונה היא שנוכה [להעלותם] מכל וכל, דהיינו גם הכרח החיות שבהם ישאר גם הוא לאלקינו וימלא כבוד ד' את כל הארץ [התבונן מה שכתב האריז"ל

קרבן פסח בשבת

השי"ת מנהיג את העולם לטובת ישראל - בלבוש הטבע

השבת, והלא הרבה יותר ממאתים פסחים יש לנו בשנה שדוחין את השבת. אמרו לו, מניין לך. אמר להם, נאמר (במדבר ט. ב) 'מועדו' בפסח, ונאמר (שם כה, ב) 'מועדו' בתמיד, מה מועדו האמור בתמיד דוחה את השבת אף מועדו כו' (פסחים סו, א).

הנה מהראוי להתבונן, האיך סלקא דעתך שישתכח הדבר מן כל ישראל אם הפסח דוחה שבת, ולא היה אדם שזכר שעשו ישראל את הפסח בשבת, והלא אפילו לפי קביעותינו על פי חשבון רב

"תנו רבנן, הלכה זו נתעלמה מבני בתירה, פעם אחת חל ארבעה עשר להיות בשבת, שכחו ולא ידעו אם פסח דוחה את השבת אם לאו. אמרו, כלום יש אדם שיודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו. אמרו להם, אדם אחד יש שעלה מבבל, והלל הבבלי שמו, ששימש שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון, ויודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו. שלחו וקראו לו. אמרו לו, כלום אתה יודע אם הפסח דוחה את השבת אם לאו. אמר להם, וכי פסח אחד יש לנו בשנה שדוחה את

הלל! יארע הקביעות ג' פעמים במחזור גדול. וזאת עלתה על כולנה, הרי הפסח שעשו ישראל במדבר, בשבת היה, והוא דבר מפורסם בישראל, ומאי מספקא להו לבני בתירה.

על כרחק צריכין לומר שידעו שפיר שבדורות הקודמים במשכן שילה ובבית המקדש הפסח היה דוחה שבת, רק הנולד להם ספק אם גם בזמניהם ידחה פסח את השבת אם לאו, עד שבא הלל ולמד להם דלא שגא.

ואען ואומה, ידוע טעם מצות הפסח להתוודע ולהגלות שהשי"ת הוא משדד המערכה הטבעית [המסודרת ממנו יתברך שמו מבריא העולם מבראשית], והוא משדדם כרצונו לשנות הטבעיים ומערכת הכוכבים ומזלות בעבור אהבת עמו ישראל.

והנה מצרים היה מזלם טלה; בכור וראש המזלות. וסברתם היה, שאין

שום הנהגה בארציים למעלה מן הנהגת המזלות, ואי אפשר לשנות טבעי המזלות. ולזה הודיע השי"ת בכל פעם על ידי משה נאמן ביתו וידעו כי אני הוי"ה (שמות ז, ה, יד, יז, ח) מהווה כל היות ומשדדם כרצונו,

על כן צוה השי"ת ליקח טלה [שהוא צורת] ראש המזלות בעת ממשלתו בחדש ניסן שמזלו טלה, ודוקא בעת היותו בגרם המעלות היינו בי"ד בין הערבים (שמות יב, ו), נוטה לט", שאז הוא תכלית גבהו וכחו. וצוה השי"ת לשוחטו ולהוציא ממנו דמו לשם ד', והדם הוא הנפש והכח, לרמוז שהכח של המזלות הוא מסור ביד השי"ת, אל כל אשר יחפוץ יטנו ומשדדם כרצונו שלא כטבעם.

והנה לבעבור זה הפסח דוחה שבת, כי שבת הוא זכר למעשה בראשית, שברא השי"ת את השמים וארץ הכוכבים ומזלות על משמרתם ולא ישנו את

א ראה דרך פקודיך (מצות עשה ד חלק המעשה אות ט): כאשר נתרבו השנים והלכו הדורות ונתמעטו הלבבות, ונתפזרו ישראל בכל פנה בגלות החל הזה, וראו שהוא דבר שאי אפשר לכל אחינו שבגולה לצפות בכל חודש מתי קבעו הבית דין הגדול שבדור את ראש חודש והוא כמעט דבר שאי אפשר, ואם כן בזה היתה נעשית התורה ח"ו כאלפים ורובבות תורות, והיו נכשלים בחמץ בפסח ובענוי יום הקדוש ובמלאכת עבודה בכל מועדי ד', על כן עמד רב הלל בנו של רבי יהודה הנשיא, שהיה גדול בתורה ונסמך בארץ ישראל, ותיקן לנו חשבון מסודר עד סוף כל הדורות על-פי סודות העיבור המסור בידינו חשבון התקופות והמולדות וזמני הדחיות והעיבורים בכל זמן, ועל זה אנו סומכין עד היום, ומה שאנו מחשביין הוא לגלות ולבאר יום הנקבע על-פי חשבון דרב הלל אשר היה סמוך בארץ ישראל.

ב ראה בני יששכר שם על דרך הפשט (הועתק לעיל): מהראוי לתת לב, מה היה מקום הספק, הלא אמרו רז"ל (תורת כהנים ויקרא פ"ט א) בפסוק (ויקרא ט, א) ויהי ביום השמיני [למילואים], אותו היום נטל עשר עטרות, ראשון למעשה בראשית [היינו שהיה יום ראשון בשבת], ראשון לחדשים [שהיה ראש חודש ניסן] כו'. אם כן היה אז ראש חודש ניסן באחד בשבת, ואז צוה השם יתברך שיעשו בני ישראל את הפסח במועדו, היינו ב"ד, והנה היה י"ד בשבת, הרי אין כאן ספק שהפסח דוחה שבת.

ג זוהר (ח"ג רנא, א): דמצריא פלחי למזל טלה, ובגין כך פלחין לאימרא.

ד זוהר (שם): טלא ממונא דיליה איהו רב על כל מנן דאלהים אחרים.

תפקידם, והנה דחה מצות הפסח את השבת, לרמז לנו, שהגם שנבראו בששת ימי בראשית כל הכוכבים ומזלות על פי תפקידם במשמרת כל אחד ואחד, על טבעו הנטבע בהם מבראשית בעת בריאותם מהיוצר כל הוא אלקינו [אשר לזה הוא רמיזת השבת], עם כל זה השי"ת משדר את מערכתם כרצונו בעבור ישראל, ומשנה את טבעם ומבטל את כחם הטבעי על פי עבודת בני ישראל במשמרותם, הכל כפי עבודתם בתורה ומצות^א.

וזהו שפירש הרב הקדוש מוה"ר דוב בער זצוק"ל בפסוק (במדבר כח, יד) זאת עלת חדש בחדשו, והנה הנהגת העולם בטבע, אם קור וחום אם לבנה ויבש, הוא על פי סדר התחדשות החדש במולד הלבנה באיזה שעה באיזה רגע, כי גלגל הלבנה היותר קרוב אצלנו מן כל הכוכבי לכת, על כן במולדות הלבנה תלויים כל המאורעות. והנה זה נקרא ההנהגה הטבעית המוטבעת בשבעת ימי בראשית לשבעה כוכבי לכת.

אבל יש עוד הנהגה, הנעשה על פי אותיות התורה שהם מן א' עד ת', היינו מה שישראל פועלים לשנות העתים הטבעיים הסדורים בשבעת ימי בראשית ולשדרם על פי פעולות התורה, וזאת ההנהגה נקרא א"ת היינו אותיות התורה מן א' ועד ת'.

והנה לבעבור זה ב' ההנהגות האלה נקראים זא"ת, היינו ההנהגה המסודרת מן ז' ימי בראשית המוטבעת בהילוך כוכבי לכת פקודים במשמרתם, והנהגה השנית הנעשה על פי משמרות בני ישראל המופקדים על פי התורה, וכפי שיגרמו במשמרותם באותיות התורה מן א' עד ת'. וזהו שאמר הכתוב זא"ת עולת חדש בחדשו, ב' ההנהגותיהם, בהתחדשות החדש במולדו היינו הנהגה המסודרת והנהגת התורה המשנית עתי הטבע.

ואמר על זה אדמ"ו הרב הקדוש המגיד מה"ר ישראל ז"ל מקאזניץ (אור ישראל על התקונים מג, א) שזהו ששואלין לאדם בעת הדין קבעת עתים לתורה (שבת לא, ב), אם היה יכול לקבוע עתים על פי התורה ולשנות עיתי הטבע המסודרת במשמרתם לשנות את תפקידם על פי עבודת משמרת עבודת התורה, עד כאן דבריו זלה"ה.

ועל פי הדברים האלה פירשתי ענין הסמיכות בתורה אחרי שנבחרו הלויים לעבודה בבית המקדש, והנה סיום הפרשה (במדבר ח, כ) ככה תעשה ללויים במשמרותם, וסמך ליה פרשת עשיית הפסח. הנה (ברכות י, א) דרשינן סמוכים. דעשיית הפסח מורה דהגם שהשי"ת סידר במעשה בראשית את הכוכבים במשמרותיהם ברקיע כרצונו, וחק וזמן

א ראה עוד דרך פקודין (מצוה ו חלק המחשבה אות ה).

ב עיין עוד בבני יששכר מאמרי ראש חודש מאמר א אות ד, מאמרי חדש ניסן מאמר ד דרוש ד על דרך הדרוש, אגרא דכלה פ' מצורע ד"ה זאת תהיה תורת כו'.

המזלות רק בהלבשת הטבע הנערכת במשמרותיהם במעשה בראשית.

והנה ירמיהו ודניאל לא רצו לומר הגבור והנורא כי אמרו איה גבורותיו איה נוראותיו, עד שבאו אנשי כנסת הגדולה והחזירו עטרה ליושנה, שאמרו הן הן גבורותיו הן הן נוראותיו (יומא סט, ב). ומקשו בגמרא (שם): מאי טעמייהו דירמיהו ודניאל [על כרחך ידעו שהוא גבור ונורא]. ומתרגו, ידעו שהבורא אמיתי הוא על כן לא כיזבו בו [רצה לומר, לא רצו לומר דבר שאי אפשר להראות לבריות הענין הזה בגלוי].

ולפי זה יש לומר, שזהו הענין הנרצה שעלה על דעת בני בתירה, שהיו גדולי הדור וראו שכבר כלתה הנבואה והתחילה המלכות הרביעית להתפשט על ישראל, והשגחת הבורא ברוך הוא וברוך שמו על ישראל הכל מלוּבש בטבע, ואין שידוד המערכה לשדד המזלות עבור ישראל, הנה סברו בני בתירה דיש סברא לומר דאין פסח דוחה שבת לעת כזאת שהחטא גרם שיהיה הכל בטבע באין שידוד המזלות.

דהנה כל עיקר טעם שהפסח דוחה שבת, הרימו למעשה בראשית, הוא להורות שהשי"ת משרד המערכה הנערכת במעשה בראשית בעבור ישראל, כמו שכתבתי לך, וכחיום שכבר נפסק הדבר, הנה סברי מרגן בני בתירה

נתן להם שלא ישנו את תפקידם, עם כל זה הוא משרדם כרצונו על ידי עבודת בני ישראל במשמרותם.

ובזה מצאנו טוב טעם למה צוה אז השי"ת לעשות הפסח במדבר [הגם דמצות הפסח אינו רק בארץ] ג, והוא, להיות דאז איקלע ערב פסח בשבת, והשבת הוא זכר למעשה בראשית שנבראו מאתו יתברך שמו בחק וזמן, ולא ישנו את תפקידם, ובא הקרבן פסח המורה על שידוד המזלות ודוחה את השבת, הבן הדבר.

ומעתה הדרין לשמעתין, הלכה זו נתעלמה מבני בתירה ושכחו ולא ידעו אם הפסח דוחה השבת, דהקשינו וכי סלקא דעתך ששכחו ולא זכרו הדבר הנעשה בישראל זה עתים וימים.

אבל לדעתי יש לומר, בני בתירה גדולי הדור היו (עיין רש"י ר"ה כט, ב), והמה ראו הנאמר בפסוק (שמות טו, טז) עד יעבור עמך ד' [זו ביאה ראשונה (ברכות ה, א)] עד יעבור עם זו קנית [זו ביאה שניה], מכאן דרשו חז"ל (שם) ראויים היו ישראל לעשות להם נס בימי עזרא [בשידוד המערכה באותות ובמופתים] כדרך שנעשה להם בימי יהושע, אלא שגרם החטא ועלו מלוּבש בטבע ברשיון כורש ודריוש, הגם שהכל בהשגחת הבורא ברוך הוא, עם כל זה לא היה בשידוד

ג ראה בני יששכר שם על דרך הפשט (הועתק לעיל. וראה שם בהערות): הפסח שעשו ישראל במדבר בשנה השנית היתה הוראת שעה, דבאמת לא התחייבו בפסח עד בואם אל הארץ, רק הפסח הזה בא במדבר בהוראת שעה.

כסברת ירמיהו ודניאל בידעם שהבורא אמיתי הוא לא כיזבו בו.

והנה סברת אנשי כנסת הגדולה שאמרו הגבור והנורא, כי הן הן גבורותיו ונוראותיו, הגם שאי אפשר להראות זה בגלוי לבאי עולם מחמת שגורם החטא. והנה בני בתירה לא ידעו להבחין משפט הזה, עד שבא הלל ולמד להם על פי התורה, והוא שאמר להם שנלמד בתורה דין דחיית הפסח את השבת מן למידת גזירה שוה, ולמה דוקא בגזירה

שוה, להורות דגם בעת שגורם החטא ואין הנסים נגלים שלא כטבע עם כל זה הפסח דוחה שבת, להוראה זו נלמד הדבר בגזירה שוה שהוא נגד מדת רחום כמו שכתבתי כמה פעמים, וכתוב במדת רחום (תהלים עה, לה) והוא רחום יכפר עון, ובכל עת ידו נטויה עלינו בהשגחתו לרחמנו כימי עולם.

בני יששכר מאמרי חודש ניסן
מאמר ד דרוש יג על דרך הרמז

לבטל גם עבודה זרה המוסתרת

"תנו רבנן, הלכה זו נתעלמה מבני בתירה, פעם אחת חל ארבעה עשר להיות בשבת, שכחו ולא ידעו אם פסח דוחה את השבת אם לאו. אמרו, כלום יש אדם שיודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו. אמרו להם, אדם אחד יש שעלה מבבל, והלל הבבלי שמו, ששימש שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון, ויודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו. שלחו וקראו לו. אמרו לו, כלום אתה יודע אם הפסח דוחה את השבת אם לאו. אמר להם, וכי פסח אחד יש לנו בשנה שדוחה את השבת, והלא הרבה יותר ממאתים פסחים יש

לנו בשנה שדוחין את השבת. אמרו לו, מנין לך. אמר להם, נאמר (במדבר ט, ב) 'מועדו בפסח, ונאמר (שם כח, ב) 'מועדו בתמיד, מה מועדו האמור בתמיד דוחה את השבת אף מועדו כו'" (פסחים סו, א).

כתוב (בנחמיה ח, יז) 'ויעשו כל הקהל השבים מן השבי סוכות וישבו בסוכות כי לא עשו בימי ישוע בן נון כן בני ישראל עד היום ההוא ותהי שמחה [גדולה מאוד]' בישראל. והנה ישוע חסר ה', ודרשו חז"ל (ערכי לב, ב) להיות שאנשי כנסת הגדולה ביטלו יצרא דעבודה זרה

ד כדלעיל: נאמר (במדבר ט, ב) 'מועדו בפסח, ונאמר (שם כח, ב) 'מועדו בתמיד, מה מועדו האמור בתמיד דוחה את השבת אף מועדו כו'.

ה עיין מגיד תעלומה (מבוא התלמיד קיצור הי"ג מדות, ועל פרק מי שמתו דף יח, א), בני יששכר (מאמרי חודש ניסן מאמר ד דרוש ב על דרך הרמז, מאמרי חודש סיון מאמר ו אות ד, מאמרי חודש תשרי מאמר יב אות ד, מאמרי חודש אלול מאמר ב אות ז), ליקוטי מהרצ"א (פרשת כי תשא אות קמט), והיה ברכה (פ"ה מ"ה ד"ה והנה אומר לך), אגרא דכלה (פרשת לך ד"ה ואת בריתי, פרשת מקץ ד"ה ובמדרש, פשת ויקרא ד"ה ויאמר עוד, פרשת קרח ד"ה כל תרומות), ובעוד הרבה מקומות.

אז, והקפיד השם יתברך על יהושע שלא ביטלו בבואו לארץ ישראל, דבשלמא משה לא היה לו זכותא דארץ ישראל, אבל יהושע היה לו לבטלו בביאתו לארץ ישראל כדרך שביטלו עזרא ואנשי כנסת הגדולה, על כן נחסר ליהושע אות ה' משמו.

והנה טעם מצות הפסח מבואר בזהר (ח"ב מא, ב) שהוא ביטול עבודה זרה, היינו מלה שהיה עבודה זרה של מצרים. ומבואר שם, שעל כן נצטוו (שמות יב, מו) 'ועצם לא תשברו בו' והיו עצמות מושלכין בשוק והיו המצריים מקברים אותם והיה ביטול עבודה זרה מסטרא דילהון, ודא קשיא להו מכלהו, עיין שם.

ויש לומר דזהו הטעם שהפסח דוחה שבת, שאמרו רז"ל במדרש [הביאו התוספות בחגיגה דף ג עמוד ב בד"ה מי כעמד ישראל (עיין טור אורח חיים סימן רצא)] וזה לשונם: שלשה מעידין זה על זה, ישראל והשבת והקדוש ברוך הוא, הקדוש ברוך הוא וישראל מעידין על השבת שהוא יום מנוחה, וישראל ושבת על הקדוש ברוך הוא שהוא אלה, הקדוש ברוך הוא ושבת על ישראל שהם יחידים באומות. [סיימו התוספות:] ועל זה

סמכין לומר 'אתה אחד' במנחה בשבת, אף על פי שאינו מדבר מענינא דיומא דשבת כמו תפלת ערבית ושחרית, עד כאן לשון התוספות.

והנה יש לומר טעם דלבעבור זה נצטוו ישראל לעשות הפסח בשנה השנית במדבר [הגם שלא היו בארץ], להיות דאיכלע אז ערב פסח בשבת ובו ביום שנצטוו אז הוקם המשכן (שמות מ, יח) ויקם משה את המשכן ויתן את אדניו גו' ויקם את עמודיו, ועיין בזהר (ח"ב רלח, ב) כל מה שעשה משה בהקמת המשכן, בכל זה נשפלה הסטרא אחרא, המרכבה טמאה, ס"ם, אלא אחר, והיה ביטול עבודה זרה. ועל כן נצטוו אז לעשות הפסח שהוא ביטול עבודה זרה כנ"ל, ולדחות את השבת שמעיד עם ישראל עם יחודו ואחדותו יתברך שמו ואין אלוך מבלעדו, והנה יעשו ישראל [המעידים בשבת שהוא גם כן מעיד על יחודו ואחדותו] את הפסח שהוא הוראה על ביטול עבודה זרה ואין עוד מלבדו יתברך שמו, ולא יתפתו עוד אחר יצרא דעבודה זרה.

והנה בני בתירה גדולי הדור היו, נסתפק להם אם הפסח דוחה שבת בבית שני כיון שכבר נתבטל יצרא דעבודה זרה.

ו וכותב רבינו ז"ע בהג"ה: והנה מה שהקפיד השי"ת דוקא על יהושע ולא על כל ראשי הדורות מן יהושע עד עזרא, דברנו מזה במקום אחר (עיין בני יששכר מאמרי חודש כסלו טבת מאמר ב סימן כט) להיות אלו ב' ראשי הדור יהושע עזרא, שמם גרם ישועה ועזר, אין כאן מקומו. ובענין החילוק שבין ישועה לעזרה, הוא, שנחלקו (ר"ה יא, א) ר' אליעזר ור' יהושע אם בניסן נברא העולם אם בתשרי, ואלו ואלו דברי אלקים חיים זה במחשבה וזה במעשה, והנה ר' אליעזר אשר שמו לשון עזר דיבר מן המחשבה, ור' יהושע אשר שמו לשון ישועה דיבר מן המעשה, דברנו באריכות במקום אחר (עיין בני יששכר מאמרי חודש אלול מאמר א סימן טו"ב), וכן מה שלקח השי"ת מן יהושע אות ה' דייקא, גם כן ידובר א"ה (עיין בני יששכר מאמרי חודש אדר מאמר ה אות ו).

עד שבא הלל ולמד להם דהלכה זאת דפסח דוחה שבת אינו מבואר בתורה בפירוש, רק נלמד הדבר בגזירה שוה בדרך נסתה, להורות לנו, דהגם בעת שנתבטל יצרא דעבודה זרה בגלוי שאין תאוה עוד להשתחוות לעבודה זרה, עם כל זה יש עבודה זרה מוסתרת. אפילו בעניני דרכי התורה ומצות, אם עושה לשם איזה פנייה לשם כבוד או לשם ממון וכיוצא, הנה אינו עובד את השם יתברך, רק עובד איזה איש או ממון וכיוצא, הנה הוא עבודה זרה מוסתרת.

ועיין בחובת הלבבות (שער יחוד המעשה

פ"ד) שבכמה ענינים גרוע איש כזה מן עובר הצלמים, וכזה פירש הרמ"ע ז"ל (עשרה מאמרות חיקור הדין ח"א פ"ב) פסוק (קהלת ז, כ) כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, היינו שלא יחטא בהטוב אשר עושה, דכיון שעושה הטוב לשם איזה פניה הרי הוא חוטא.

זה שלמד להם הלל, דלבעבור זה אותה ההלכה אשר פסח דוחה שבת נלמד בדרך נסתר מן התורה, להורות דגם בעת שנתבטל יצרא דעבודה זרה בגלוי, עם כל זה יש עבודה זרה מוסתרת אם אינו מייחד עבודתו בלתי לד' לבדו.

ז באגרא דפרקא (אות נד) הוסיף רבינו ז"ע לומר על זה: וכך קבלנו מתלמידי דודי זקני הרב הקדוש מו"ה אלימלך זצוק"ל, אמר שעל כרחך במעשה של הנברא מוכרח להיות חסרון, כי רק הבורא הוא השלם, וכשמעייין האדם בעבודה ותורה ומצות שעושה ואינו מוצא בה חסרון, בודאי הוא שכל אותה המעשה לא טוב הוא, ושמענו זה באריכות, אין כאן מקומו, והמבין יבין.

ח ראה מה שהארץ עוד רבינו ז"ע בענין זה (במאמרי חודש ניסן מאמר ד' דרוש י' על דרך הדרוש): מצות הפסח מן הצאן, כבר ידוע (שמו"ר פט"ז ג) עבודה זרה של מצרים היה טלה, שהיו עובדים לבכור המזלות, בחושבם שאין שום הנהגה למעלה מן המזלות כאשר הארכנו בזה כמה פעמים. והנה צונו השי"ת ליקח הטלה בחדש ניסן זמן תוקף ממשלתו, ובעת היותו בחדשו בגרם המעלות היינו ביד"ל לחדש, צוה השי"ת לשוחטו וליקח דמו שהוא כחו ולזרקו לשם השי"ת, להורות שכחו מסור ביד השי"ת ואין שום כח במזל, רק הכל בכחו ושפעו וממשלתו והשגחתו ית"ש לעד, והנה הוא ביטול עבודה זרה, וצוה השי"ת לאוכלו צלי אש לקיים בו (דברים ז, כה) פסילי אלהיהם תשרפון באש, ועוד שארי עניינים פרטיים אשר כולם מורים על ביטול עבודה זרה כאשר נתבאר במקומות רבים מדרושינו, הרי לך מצות פסח לבטל יצרא דעבודה זרה.

מצות המצה לבטל יצרא דגילוי עריות, דהנה ענין חימוץ בעיסה הוא שנכנס בה הרוח ועל ידי זה מגביה את עצמה, וכמו כן הוא תאות העבירה שנכנס באדם הרוח כמו שנאמר (במדבר ה, יב) איש איש כי תשטה אשתו כו', אין אדם חוטא אלא אם כן נכנס בו רוח שטות ובא לידי זחות הדעת (סוטה ג, א), על כן (יבמות נג, ב) אין קישוי אלא לדעת, על כן (ברכות כב, א) לא תיקן עזרא טבילה לדברי תורה לשום טמא רק לבעלי קרי על שבא מתוך זחות הדעת, והוא מובן מדברי רז"ל (ברכות יז, א) רצונינו לעשות רצונך אך שאור שבעיסה מעכב, הוא השאור דיצרא דעבירה שמחמיץ העיסה בהכנס בתוכו הרוח שטות, והנה צונו השי"ת לאכול מצה שאין בה הרוח והוא לבטל יצרא דגילוי עריות.

מצות המרור לבטל יצרא דשפיכות דמים, מר"ר בגימטריא מו"ת, נמצא לשון מרירות אצל המות כמה דאת אמר (שמואל א טו, לג) אכן סר מר המות, ואחריתה כיום מר (עמוס ה, י), אשה רעה מר ממות (קהלת ז, כו), והנה המצריים מררו את חייהם בעבודה קשה לתקן עון דשפיכות דמים, הנה בעת צאתנו מארץ מצרים צונו

הנה פסח שהוא בסגולה לביטול עבודה
זרה דוחה תמיד את השבת המעיד על
אחדות השם יתברך ד' אחד ושמו אחד.
בני יששכר
מאמרי חודש ניסן מאמר ד
דרוש יג על דרך הדרוש

נפש ישראל מרגשת ויודעת מאוד גודל קדושת הארת היום

אמרו בפסחים (סו, א): "הלכה זו נתעלמה מבני בתירה, פעם אחת חל ארבעה עשר להיות בשבת, שכחו ולא ידעו אם פסח דוחה את השבת אם לאו כו'. אמרו להם, אדם אחד יש שעלה מבבל, וחלל הבבלי שמו כו'. שלחו וקראו לו. אמרו לו, כלום אתה יודע אם הפסח דוחה את השבת אם לאו כו'. אמר להם, וכי פסח אחד יש לנו בשנה שדוחה את השבת, והלא הרבה יותר ממאתים פסחים יש לנו בשנה שדוחין את השבת. אמרו לו, מנין לך. אמר להם, נאמר (במדבר ט, ב) 'מועדו' בפסח, ונאמר (שם כח, ב) 'מועדו' בתמיד, מה 'מועדו' האמור בתמיד

השי"ת לאכול מרו"ר בגימטריא מו"ת, וללועסו בל"ב שינים רומזים לל"ב נתיבות החכמה והחכמה תחיה, והוא לבטל יצרא דשפיכות דמים.

הנה כי כן ג' עבירות הללו המה ראשי עבירות, וכאשר האדם נקי מן ג' ראשי עבירות הנ"ל אינה ואבירייהו, הנה הוא משומר ובא מכל העבירות, כי כולם תלויים באלו (כאשר הארכנו בספר דרך פקודין). על כן ג' מצות הנ"ל אשר סגולתם לבטל היצרין דג' עבירות הנ"ל, ראוי לכורכם יחד ולאוכלם במצותיו ית"ש. והנה יצרא דעבודה זרה היה מוכן מאז בכח ביד ישראל לבטלו מכל וכל בביאתם לארץ, כאשר (יומא סט, ב) ביטלוהו אנשי כנסת הגדולה בביאה שניה, והקפיד הקב"ה על יהושע והחסיר אות משמו על שלא ביטלו בביאה ראשונה (ערכין לב, ב).

והנה מצאנו טעם לסברת הרמב"ם ז"ל שאין צריך כריכה רק למצה ומרור, שאותן היצרין אין להם ביטול עד אשר השי"ת בעצמו יעביר רוח הטומאה מן הארץ, מה שאין כן יצרא דעבודה זרה הנה נתבטל, ועל כן פסח אין לכורכו עם המצה ומרור, ולסברת הראב"ד הנה נאמר, דהנה קשה לפי זה, כיון דיצרא דעבודה זרה כבר נתבטל שוב לא נצטרך כלל למצות הפסח, אבל נבאר הדבר על פי מה שפירשנו בפסוק (דברים ד, ג) השמרו לכם פן תשכחו את ברית כו' ועשיתם לכם פסל תמונת כל אשר צוץ ד' אלקיך, עד כאן, והקושיא מפורסמת, וכי ח"ו צוה השי"ת לעשות עבודה זרה (עיין ברש"י). אבל פירשנו הכוונה על עבודה זרה הנסתרת הנעשית בכוונה לא טובה בעת עשיית מצות השי"ת, דהיינו עבודה מזויפת ח"ו כגון שעושה מצות ומעשים טובים לכבוד ולשבח בני אדם שישבחוהו ויכבדוהו, או בעבור ממון וכיוצא, הנה כמדומה הוא שעובד את השי"ת, והוא עובד את זולתו, בני אדם וממון, והוא עבודה זרה ממש, ועיין בחובת הלבבות (בחקירתו בשכל), גרע ערך עובד כזה מן עובד הצלמים בכמה ענינים רחמנא לשיזבן עיי"ש. וזהו אשר פירש הרמ"ע בפסוק כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, רצ"ל שלא יחטא בעשיית הטוב שעושהו בצד מה מזויף. וזהו הפירוש, השמרו לכם פן תשכחו כו' ועשיתם לכם פסל תמונת כל אשר צוץ ד' אלקיך, רצ"ל בהדברים אשר צוץ ד' אלקיך היינו במצותיו תעשה לך ח"ו פסל, לזה צריכין שמירה יתירה.

הנה תראה בשגם שאנשי כנסת הגדולה בטלו ליצרא דעבודה זרה הנגלית, עם כל זה יש יצרא דעבודה זרה הנסתרת, על כן מחוייבים לעשות הפסח גם לעת כזאת לבטל יצרא דעבודה זרה, על כן גם הכריכה מחוייבת עם מצה ומרור לבטל ג' יצרין כאחד, ובמהרה בימינו את רוח הטומאה יעביר מן הארץ ונשגב ד' לבדו במהרה בימינו אמן.

דוחה את השבת אף 'מועדו' וכו'. ועוד, קל וחומר הוא, ומה תמיד שאין ענוש כרת דוחה את השבת, פסח וכו'. ותמיד גופיה מנלן כו'".

ידוע הוא החילוק שבין שבת ליום טוב (עיין פרע"ח שער כ פרק א), בשבת נאמר בו (שמות לא, יד) כי קודש הוא לכם, דבשבת הקודש בא אלינו שלא על ידי מעשינו, רק קדושת היום וסגולתו גורם אל התגלות הקודש באורות עליונים והשפע נשפע אלינו, מה שאין כן יום טוב 'מקרא קודש' (שמות יב, טז ועוד) מלשון (שמואל א ט, יג) ואחרי כן יאכלו הקרואים, היינו המזומנים, שמזמינים אותם, כן הוא הקודש ביום טוב, שאנחנו מזמינים אותו על ידי מעשינו בתפלה ומצות החג הנהוגות בו.

[על כן שבת נקרא (שבת י, ב) מתנה טובה, שהוא דרך מתנה מבלי מעשינו, על כן שבת קביעא וקיימא ואינו תלוי בבית דין, מה שאין כן קביעת המועדים תלוי בבית דין בקידוש החודש.]

והנה כבר כתבנו בספרנו אגרא דכלה (פרשת פנחס) בכל מועדי ד' נאמר (במדבר כה, כו-כו, א. שם ז. שם יב) 'קודש יהיה לכם' אצל תוספות קדושת היום דהיינו בפרשיות המוספין, חוץ מיום א' דחג

המצות נאמר סתם (שם כה, יח) 'מקרא קודש' ולא נאמר 'יהיה לכם'. מובן הדבר למשכילים בחכמה, דזה הוא החילוק וההפרש שבין שבת ליום טוב, דבשבת באין גדלות המוחין [בגבהי מרומים] שלא על ידי מעשינו, מה שאין כן ביום טוב באים על ידי מעשינו דוקא. אך ביום הראשון של חג המצות הנה ידוע הוא ענין מעשה הנס, הארת המוחין שלא על ידי מעשינו, ונעשה בנס גדלות קודם קטנות, וזה הוא הנס הגדול המופלג אפילו בגבהי מרומים בעולם האצילות, על כן נקרא הקרבן פסח דרך דילוג וקפיצה'.

על כן נקרא בתורה היום ההוא 'שבת' (ויקרא כג, טז) וספרתם לכם ממחרת השבת, ובאת הקבלה בדברי התרגום ממחרת יומא טבא. והנה למה אמרה התורה בלשון כזה אשר על ידי זה נתפקרו המינים (עיין מנחות סה, א). אבל התורה משמיענו טעם למצות ספירת העומר, דכיון דהארת גדלות המוחין של יום הראשון [דחג המצות] בא שלא על ידי מעשינו, אינו דבר המתקיים. כי על מנת כן ברא השי"ת עולמו שיהיו כל הפעולות מקויימים על ידי אתערותא דלתתא כאשר הארכנו במקום אחר (בני יששכר מאמרי חודש ניסן מאמר יב אות ג). על

ט עיין בני יששכר (מאמרי השבת מאמר ז אות ג. מאמר ח אות ה).

י וכתב רבינו ז"ע בהג"ה: ועל פי זה פירשנו בספרנו אגרא דכלה (בא) מקרא קודש (שמות יב, ב) למען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי כו', הנה דקדקנו ממה נפשך בן הבן, אם הבן שהוא אביו עדיין קיים הנה אביו מחויב לספר לו, ואם בהיפך ח"ו הנה הוא כשאר דברי תורה (קדושין ל, א) אבי אביו מחויב ללמדו, אבל כך הוא המצוה לספר לבן ולבן הבן, הנה הבן הוא גדול שכבר יש לו בנים, ובן הבן הוא הקטן, להורות בזה הפלגת זכרון הנס גדלות קודם קטנות, וזהו אשר התעללתי במצרים בבחינות עול"ל ויוג"ק, ואף על פי כן את אותותי אשר שמתי בס' בבחינת מוחין דגדלות, הבן, והשם הטוב יכפר.

כן חוזר הדבר לקדמותו, ואנחנו צריכין לפעול על ידי מעשינו במצות ספירת העומר יום אחר יום עד שנשלם שיעור קומות הקודש על ידי מעשינו ואז הוא יום מתן תורתנו.

וזהו שרימזה התורה וספרתם לכם ממחרת השבת, רצה לומר, טעם מצות הספירה היא להיות הארת היום ההוא הנעשה בדוגמת שבת שלא על ידי מעשינו, אם כן אין הארה ההוא דבר המתקיים, לכך על כרחך מביעא לן למעבד עובדא אחר כך יום אחר יום על ידי מעשינו כדי שתתקיים הארה ההיא, ונוכה למוחין גדלות שעל ידי זה נוכל לבוא להשגת נבואה ורוח הקודש. וזהו 'וספרתם לכם' להנאתכם ולטובתכם, וכן לכם לעצמיכם, והבן.

על כן בכל מועדי ד' נאמר במוספין, תוספת קדושת היום, נאמר בו 'מקרא קודש יהיה לכם', היינו הקודש בא על ידי מעשיכם, והיינו לכם משלכם, מה שאין כן בפסח תוספות קדושת היום [המרומות במוספין] היא שלא על ידי מעשינו, כענין הארת שבת שהוא מתנה טובה.

ולפי זה תמצא גם כן טוב טעם מה שהקרבן פסח [הרומז לדרך דילוג ופסיחה] דוחה שבת, דהנה ענין קרבן פסח הוא להורות על ענין הדילוג שלא כסדר המדרגות דנעשה שלא על ידי מעשינו, והוא כדוגמת שבת אשר הארת הקודש היא בבחינת מתנה טובה שלא על ידי מעשינו, הבן הדבר.

ועתה תשכיל ותתבונן, שהארת היום ההוא במוחין גדלות בהארה מופלגה, והיא הסגולה להשגת נבואה ורוח הקודש לישראל אפילו באין כונה, המשכיל יתבונן, וכבר אמרנו [וכעין זה שמעתי והוספתי נופך] בפסוק (שמות יג, יד) והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת ואמרת אליו בחזק יד כו', ומהרואי להתבונן למה אמר הכתוב לשון מחר, אבל הוא להיות בעת שהיה הארת וסגולת הנבואה ורוח הקודש בעולם [קודם שהגיע זמן הסתר פנים כמו שאמר השי"ת (דברים לא, יח) ואנכי הסתר כו'] באתגליא, אז בלילה הזה ויום ההוא השיגו הנפשות של ישראל בהתגלות תוספות הארת גדלות המוחין, והנביאים השיגו נבואה, ואחר כך חזר הדבר לקדמותו כיון שהוא שלא על ידי מעשינו, על כן ישאלך בנך מחר דייקא, לאמר מה זאת, אתמול היינו בהארת הגדלות והשגה גדולה, והן היום חזר הדבר לקדמותו, ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו ד' ממצרים, בדרך נס בחפזן בגדלות קודם קטנות דרך דילוג ופסיחה שלא על ידי מעשינו, והבן הדבר.

הדרך לשמעתין, הלכה זו נתעלמה מבני בתירא כו', דאי אפשר לומר ששכחו לגמרי הדבר הנעשה בישראל עידן ועדנים כמו שכתבתי לך, אבל הוא שבני בתירא גדולי הדור היו, המה ראו בבית שני בזמן ההוא שכבר נפסקה הנבואה [הגיע זמן ואנכי הסתר אסתיר כו'], ואם כן אין ניכר בהתגלות לעין כל הארת היום בגדלות המוחין בדרך פסיחה ודילוג שלא על ידי מעשינו, רק הוא בלב חכמינו ז"ל שכל זאת הנפש

הגבור והנורא כי אמרו איה גבורותיו איה נוראותיו (יומא סט, ב), הגם שידעו שהשי"ת הוא גבור ונורא, כיון שהדבר הוא בהעלם בסתר המדרגה לא רצו לומר, וכענין שאמרו חז"ל (ש"ס) ביוצאים הבורא יתברך שמו אמיתי הוא לא כיזבו בו, כן המה בני בתירה חשבו שבזמן הפסקת הנבואה אין לדחות השבת לקרבן פסח.

עד שבא הלל ולמד, דענין מה שהפסח דוחה שבת אינו מבואר בתורה בפירוש רק נלמד בדרך נסתר בגזירה שוה, להורות לנו דגם בימי הסתרת פנים ואין חזון נפרץ, עם כל זה המשכילים בחכמה נפשם מרגשת ויודעת מאד גודל קדושת הארת היום הנעשה בגבהי מרומים, עד שמשם יושפע שפע לנפשותינו ורוחותינו ונשמתינו להוציאם לחירות מן שעבוד הטומאה ולטהרם ככסף מזוקק שבעתים, ועוד חזון למועד, כימי צאתנו מארץ מצרים יראנו נפלאות בהתגלות במהרה בימינו אמן.

בני יששכר מאמרי חודש ניסן
מאמר ד' דרוש יג על דרך הסוד

מרגשת ויודעת מאד, חכם עדיף מנביא (בבא בתרא יב, א).

והנה עיקר הטעם מה שהפסח דוחה שבת, הוא להורות אשר ענין הפסח בפסיחה ודילוג שלא על ידי מעשינו נעשה כמו הארת שבת שהוא שלא על ידי מעשינו, והיום ההוא בסגולה להשגת הנבואה ורוח הקודש אפילו שלא בהכנה.

ויש לומר דלבעבור זה צוה השי"ת לעשות הפסח בשנה השנית במדבר הגם שלא היו עדיין בארץ, להיות כשהוקם המשכן התחיל רוח הקודש לשרות על הנביאים כמו שאמרו רז"ל. והנה להיות בשנה הזאת איקלע ערב פסח בשבת ציוה השי"ת אז להקריב הפסח בשבת, להורות לנו הענין הנ"ל שהארת המוחין בגדלות ביום א' דפסח נעשה שלא על ידי מעשינו בהארת שבת, והוא מסוגל להשגת נבואה ורוח הקודש בזולת הכנה, והבן.

והן היום שכבר נפסקה הנבואה והגיע הזמן ואנכי הסתר כו', נסתפקו בני בתירה אם הפסח דוחה שבת, והוא על דרך מה שירמיהו ודניאל לא רצו לומר

הפסח 'וערבה'

'וערבה לד' מנחת יהודה'

הכתוב (מלאכי ג, ד) וערבה לד' מנחת יהודה וירושלם כימי עולם וכשנים קדמוניות - "הם שנותיו של הבל שלא

טעם שמפטירין "וערבה" בערב פסח שחל בשבת, נראה לומר, על פי דברי המדרש (ילקוט שמעוני פרשת צו תעט) על

היתה עבודת אלילים בעולם". ונראה הביאור, שאף שכל קרבן עולה לריח ניחח אשה לד', מכל מקום כדי שיהא בבחינת "וערבה להו"ה", שתערב להשי"ת, צריך שיהא הקרבן כקרבנו של הבל שהקריבו בשעה שלא היתה עבודה זרה בעולם.

ויש לבאר הטעם לזה, על פי מה שנחלקו הרמב"ם והרמב"ן ז"ל בטעם הקרבת קרבנות. הרמב"ם (מורה נבוכים ג' מו) מבאר, שבעבור שהמצרים והכשדים אשר היו ישראל גרים ותושבים בארצם, היו עובדים לבקר ולצאן, כי המצרים עובדים לטלה, והכשדים לשדים אשר יראו להם בדמות שעירים, על כן צוה השי"ת לשחוט אלו המינים לשמו הנכבד, כדי שידוע הדבר שמה שהם היו חושבים לתכלית העבירה, זה גופא אנו מקריבים לבורא, ולכן יתכפרו בו העונות, כי אמונות רעות - שהן חליי הנפש, לא יתפאו כי אם בהפך, כשם שחולי הגוף אינו מתרפא כי אם בהפכו. אמנם הרמב"ן (ויקרא א. ט) תמה עליו, איך יעשו שלחן ד' מגואל לומר שאיננו רק להוציא מלבן של רשעים וטפשי עולם כו'. ולכן כתב טעם אחר, שהקרבנות באים כדי לעורר את החוטא לחשוב כי ראוי לו שישפך דמו וישרף גופו, לולא חסדי הבורא שקיבל קרבן תמורתו, ועל ידי זה תהיה תשובתו שלימה ויהא ראוי לכפרה על חטאו.

ולפי זה יש לומר, שכל זמן שיש עבודה זרה בעולם, יש מקום לטעם הרמב"ם, ואשר על כן אין הקרבן ערב לפני השי"ת

- מטעם הרמב"ן החולק על זה. ורק בדורו של הבל שלא היתה עדיין עבודה זרה בעולם, והקרבן בא לתקן נפש האדם, אז הוא ערב להשי"ת. וכל שכן על פי מה שכתב הרמב"ן שם, שיש טעם על פי סוד נעלם להקרבת הקרבנות (וכן הוא ברבינו בחי). ובכוזרי מבאר שבאמצעות הקרבנות יש דיבוק השכינה האלקית עם האומה הישראלית, עיי"ש. וזה נאמר בדור שהוא כדורו של הבל, שלא היתה עבודה זרה בעולם, ואין שום טעם לקרבן אלא לקרב את השכינה הקדושה לישראל.

והנה בהקרבת קרבן פסח היו ישראל מבטלין עבודה זרה של מצרים, כי הטלה הוא ראש המזלות ועל-כן הוא גם ראש לכל הע"ז שבעולם. ובביטולה והקרבתה לזבח פסח לד', חוזר העולם לנקודה של דורו של הבל, שלא היתה בו עבודה זרה, וממילא זה פועל שיתקיים "וערבה לד' מנחת יהודה". ועל כן הזמן גרמא לקרוא בשבת זה, שמקריבין בו את קרבן הפסח, ההפטרה של "וערבה לד' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות" - כשנותיו של הבל.

ויש להסמך את המובא בבני יששכר (מאמרי חדש אדר מאמר ד אות י) שבערב פסח תהא מלחמת עמלק, וימחה שמו, וממילא יתבטלו עמו כל הע"ז שבעולם, שהרי "ראשית גוים עמלק", ולכן יתקיים "וערבה לד' מנחת יהודה" כבימי שנותיו של הבל, וכמבאר.

כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
- ליל ש"ק פ' ויקרא תשנ"ד

'וזרח לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה'

וכמו שלעתיד לבוא, השמש שיהיו צדיקים מתרפאין בה הרשעים נידונין בה, כן היתה ביציאתם ממצרים, שהשמש שלִישראל היה מרפא, היתה למצרים כיום הבוּער כתנור, ונתקיים בהם "וכל עשה רשעה קש ולהט אתם היום הבא גו'". ולכן אומרים בעת שריפת החמץ, "שכשם שאנו מבערים החמץ מבתינו, כן תבער כל החיצונים כו' וכל המעיקים לשכינה תבערם כו', כשם שהעברת את מצרים ואת אלהיהם בימים ההם בזמן הזה".

ולכן בשבת זו, ערב פסח, מענינא דיומא לקרא בהפטרה את נבואת הושע הפותחת בוערבה לד' מנחת יהודה גו', כי בה נאמרה נבואה זו שזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה והנה היום בא בוער כתנור כו', אשר שרשה ביציאת מצרים, וכנתבאה.

כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

- ערב פסח תשל"ז

אמרו חז"ל (גדרים ח, ב) "אין גיהנם לעולם הבא, אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה, צדיקים מתרפאין בה ורשעים נידונין בה, שנאמר (מלאכי ג, כ) וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה, ולא עוד אלא שמתעדנין בה כו', והרשעים נידונין בה, שנאמר (שם יט) הנה היום בא בוער כתנור והיו כל זדים וכל עשה רשעה קש ולהט אתם היום הבא אמר ד' צבאות גו'.

והנה בתרגום יונתן בן עוזיאל (שמות יב, לט) איתא שהמצות בצאתם ממצרים נאפו מחום השמש. והיינו שהוציא הקב"ה חמה מנרתיקה, כדי שיאפו המצות מחום השמש. ובוה יבואר מה שהמצה נקרא בזהר הקדוש (ח"ב קפג, ב) בשם מיכלא דאסוותא. אשר לכאורה צריך ביאור, מנין הכח למצות שיהיו מסוגלים לרפואה. אמנם מכיון שנאפו על ידי השמש שהוציא הקב"ה מנרתיקה, הרי נאפו מחום שמש המרפא בכנפיה. ונשאר במצה כח זה לעולם.

'שובו אלי ואשובה אליכם'

בכל שבת הגדול, ומסתברים דבריהם, עיין שם]. והטעם כתב בסידור יעב"ץ, משום שהגאולה תהיה בשבוע זה בליל שמורים בפסח, על כן אומרים אז ההפטרה זאת (בשבת שלפניו) שמסיימת (מלאכי ג, כג) הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא, לכשרנו על הגאולה במהרה

אמרתי בהפטרה (מלאכי ג, ד) וערבה לה', הנוסד לשבת הגדול [הגם שאנחנו נוהגים כדברי הבאר היטב (אורח חיים סימן תל סק"א) ממנהג אבותינו שלא לומר זה הפטרה רק כשחל שבת הגדול בערב פסח, מכל מקום הגאון מה"ר אליהו מוויילנא ז"ל בספר שערי רחמים והגאון מוה"ר יעב"ץ ז"ל בסידורו דעתם לאומרו

נאמר 'שובו אלי ואשובה אליכם', היינו שאתם תתעוררו מעשיכם בתשובה.

הגם שבגאולת מצרים היה רק מאתו יתברך שמו, זה היה הגלות הראשון והגאולה שרשיות, ועתה ברצונו יתברך שמו שנתעורר אנחנו כפי המשל הנוכח. ועל כן מסיים בזה 'הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם', היינו כמו שלמדו האבות את הבנים כן עתה ישובו הבנים לבם אל אבותם על ידי התעוררותם מעצמם. ומסיים הכתוב 'פן אבא והכיתי את הארץ חרם', היינו דוגמת המשל מהאב שכועס על בנו אם לא למד לעשות ולהתעורר לפעולה הנרצה כראוי, כי זהו רצונו יתברך שמו שעתה קודם הגאולה העתידה במהרה בימינו יתעוררו ישראל כנוכח.

על כן השבת שקודם הגאולה בליל שמורים המשומר ובא לגאולה עתידה במהרה בימינו, כדאיתא בש"ס ראש השנה (יא, א), נקרא שב"ת הגדול, שנתעורר מעצמינו בבחינת גדול, ולא קטן שאביו מחנכו ומוליכו ואינו עושה מעשה עצמו כלל כנוכח. וכמו שמוכיחם אז בהפטרה 'שובו אלי ואשובה אליכם', וכן 'הנני שולח לכם את אליהו הנביא לפני בא וכו'', ה' יזכנו במהרה בימינו.

שער יששכר מאמרי חדש ניסן
מאמר שבת הגדול אות ח

בימינו. וזה שייך בכל שבת הגדול, כי אדרבא אם יאמרוהו רק בערב פסח שחל בשבת, הלא אמרו חז"ל (עירובין מג, ב) כבר מובטח להן לישראל שאין אליהו בא לא בערבי שבתות ולא בערבי יום טוב וכו'. אך צריכין לתרץ כמו שביארתי בעזרת השם יתברך בחיבורי מנחת אלעזר (חלק א' תשובה ל"ה), עיין שם.

והנה בהפטרה זו נאמר (מלאכי שם ו) "שובו אלי ואשובה אליכם", שהוא טענת השם יתברך, כידוע (איכה רבה פ"ה כא) הויכוח שבין כנסת ישראל להקב"ה, שאנחנו אומרים (איכה ה, כא) השיבנו ה' אליך ונשובה וכו'. הגם שבגאולת מצרים היה מאתו יתברך שמו בחסדו שלא על ידי מעשינו, מכל מקום הרי נראה בעליל ברצונו יתברך שמו בהיתוך המלכיות ושאון הגליות נצרפנו עד עתה, שברצונו שיהיה בהתעוררות ישראל, בחינת 'שובו אלי ואשובה אליכם'. והוא דוגמת הבן קטן החביב לאביו ומלמדו ומחנכו במצוות כמו שאמרו רז"ל, וכשמתחיל להניח תפילין אביו מחנכו ומלמדו ומניח התפילין עליו, אבל בשאר הימים מאז והלאה רצון אביו שניח הבן התפילין בעצמו ויחכם ויגדל ויהיה לאיש, שלא יצטרך אביו לחנכו וללמדו בכל דבר. ואם הבן ירצה לסמוך גם להלאה על כל מעשה אביו שיעשה לו, אז יכעס אביו ח"ו. לאשר הוא בתחלה מלמדו להועיל ומדריכו לטובתו, שיהיה איש בפני עצמו כראוי, בבחינת גדול, ולא קטן הסומך על אביו שיעשה הכל בעדו. ועל כן בזה

ערב פסח שחל בשבת

ובתורת פונקאטש

עתיקא קדישא

עתיקא קדישא

**"קצת אזהרות נחוצות
בשנה זו שחל ערב פסח בשבת"**

נסדר ונדפס על-ידי רבינו בעל דרכי תשובה זי"ע בשנת עת"ר

**"קצת אזהרות נחוצות
לערב פסח וחג הפסח"**

נדפס בחתימת "בית דין צדק דק"ק מונקאטש" בשנת תער"ב

**תשובה בענין
דיני ערב פסח שחל בשבת**

העתק מכתב יד קודש רבינו בעל מנחת אלעזר זי"ע

קצת אזהרות נחוצות בשנה

בז' אחר הדיק' ובמל' כפח' ובלבד וירא פ' ולבדשו' ולבשל ולהפקיד
החמין שאני' ידוע לו באמת' נכון לומר הכפול גם בלשון
שפנין שזכר בו.
(ג) **שלא להנעיל רק ע"י שאלה לת"ח, וכן כתיבת**
השטר מכירה יח"י עפ"י ת"ח, כי רבה המכשלה
שכותבים שטר מכירת חמין ע"י שאינם בקיאים
ברכב עפרתה'יק הן בעניני כתיבת השטר מכירה
וגם בשטר מכירה הנרשמים איך למלאות את הטופס
והן בעניני מכירה איך להתנהג עם הנכרי הקונה
ושהרבה טועים וחושבים על עצמם שבקראים כטוב
דינים אלו והוא חשש דביל יראה וכן ימצא ויש
חשש על החמין גם על אחר הפסח ע"כ באנו
להזהיר לעשות שטר מכירה או למלא' טופס
רק אצל ת"ח החקין וירא שמים כדת שר תורה.
(ד) להזהיר ממש שטענים הרבה שטאלענשטער כנסת' לשכנים
לכסות כל הכלים בבסוי (שטאקין)
הי' להסיר הופק מרס הבדוה, ויזהרו בכל השנה קודם ההכרוב
להדיר יפה יפה בית השחיטה שלא ישיא דבק בו דם בע'
או שלא להכריב בית השחיטה וכדיעבד יעשה שאלת חכם
(ו) בכחות לא מהני מכירה ליתן להם חמין ויפ' שיש לו הרבה
בהמית יבא לשאלו שאלה להרהי'
(ז) ויזהרו אודות חיון שקונים לשמות בפסח אם אין יודע בבירור
מי עשאי שלא יהי' בו תערובת חשש ויש חמין חז"ל נקל חז'
ליכשל בזה בינוית הנכריים מיד ליד מותר לסתור בלא הרע'
(ח) בעלי החמין' שמוכרים מרד' האוכלה' **למכור רק בשקים של טור שנעשו לפני**
פ' י"ש לחד' שלא למכור שאר או שפיר' העשעני' קודם הפסח
לנכרי כדי שיהי' לו מיד לאחר הפסח, וגם לאחר הפסח יש
ליזהר שלא לוכס שפמים והעשעני' רק מהפאכרים מגלחיתו
המוכר את החמין כרת של תורה וגם בכל השנה ויזהר שלא
לקנות לופט-העשעני' רק ממקום שידעו שראו בהבשר בלי
חשש איסור.
(י) שלא ימכרו הורדצחיוני' שום יין לישראל בפסח בלתי
מה שעשו הם או שלוחם נאמנים בעצמם מחשש זויף
בשפירוטום אפי' נסך אסור למכור לנו בפסח בלתי ע"י שאלה
לפי ענין החשש.
(יא) אסור ליתן לעבדו ושפחתו העבנים פת הנותר בערב פסח
אסודא הרבה שאכלו אחר זמן איסורו ומכ"ש שלא יאכלו יחידי'
מכרי צורכו כדי שישיא' עבור עבדו ושפחתו אחר זמן איסור
חמין רק מיתר ליתן להם מעות שימנו חמין לעצמם לאכול וכלכד
שלא יאכלו בבית ישראל.
(יב) אסור ליבשל או לשחיט ביום א' דיוש' על ס' ב' דיוש' ומכ"ש
מיר' לחלוף ואפי' דבר שאינו מלאכה אסור להבין אפי' מיר'
להבירו ע"כ יש ליזהר שלא להביא יין או מצות אפי' מצות
מצוה כיום א' דיוש' לצורך ליל יום ב'.
(יג) אסור להדיר הקצות אחר האכילה ביום א' דיוש' לצורך יום
ב' דיוש' אפילו בפסח ומכ"ש ביום טוב אחרון של פסח
אחר האכילה לצורך חיל.

(א) הבכרים יתענו ביום ח' ועל סיום מכסתם או בשאר סעודה
מצוה רשאים לאכול.
(ב) אור ליום ו' עשק בדומה את החמין כרת בכרחה ובכשלה
באמרת כל חמירא בו.
(ג) ביום ו' עשק במעשין את החמין של בדוקת הלילה בזמן
שהוא מבער בכל ערב פסח של שאר השנה והיינו וזינער
9 עם 55 מינוט ואין לומר כל חמירא.
(ד) זמן מכירת החמין בשנת זו הוא בעשק עד זינער האלב 4
אחר הצות היום ומאז הלאה אחר מכירת חמין אין למכור
למנוח ולוישא וליתן עם חמין על כן מי שצריך לקנות חלות
לכבוד ש"ס או שאר חמין יקנה עד זמן הנז' ולא יתיר והמקדקים
זמירו למכור החמין בעשק בבסר כמו בערב פסח בשאר שנים.
(ה) אין לבשל על שבת זו סום מאכל הנעשה מלפח כגון סתעל
לאמסין, פערזעל, וכדומה.
שלא לשלשל בשבת זו מצת שמירה של מצה וגם שלא להבי
בשבת יין מה שצריך ללול הסדר.
ליזהר להפיש חלה מרס שבת בין מחלה של שבת בין מהפחות
של פסח. כי אם יטבח להפיש חלה מלפני יח"י אסור
אכלם בשוק זה. והאופים שאופים למכור הדמין לשים יתיר
קח חלה בעשק זה.
(ו) להבין ההרפות ולצלות הביצה והורוע ולעשות המי' מלח
שצריך להסדר הכל מעיש ואם שבת אי' יעשה התרפות
מי מלח ע"י שניו הביצת והורוע יצלב' ויאכלו ביום א' דספת
ויבשלם ויאכלום תיבך בלילה.
(ז) **סוף זמן אכילת חמין בשבת זו הוא עד שעה**
8 עם 55 מינוט בבוקר.
סעודה שלישית יעשה אחר מנחה גדולה שנחפליין זינער 1
לא יאכל לא חמין ולא מצה רק בשר ודגים וז' פירות וכדומה
ב' שנים בבוקר וחלק הסעודה לשנים דהיינו שיכיר
ז' חמין ע"ד רבית שבת וסוב' ימול נד' בצע על לחם
ה וברך בביתו רק יסיר להקדים עצמו שלא יעבור חז' על
איסור אכילה.
אחר שיאכל סעודה שחרית יער' הפסח וימנח הכלים של חמין
יצניעם ויכבד הבית ע"י עכרם ואם אין עכרם וכבר ישראל
ולת או בבארשט או בטובה, ואם ישאר קצת דבוק מחמ'
לא יסיר בקטנה יריח מנע.
וב שאר בביתו מה יתן לעכרם קודם זמן איסור הנאה.
ובמל' החמין-בשבת מרס שעה 9 עם 55 מינוט
זינער שיאמרו כל חמירא שאומרים וע"פ ביום.
אלב שנהלכ בשבת ערב פסח אסורה לאכלה גם ביום טוב
(והחלב שנהלכב ביום א' דיוש' מותר לשתות ביום ב'
ביום שנהלכב החלב בין ביום א' דיוש' וכן ביום ב' דיוש'
אפילו במשקל ע"כ אסור להוביל החלב שנהלכב ביום
ש' בו ביום לצורך יום ב' דיוש'ו.
זה ביום אסור לבשל בכלי חדשה זילת אם בושל בה פ"א
ודם והנה בשנה הזאת מוסיפה לבשל ביוש' בכלי חרס
(אסור לבשל זילת אם יבשל או יחבם בה מים בעש'ו
יורש).
בדיקת חמין ופסח לכל שנה ושנה
תה' שדורך שם לפעמים ופתו בידו וכו' החנות שפעמים
ל: שם צריך בדוקה

ולהשומע יונעם ותבא עליו ברכת טוב

מונקאטש ב' אחרי עתיד לפיק.

צבי הירש שפירא.

זו שחל פסח בשבת.

א) כבורים (אדער פאטער פאן כבור) פאסענע דאנערשטאג, אויף שטודע מצוה אדער סיום מסכתא מאנען זייע עסען.
 ב) דאנערשטאג נאכט איזט מאן בודק חמין מיט ברכה אונד מאן זאגט כל חמירא.
 ג) פרויטאג אין דער פריה אין זעלבער צייט אלס יעדעס יאר דר האט 9 מיט 55 מינוט ווירד דאס חמין פערברענגט כל חמירא זאגט מאן נישט דאמאלס נור שבת.
 ד) חמין פערטרייטען איזט הייער ביי פרויטאג נאכמיטטאג דאכל 4 אורד כאן דויער צייט ווייטער דארף כאן מער נישט מיט חמין האנדלען. דאדער מיט מאן זיך פארבייטען בארעכעט אויף שבת שפאטעסטנס ביי געזאגטער צייט (ייר) רבדקדקים פערטרייטען עס-פארה אין דער צייט וויא אנדערע ערב פסח.
 ה) אויף שבת ווערען קיינע מעהלישע צייטן גענוג לאזשען פערטרייטען דאגל געכאפט.
 ו) שבת דארף מצה שטודע נישט אין דער האנד געזאגטען ווערען. אויך דארף מאן נישט דיע צום סדר געברויכטע וויין פארברעייטען.
 ז) כאן זיך געווארעט. חלה צו געהענען פאן דיע חלות ובארעכעט דא זאגט דארף מאן זעלבע נישט עסען - דיע באקערס ווערען היימיש שטרענגעט געווארעט דיע חלות ובארעכעט וואס צום פערקויפן האבען דיעמאלד דאפאן חלה צו געדרייט פאן דויער ביינען דיע קייפערס נישט מער חלה צו געדרייט - אויך פאן דיע מצוה נישט מאן חלה פרויטאג.
 ח) אויך ווירד פרויטאג פארברעייטען דיע צום סדר געברויכטע ביצה ווייל זאלן וואסער אדגל פאללען פאן פערטרייטען דאגל מאכט מען חרות אונד זאלן וואסער דורך עטוואס אויך פערטרייטען אונד ביצה ווייל מיט פאן דיע שטייטען מאן יוים אויף עסען.
 ט) דאס דאגל פאן חמין נישט 55 מיט 55 מינוט ווירד דאס גענוג פאר דאס שטודע שלישות נאכט פאן נאך געזאגט דאזוינען דיע נאך 1 אורד נישט איינע שלישות פיש פירות אויזוהי חמין ווערען מצה דארף נישט געשטען ווערען. אויך אין דער פריה נאך דעם דאזוינען געשטען פאן דא שטודע דיע מאן געשטען אונד נאך אויך ביסלען זייענע וואסען פאן זיך ווערען אונד געשטען נור מיט עס געשטען ביי זמן אכילת חמין 9 אורד מיט 55 מינוט.
 יא) נאך דעם עסען ווירד דאס שטייטען אויסגעשטאקעלט אונד דאס געשטודע ווערען געשטען. דאס צווייטע אויך אויסגעשטען עי עכרס אדער אויך יודי מיט איינער מערבארטס ווערען פלעגער ווייל וואן עס עטוואס נאך נאך געשטען איזט באוואגער עס אכט עטעקען.
 יב) פאללע חמין איבער געברויכטען איזט שטענען פאן עס ווען פיר אין ניו געפאר 9 מיט 55 מינוט.
 יג) שבת פריה 9 מיט 55 איזט פאן מבטל דאס חמין אונד זאגט דען אליאדליך ערב פסח געזאגטען כל חמירא.
 יד) מילך דיע שבת ערב פסח געמאלטען איזט דאס חמין זאגט דען ערשטען טאג פסח נישט געשטען אונד מילך דיע אס ערשטען טאג יום געמאלטען איזט קאן פאן דען צווייטע טאג געזען דא מילך דא אס יום דען ערשטען טאג אדער דען אנדערשן טאג געמאלטען ווארדען דארף פאן נישט אין זעלבען טאג אין דער האנד געשטען דאדער דארף פאן נישט טראגען וויא אויך פארברעייטען וואס דען ערשטען טאג יום געמאלטען ווארדען פיר דען צווייטען טאג יום.
 טז) אין נייען ערדענען געשטודע דארף פאן יום נישט קאכען דאדער וואן פאן פסח אין אוינער געשטודע קאכען ווייל נישט פאן פרויטאג דאזין קאכען אדער וואסער ווארפן דא זאגט איזט דאס מאכען דארין פערטרייטען.
 דיני בדיקת חמין ופסח לכל שנה ושנה
 א) מעללער אדער זאלבע פלאטצער געוועלכ אדגל וויא

מאן מיט חמין נור פאלס הינקאכען קאן בודק מאן אויך בודק חמין זיין
 ב) נאך בדיקת חמין איזט פאן מבטל דעם חמין מיט דעם נאכען הארין אונד זאגט כל חמירא.
 ג) בשדן געשטודע אדגל דארף פאן נור דורך אשאלה פאן אויך תלמוד חכם אויך דער שטר מכירת חמין נור דורך אויך תלמוד חכם וירא שמים אויסגעשטעלט אונד פערטרייטען ווערען מיט מאנבע זינד אין דער מיטען האלשין זיך פיר פארהיג דאצו, עס איז אכער נישט זאגן דען פאן מיט וויסען דען שטר מכירת אויסגעשטעלט וויא אונד וועלכער איזט פערטרייטען זיין זאלע זאגטען איזט אין חשש בל דאגל ובל ימצא חמין איזט אין חשש אויך דען חמין נאך פסח.
 ד) דאס וויא מערערע משהליכען ווערען געשטעלט בודק פאן יעדעס געשטודע נישט איינער שטארקן איבער דעקען.
 ה) ביי געשטעלט כשר מאכען מיט פאן דען הראש בעפאר דען אבענדען הערשען. אויך דאס נאכען יארד זאל פאן געווארעטען זיין פאר דען אבזאנגען ווערען גוט אכטענען איבערזאלל ווא עס פאן בלוט פערטרייטען איזט אדער דאס אויך דען ארט ווא עס פערטרייטען איזט נישט אב צו אכען ווירדען פאללע דאס הייסט וואן פאן האט נישט אז געשטען מיט מען מאכען אשאלה.
 ו) בהמות דארף פאן נישט פיר אין ניו פערקויפן דאס מען זאלל זיין געכען חמין צו עסען. וואן איינער פיעלע בהמות האט זאל מאכען אשאלה.
 ז) זיין געווארעטען צו קויפן וויין פיר פסח וויין פאן דען ארט ווא ער גענוי דיע קוואלע דאפאן סאגט דאס ער זיין איזט פאן מינדעסטען חשש תעבות חמין שפירט אדגל דא עס יעדער אכט פארקאכטען בייא דויער וויינען.
 ח) געוועלכער דא עס ווארען פערקויפן זייען שטרענגסט געווארעטען נור אין זאלבע פאכער זאקעל פער מאכען דא פיר פסח געמאלטען ווארדען זינד.
 ט) פאן דארף סיון חמין ווייטערזיג העפעט געברויך פערקויפן אויס גלייך נאך פסח עס פערשט צו האבען אויך נאך פסח זאל מאן געווארעטען זיין געברען העפעט נור פאן פארקאכטען אוינער גענעטע צו קויפן דא איינער חמין פערטרייטען לויט געברויך איזט אויך דאס נאכען ווארדען נור זאלבע העפעט געברויך געמאלטען ווערען וואס מען ווייסט עס איזט כשר אדגל מאכען זיין ווייטערזיג דארפן פסח נור דויער וויינען פערטרייטען וועלכע זוכער בעשטימט אדגל צווייטעל כשר נישט מיט שפירט געמאלטען איזט - אויך נאך וויין פערקויפן דארף אויך נור זאלבע פערקויפן ווערען. זאגטען איזט אויך נאך אשאלה חכם צו מאכען יא בדיקת אונד יעדעס חמין וואן עס פיעל בלייבט אויך נאך דעם זמן אכילת חמין דארף פאן פיר זיין קריסטליכען געשטען נישט געבען ווייטע אויך דירעקט צו באקן עס זאלל אים בלייבען איזט פערטרייטען. אנדערשן פאן מאג אים געלך געבען ער זיך חמין קויפען נור נישט אין זיין הויז עס עסען.
 יב) פאן דארף נישט קאכען אדער שטענען פאן ערשטען טאג אויך דעם צווייטען טאג יום אונטערגאנדרען פאן פיר וואכען טאג פערטרייטען אויך וואס מיניע פלאכט איזט דארף פאן מאג פיר דען אנדערען טאג יום געמאלטען אדער פארברעייטען ווערען דעם צופאלגען זיין פאן געווארעטען וויין אדער מצוה מצוה זאגאר אס ערשטען טאג יום פיר דער צווייטער טאג נישט פאן צווייטען טאג יום פאן דארף נישט וואסען אדער אכטענען דאס גע- שיר אים פסח נאך דען מיטטאג. אנדערשן זא וויא פאן דארף זעלבעס נישט איין אנדערשן יום איבערהויפט אחרון של פסח דא עס איזט שארן פיר וואכען געברויך

ערב פסח שחל בשבת

ביה

מצת אזהרות נחוצות

י"ש חמץ חז' כי נקל חז' ליכשל בזה ביינות הנמכרים מיד ליד מסחר לסוחר בלא הודע.

ח) בעלי החנויות שמוכרים מידי דאכילה בשמים של נייר וזהר למכור רק בשמים של נייר שנעשו לפסח.

טו) שלא ימכרו הווירציהויער שום יין לישראל בפסח בלתי מה שעשו הם או שלהם נאמנים בעצמם מחשש זיוף בשפירושם אפי' נסך אסור למכור לגוי בפסח בלתי ע"י שאלה לפי ענין החשש.

י) אסור ליתן לעבדו ושפחתו העברים מה הנותר בערב פסח אם הוא הרבה שאכלו אחר זמן איסורו ומכ"ש שלא יאפה יותר מכדי צורכו כדי שיסאר עבדו ושפחתו אחר זמן איסור חמץ רק מותר ליתן להם מעות שימנו חמץ לעצמם לאכול ובלבד שלא יאכלו בבית ישראל.

יא) לזכור בערב פסח להפריש חלה מהמצות בכריכה יב' יש ליהרר כשקונים מדרות חדשות שאינן מצופין ושקורין גליזרש' לפסח לבשל בהן או להחם מים מודם פסח.

יג) להסיר הופס מודם הכבוב.

יד) להזהיר מקום שמשמים הרבה ששאלענט פתגור מכמה שכנים לכסות כל הכלים בכיסויי ושתאדין טו) החלב שנחלבה ביום א' דיו"ש מותרת ביום ב' וביום שנחלבה החלב אסורה אפילו בשלטול ע"כ אסור להוביל החלב שנחלבה ביום א' דיו"ש בו ביום לצורך יום ב' דיו"ש.

טז) אסור לבשל או לשחוט ביום א' דיו"ש על יום ב' דיו"ש ומכ"ש מירש לחול ואפי' דבר שאינו מלאכה אסור להכין אפי' מירש להכין ע"כ יש ליהרר שלא להביא יין או מצות אפי' מצות מצוה ביום א' דיו"ש לצורך ליל יום ב'.

יז) אסור להרויח הקערות אחר האכילה ביום א' דיו"ש לצורך יום ב' דיו"ש אפילו בפסח ומכ"ש ביום טוב אחרון של פסח אחר האכילה לצורך חג.

א) מרחק שהולך שם לפעמים ופתו בידו וכן החנות שפעמים אוכל שם צריך בדומה

ב) אחר הדיוק יבטל בפה וכלבו ויהא פיו ולבו שוין לבטל ולהפסיד באמץ החמץ שאינידוע לו נכון לושר הביטול גם בלשון שמכין שמדבר בו.

ג) שלא להנעיל רק ע"י שאלה לת"ח וכן כתיבת השטר מכירה יהי' עפ"י ת"ח. כ"רבה המכשלה שכותבים שטר מכירת חמץ ע"י שאינם כמ"אם כדבר עפרותוה"ס הן בעניני כתיבת השטר מכירה וגם בשטר מכירה הנדפסים איך למלאות את הטופס והן בעניני מכירה איך להנהיג עם הנכרי המונה שהרבה מועים וחושבים על עצמם שבמ"אם בטוב דינים אלו והוא חשש דכל יראה ובל ימצא ויש חשש על החמץ. גם ע"כ אחר הפסח ע"כ באנו להזהיר לעשות שטר מכירה או למלאות הטופס רק אצל ת"ח הבקי וירא שמ"ם כדת של תורה.

ד) יש ליהרר שלא למכור שאור או שפ"ים והעפעץ מודם הפסח לנכרי כדי שיהי' לו מיד לאחר פסח. וגם לאחר פסח יש ליהרר שלא ליכח שפ"ים והעפעץ ושאר דברים חמוצים יין שרף וכיוצא בו רק מאלו שיש להם כתב תעודה מרחב אכ"ד או מהבד"צ דשם אשר ראוי לסמך עליהם שמוכרים את החמץ כדת של תורה ואין חשש שמעריבין בהם שומן איסור וזולת זה אפילו בכל השנה אין ליכח מהם.

ה) בבהמות לא מהני מכירה ליתן להם חמץ. ומי שיש לו הרבה בהמות יבא לשאול שאלה להבד"צ.

ו) סוף זמן אכילת חמץ בערב פסח הבעיל שעה 8 עם 55 מינוט סוף זמן מכירת ושרפת חמץ שעה 9 עם 55 מינוט ואם לא מכר עד אז יעשה שאלת חכם.

ז) וזהר אודות היין שקונים לשתות בפסח אם אין יודע בבירור מי עשאו שלא יהי' בו תערובת חשש

לערב פסח וחג הפסח

אומעללער אדער זאלכע פלאטצער געוועלכ
אדגיל וואו מאן מיט חמץ נור מאלס הינקאממען קאן
ברוך מאן אויך כורס חמץ זיין
כ) נאך בדיקת חמץ איזט מאן מבטל דאס
חמץ מיט דעם גאנצען הארץ אונד זאגט כל חטירא
(ג) כשרן געשיררע אדגיל דארף מאן
נור דורך אשאלה פאן איין תלמוד חכם
אויך דער שטר מכירת חמץ נור דורך איין
תלמוד חכם וירא שמים אויסגעשטעלט
אונד פערפערט ווערדען מוס מאגכע
זינד אין דער מעינונג האלבען ויך פיר פעהיג
דאצו עס איז אבער נישט ויך דען מאן מוס
וויסען דען שטר מכירה אויס צושטעלען
וויא אונד וועלכער ארט פערקויפט זיין
זאלל זאגסט איזט איין חשש בל יראה ובר
'מצא אויך איזט איין חשש אויף דען חמץ
נאך פסח.

ד) מאן דארף קיין חמץ ווערטייג העכסט
גערבען פערקויפט אום עס גלויך נאך פסח פערטיגן
צו האבען אויך נאך פסח זאלל מאן געווארנעט זיין
נור זאלכע גערבען אויך בראנטוויין אדגיל מויפן
וואס דען פאבריקאנט הכשר האט. דאס ערדאס
חמץ פערקויפט אונד דאס דען גערבען נישט מיט
פרייהן געמישט איזט אויך וואהרענד דאס
גאנצע יאר זאלל מאן דיעזעס געווארנעט זיין
הויכרמית דארף מאן נישט פיר אויך נוי
פערקויפט דאס מען זאלל זיין געבען חמץ צו
עססען וואן איינער פיעלע בהמות האט זאל מאכען
אשאלה.

ה) ערב פסח פרייה מאן פאן עססען חמץ
שפעטעסטענס ביז 8 אורר 55 מינוט. פערקויפטען
אונד פערברענגען דען חמץ ביז 9 אורר 55 מינוט
זאללטען פאן ביז דער צייט נישט פערקויפט האבען
איין/אין שאלה צו מאכען.
ז) לעדער זיין געוואהרנעט צו מויפטען וויין פיר
פסח יד פאן אז ארט ווא ער גינגט דען מואלע
דאפאן/מאננט. דאס ער ווין איזט פאן מינדעסטען
חשש תעריכות חמץ שפירט אדגיל דא עס זעהר
אפט פארקאממט ביא דיעזע וויינען.
ז) געוועלכער דיא עססווארען פערקויפט

א עלי ברכת טוב.

שטרנגסט געוואהרנעט נור אין זאלכע פאסער זאק
העל פער פאקען דיא פיר פסח געמאכטווארדען זינד;
ט) ווירציהויער דארפן פסח נור דיעזע וויינע
פערקויפטען וועלכע זיכער בעשמיטס אהנע צווייפיל
כשר. נישט מיט שפירט געמאכט איזט - אויך נסך
וויין פיר קריסטען דארף אויך נור זאלכער פערקויפט
ווערדען זאגסט איזט אויף נסך אשאלת חכם צו פאכען
(י) ברויט אונד יעדעס חמץ וואן עס פיעל
בלייבט אויף נאך דעם זמן אכילת חמץ דארף מאן
ניכט פיר זיין קריסטליכע דיענסט געבען ווייז אויך
דעזעס צו באמין עס זאלל איהם בלייבען איזט
פערבאטען זאנדערען טאן פאן איהם געלד געבען ער
זאל זיין חמץ מויפטען נור נישט אין זיין הויז עס עססען;
יא) מאן געדענקע ערב פסח פאן דיע מצות

חלה צו געהייערן
יב) נויט מוכען גערעצטע געשירר מיססען
פאר יום בעניצט ווערדען צום מאכען זאגסט
יירט אין זעלכע נישט געקאכט ווערדען;
יג) עוסות (געפליענעל) בעפאר מאן זענגט אב זאלל
דער קראפט הערונים גענאממען ווערדען
יד) דארט וויא מעהרערע שטאלינגען ווערדען
געשטעלט ברויך מאן יעדעס געשירר בעזאנדערס
מיט איינער סטארי איבער דעקקען.

טז) מילך פאן ערסטען טאג יירט מעג מאן דען
צווייטען טאג יירט טרינקען מילך אין דען טאג וואס
געמאלדען ווארדען דארף נישט מאהל אין דער האנד
גענאממען ווערדען ווייז אויך פאר בערייטען פאן
ערסטען אויך דען צווייטען טאג יירט

טז) מאן דארף נישט מאכין אדער שטעטין פאן
ערסטען טאג אויף דעם צווייטען טאג יירט אינס
בעזאנדער פאן יירט פיר וואכען געברויך אויך וואס
קיינע מלאכה איזט דארף נישט פאן איין טאג פיר
דען אנדערען טאג יירט געמאכט אדער פערברייטעט
ווערדען דעמציפאלגע זיין פאן געוואהרנעט וויין
אדער מצות מציה זאגט דאס ערסטען טאג יירט פיר
דער צווייטער נאכט נישט פארצוברייטען.

יז) פאן דארף נישט וואשען אדער אבשווענקען
דאס געשירר אים פסח נאך דען מיטטאג גראדע זא
וויא פאן דארף זעלכעס נישט איין אנדערען יירט
איבערהויפט אחרת של פסח דא עס איזט שאה
פיר וואכען געברויך.

בית דין צדק דמי מנהאמש.

תשובה בענין דיני ערב פסח שחל בשבת

העתק מכתב יד קודש רבינו בעל מנחת אלעזר זי"עא

כבוד ידיד נפשי וכו'.

כתבו כ"ק אדוני אבי הגה"צ שליט"א והבית דין צדק דפה קהלתינו, נכתב שלא למכור חמץ ביום ו' ערב שבת קודש רק עד חצות היום, דהיינו במורה שעות שלנו כעת זייגער 11 עם 17 מינוט. והטעם, כי מה שאומרים (שולחן ערוך אורח חיים סימן תמד ס"ב) 'טוב לבער בערב שבת קודם חצות, כדי שלא יבואו לטעות בשאר שנים לבער אחר חצות', לבער חמץ גזירה אטו שאר שנים, היא רק

צווה עלי כ"ק אדוני אבי הרב שליט"א להשיבו, ומפני טירדת הימים האלו ואחר עד עתה. ואשיב על ראשון ראשון, על דבר האיך להתנהג בשנה זו במכירת חמץ ובכתיבת השטר מכירה. הנה בסדר הדינים לשנה זו שחל ערב פסח בשבת, אשר נדבק פה קהלתינו על כותלי בית הכנסת ובית המדרש, אשר

א כפי שמסודר בעה"י לדפוס בשו"ת מנחת אלעזר - מהדורת עסטרייכער (חלק ה - ליקוטי תשובות סימן מ), שיופיע על ידינו בקרב הימים, בנדבת הנגיד הנכבד מוה"ר משה יוסף עסטרייכער הי"ו.

ב לשון הכתוב (בראשית לב ה).

ג ראה אבות (פ"ה מ"ז) חכם וכו' שואל כענין ומשיב כהלכה, ואומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון.

ד יסוד השאלה [וכפי שיתבאר בהמשך] הוא מחמת תקנה שחידשו הראשונים, והובא בשולחן ערוך (סי' תמד ס"ב) שטוב לבער בערב שבת את החמץ קודם חצות כדי שלא יבא לטעות בשאר שנים, ומעתה יש לדון לגבי מכירת חמץ שאם תחול המכירה בהגיע זמן חצות בערב שבת שוב אינו יכול לחזור ולמכור את החמץ בחנות. ונחלקו האחרונים אם אכן יש להחמיר כן לגבי מכירת חמץ, ואם כן מהו העצה להעמיד את המכירה כתיקונה באופן שהיה ניתן להמשיך להשתמש בחמץ עד זמן איסורו. וכבר דן רבינו בענין זה (מנחת אלעזר חלק ג סימן כו), עיין שם.

ה ראה הערה לעיל, ויש שכתבו עצה שיכתוב בהשטר מכירה שמוכר הכל לנכרי בבוקר ויקח אחר כך בחזרה בערב שבת מן הנכרי כמה שישער שיצטרך למכור ויקחנו במדידה, ואם ישייר יחזיר לו גם כן במדידה. ויש המורים למכור ביום ו' בשעה החמישית אבל כותבים בשטר המכירה שהמכירה תחול סמוך לכניסת השבת, ויש הכותבים בשטר מכירה שהמכירה תחול למחרת בשבת, בסוף שעה החמישית.

ו ובדרך פקודיך (מצות עשה ט חלק המעשה אות יב) הוסיף שמדקדקין גם כן לשרוף קודם שש כמו בשאר השנים, דאם יאחר הזמן אחר שש חיישינן דילמא אתי למיסרך ולמעבד כן בשאר השנים.

מטעם חומרא, ואחרי כי יש מקילים, לכן בשעות דרבנן מוזמן שריפת חמץ, עד חצות היום שאז הוחל האיסור דאורייתא בשאר השנים, בשעות דרבנן הקלנו והתרנו למכור חמץ, כי גזירה אטו דרבנן בכהאי גונא אין להחמיר, אבל מוזמן דאורייתא והלאה נאסר למכור חמץ - וכן הונהג פה קהלתינו מכ"ק אאזמ"ו הגה"ק זללה"ה זי"ע כשחל ערב פסח

בשבת אז בבואו הנהי, וזהו הכרעה ישראל.

ומה שהדפיסו בייטב פנים (לשבת הגדול, דינים של ערב פסח שחל להיות בשבת, א) עד זייגער 3^י אין לו שחר ושום יסוד (כי אם שיהיה זמן עד כניסת שבת קודש, הלא אחד יוכל למכור חמצו ברבע שעה"י) וגזירה כזאת אין לה מקור, ויש חשש דאתי לקלקולא בשאר שנים שידעו שיש זמן עד זייגער 3 ויהיה להם זמן

ז כמובא בבית יוסף (או"ח סי' תמד ד"ה ומה שכתב) בשם המורדכי (פסחים פ"א רמז תקמג) שהנהיג רש"י כשחל ארבעה עשר להיות בשבת לשרוף חמץ בערב שבת קודם חצות, גזירה שמא ישהה אותו לשנה הבאה אחר חצות. וכן כתב רבינו (מנחת אלעזר ח"ג סי' כו), שבעיקר הדבר אין מקור מדינא דגמ' להחמיר לבער בערב שבת רק קודם הלילה. רק הפרדס לרש"י מחמיר. וכתב המחבר בלשון 'טוב לבער בזמנו בערב שבת' היינו גזירה אטו שאר שנים, ובאמת אין לנו כח לחדש גזירה אחר חתימת התלמוד, על כן כתב רק בלשון טוב לבער וכו'.

ח כוונתו להגהות מהרש"ם הנספח לספר אורחות חיים החדש (סי' תמד, נזכר במנחת אלעזר שם) שלמד מלשון השו"ע שכתב 'עד חצות' שאפשר לבער עד קודם חצות שנאסר מן התורה. אמנם דעת המאמר מרדכי (סק"ג) הצ"ח (דרוש לו אות כ) ועוד אחרונים, שיש לבער כמו בכל שנה עד סוף שעה חמישית.

ט כדאיתא בגמ' (פסחים ד:): דחמץ ממש שעות ולמעלה אסור מן התורה.

י ודלא כדעת הזכור לאברהם הספרדי (ח"ג אות ד' ס"ק קיב) ושו"ת מהר"ם שיק (או"ח סי' רה) שמחמירים למכור החמץ בזמנו כמו שאר השנים שמוכרים קודם שיגיע שעת זמן איסורו מדבריהם. כמובא במנחת אלעזר (שם).

יא נראה הכוונה לערב פסח שנת תרמ"ג שחל בשבת, שהיתה בסמוך לזמן התיישבות רבינו בעל שם שלמה זי"ע על כסא מלכותו בעיר מונקאטש בתחלת שנת תרמ"ב

יב כלומר דעת ממוצעת בין המחמירים למכור בשעה ה' ככל שנה למקילים למכור עד סמוך ללילה. אמנם בשנים מאוחרות יותר הקילו רבותינו בזה, וראה ב'קצת אזהרות נחוצות בשנה זו שחל ערב פסח בשבת' שנדפס בשנת עת"ר מרבינו בעל דרכי תשובה זי"ע [וחזורו והדפיסו רבינו בשנת תרפ"ג] (אות ד', הובא בשו"ת צבי תפארת סימן צח) שזמן מכירת חמץ בשנה זו הוא בערב שבת קודש עד זייגער האלב 4 אחר חצות היום, והמדקדים יחמירו למכור החמץ בערב שבת קודש בבוקר, כמו בערב פסח בשאר שנים. עד כאן תוכן דבריו. וכן הוכיח רבינו (במנחת אלעזר שם) מתשובת אוריין תליתי"א (סי' סד), וכתב שם שצויה לבעלי החנויות למכור החמץ בשעה ג' או ד' אחר חצות היום כדי שיהיה להם זמן אחר כך לרוחץ את עצמם ולפנות הכל קודם כניסת שבת, ורק המדקדים ביותר ושאינם להם הפסד ימכרו החמץ בערב שבת בבוקר, וכן הדפיסו ופרסם להגלילות וכפרים שידעו כדת מה לנהוג ולעשות. כמובא במנחת אלעזר (שם).

יג בייטב פנים שלפנינו איתא שחמץ גמור יש למכרו בזמן שמוכרים בשאר שנים, כדעת הזכור לאברהם (הנ"ל), ורק למוכרי קמח כשהוא יומא דשוקא התיר למכור עד שעה ג' או ד', וכמו שהסכים עמו רבינו להלן, ומ"מ לשון 'זייגער 3' לא נמצא שם. ואולי היה לפני רבינו דף דיני ערב פסח שחל בשבת משנים מוקדמות יותר מזה שהודפס בספר.

יד כלומר, והיה לו להתיר למכור עד כניסת השבת.

חדשיו. רק מה שכתב (שם) להקל בקמח למוכרו אז עד זמן ההיא נראין דבריו, אחרי כי קמח אינו חמץ גמור. אך מטעם הכמוס לא יכולנו לחלק לעיני העולם וההמון בין קמח לחמץ גמור, פן יצמח מזה חורבא וקולא ח"ו, על כן כתבנו סתם חמץ לכלול גם קמח לאיסור.

כמה מכר ביני לביני מהחמץ, וזה אין נוהגין הבעלי חנויות כלל, וזה בודאי חשש בהמכירה אם הנכרי לא ידע כמה ימכרו אחר כך עוד מהחמץ שלו, על כן טוב יותר למכור החמץ בשטר סמוך וקודם סוף זמן אשר ימכרו החמץ בהחנויות.

ועל דבר השלש סעודות בקניידליך, אחרי העיון יש לנו כמה טעמים שלא לעשות בקניידליך רק בבשר ופירות, כפי שכתב בשולחן ערוך (אורח חיים סימן תמד ס"א). ובדינים (שהודבק בכותלי בית הכנסת ובית המדרש) נכתב בזה, שאם אפשר יחלקו בבוקר הסעודה לשנים, א

וגם הקלנו שלא לכתוב השטר מכירה גם כן רק סמוך קודם חצות היום כנ"ל, כדי שלא יהיה עקולי ופשוטי, ושלא יהיה חשש ח"ו במכירת החמץ כשמוכרין אחר כך בהחנות, וכתבו האחרונים שצריך לחשב אחר כך עם הנכרי

טו כבר הערנו, שבשנים מאחרות יותר הקילו רבותינו בזה, וכמבואר במנחת אלעזר (שם) להקל את מכירת כלל החמץ בשעה שלוש או ארבע אחר חצות היום, ושכן הורה זקן בספר יטב לב בדרשתו לשבת הגדול למכור בשעה ג' או ד' בעש"ק.

טז כן הוכיח בייטב פנים מכך שפסקו בשולחן ערוך (או"ח סי' תנג ס"ד) שבשעת הדחק מותר ליקח עבור מצות מצוה קמח מן השוק. וכן כתוב במנחת אלעזר (שם) שיש להקל במכירת קמח שאינו חמץ גמור. וכתב המגן אברהם (שם סק"ח) דהטעם משום דלא מחזקינן איסורא שמו נגע בו מים, אבל במדינתנו שרגילין לרחוץ החיטים ושוהין אותם במים אסור ליקח קמח מן השוק דהוי ממש כדגן שנטבע. עיין שם.

יז כלומר דאין צורך לכתבו קודם זמן האיסור של כל שנה.

יח כן כתב במהר"ם שיק (שם) דאפשר שימכור הכל לגוי קודם זמן האיסור של כל שנה, ויקח אחר כך מן הגוי מה שצריך למכור בערב שבת ויקחנו במדידה, ואם ישתיר יחזיר לו גם כן במדה.

יט יסוד השאלה, דהשו"ע (או"ח סי' תמד ס"א) פסק דסעודה שלישית זמנה אחר המנחה, ואז אינו יכול לעשותה לא במצה ולא בחמץ אלא במצה עשירה. אמנם הרמ"א פסק, שבמדינות אלו שאין נוהגים לאכול מצה עשירה, יקיים סעודה ג' במיני פירות, או בשר ודגים. ודנו הפוסקים, האם יכול לצאת ידי חובתו בקניידליך, שמכין שמברכים עליהם בורא מיני מזונות, דינם כתבשיל, ואין לאוסרם משום אכילת מצה בערב פסח. ועיין בשו"ת יהודה יעלה (ח"א יו"ד סי' ה) שהביא דעות הפוסקים האוסרים מצה מבושלת. אבל דעת דרך החיים (סי' קא ס"ט) שיכול לצאת ידי חובתו בקניידליך, ויאכלם קודם שעה עשירית.

כ ראה להלן (ד"ה ומה ששאלת) ובהערות שם.

כא לשון הרמ"א: פירות או בשר. וראה מה שכתב המגן אברהם (סימן תמד סק"ב) שאם יש לו בשר ודגים הוא עדיף ממיני פירות. כמו שכתוב בסימן רצא. אמנם בחק יעקב (סק"ב) למד מלשון הרמ"א דבערב פסח יותר טוב לקיים אותו בפירות מאשר בבשר ודגים, עיין שם.

כב דהיינו שיברך ברכת המזון, וישהה ערך רביע שעה (כדלהלן) ושוב יטול ידיו ויבצע על לחם משנה [כדי לקיים סעודה שלישית בפת] ויברך ברכת המזון, רק ימהר להקדים עצמו שלא יעבור ח"ו על זמן איסור

ואחר חצות היום ומנחה גדולה^ה יאכלו
בשר או פירות (כדברי המגן אברהם) (שם
סק"א^ד). אך נכתב שכל זה מי שאפשר
לו ויהיה לו שהות להפסיק בנתיים בערך
רבע שעה (ועל פי מה שכתב במחצית
השקלה^ה), אבל אם אין באפשר, יוצאין
בבשר או פירות וכיוצא שאוכלים אחר
מנחה גדולה.
גם נכתב בהדינא^ה שלא לאכול בליל
שבת קודש [ו]בבוקר קיגעל מקמח או
לאקשין וכיוצא, הכל בכלל דייסא^ה.
ומה ששאלת, בבוקר אם יוכלו לאכול

אכילה [שהיא סוף שעה רביעית]. וראה ב'קצת אזהרות נחוצות בשנה זו שחל ערב פסח בשבת' (אות י, הובא
בשו"ת צבי תפארת סימן צה).

כג שאז הוא זמן סעודה שלישית, כנפסק בשו"ע (או"ח סי' רצא ס"ב). הטעם דמתפללים מנחה גדולה משום
שאוכלים הרבה מהתבשיל מלא שבעו, ואחר שעה עשירית אסור לאכול אלא מעט פירות וראה הערה
הבאה.

כד במגן אברהם: ומ"ג גם בשחרית יפסיק סעודתו לשנים דהא י"א דיוצא בזה. ולמדנו מדבריו שמלבד
מה שיאכל אחר המנחה בשר ופירות גם יפסיק הסעודה לשנים, עיי"ש. וכן כתב בייטב פנים (לשבת הגדול,
דינים של ע"פ שחל להיות בשבת, יב) ששניהם כאחד טובים. עכ"ד. והטעם שלא סגי בחד מיניהו משום שיש
החולקים שאין תועלת בחלוקת הסעודה לשנים קודם חצות, כדאיתא באליה רבה (סי' רצא) ובמחצית
השקל (שם בהקדמה), וכמו"כ ישנם הסוברים שאין יוצאים בס"ג אלא בפת, ולכן יעשה שניהם לצאת ידי
חובת כמה שיותר דעות.

וכן כתב בדרכי חיים ושלום (אות תקסא): אם חל שבת הגדול בערב פסח הקדימו התפילה בבוקר, והיו
מחלקים הסעודה לשנים משום שלוש סעודות, ואחר חצות מיד התפלל תפילת מנחה, ואחר כך ערכו
השולחן עם רוטב וקוגל מתפוחי אדמה שנתבשל ונטמן בכלים ותנור של פסח כדינו, וסעד עם אנ"ש וזימרו
אז הזמירות של שלוש סעודות. ובהערה שם מבאר: דעת רבינו מובן, שרצה לצאת כל הדיעות, דצריך
להיות שלוש סעודות בפת, וכדעת הראשונים בדב"ע^ה יצא אם עשה סעודה ג' קודם מנחה, עיין בשלחן
ערוך (סימן תמד) בב"ח שם (ד"ה ומה) ובמגן אברהם (סי' א). וגם לצאת דעת הראשונים דאם עשה קודם
זמן מנחה לא יצא, עיין בשלחן ערוך (סימן רצא סעיף ב), על כן אחר חצות אז קיים שלוש סעודות בשאר
דברים, כיון שאי אפשר בפת, כמבואר בשלחן ערוך שם סימן רצ"א סעיף ה' ברמ"א (ועיין בב"ח שם סימן רצ"א
עיין שם).

כה במחצית השקל: וכתב מגן אברהם לעיל (סי' רצא סק"ז) וז"ל, ויקום וילך מעט וימתין מעט בינתיים.
ואותן שנשארים במקומו לא יצאו ידי חובתן, דהוי כסעודה אחת, עכ"ל. ומקור הדברים בדרשות מהר"ל
(מנהגים סוכות ג') שכתב דבשחרית כשגמר סעודתו יזמן, ויקום וילך וימתין מעט, כדי להחשב ב' סעודות
באשר מסיח דעתו מסעודה ראשונה, ויחזור ויטול את ידיו ויברך המוציא, לאפוקי מאותם אשר מזמנים
על סעודה ראשונה ונשארים שם במקום, וחוזרים וסועדים שנית לסעודה ג', ולא הסיחו דעתם מסעודה
ראשונה ונחשב כסעודה אחת עכ"ל. וכן כתב השבולי לקט (סי' צג) בשם אביו, דהיה מפליג קיממא בקריאת
מזמור קטן, כגון ה' רועי לא אחסר וגו'.

כו ראה ב'קצת אזהרות נחוצות בשנה זו שחל ערב פסח בשבת' (אות ה, הובא בשו"ת צבי תפארת סימן צה).

כז שנפסק בשו"ע (סי' תמד ס"א) שאין מבשלין לשבת זה דייסא וכיוצא בזה, והיינו דבר שדרכו לידבק בכלי,
כי יצטרך להדיחם אחר האכילה משום איסור חמץ, ואסור להדיחם משום מכין לשבת לחול, כיון שאין צריך
להם שוב באותו היום (עיין ט"ז שם סק"ד ובמחצית השקל סק"ד).

קא ס"ט) אסר גם כן לאכול קניידליך אז משעה עשירית ולמעלה^ל, וצריך עיון בגוף הלכה זו^ל, ואין עת להאריך, על כן צאו לך בעקבי הצאן^ל שסעודה ג' אחר מנחה גדולה יצאו בבשר ודגים וכיוצא.

גם נכתב פה בהדינים^ל לעשות המי

קניגל ממצה מפוררת^כ, הנה בבוקר מותר בודא. אך לאחר חצות היום^כ בסעודה ג' אסור לאכול קניידליך, גם כן מטעם אוכל מצה משעה עשירית ולמעלה בערב פסח^ל, ועיין מחצית השקל סימן תע"א בסופולא. ובדרך החיים (ס"י

כח יסוד השאלה, האם נחשב למצה האסורה לאכילה בערב פסח כנפסק בשולחן ערוך (אורח חיים סימן תעא סעיף ד), או שבטל ממנה שם מצה, וכדלהלן.

כט מלשון רבינו שכתב אסור לאכול בסעודה ג' אחר חצות היום, והוסיף שמשעה עשירית אסור גם מטעם אוכל מצה משעה עשירית, משמע שיש איסור לאכול קניידליך מחצות. וצ"ב איזה איסור אכילה יש מחצות דווקא, עוד יש לדקדק שהרי מנהגינו לאסור אכילת מצה שרויה, ואפילו השרויה בין שהם מי פירות (ראה מנחת אלעזר ח"ה סימן טז ד"ה אולם פשוט החילוק), ואם כן בלאו הכי אין לאכול קניידליך מזמן איסור אכילת חמץ. ושמן שיעור דברי רבינו הם כך: שעד חצות היום שהן שעות דרבנן מותר לאכול קניידליך וקניגל ממצה מפוררת, ואין לאסור מטעם שרויה [וכסברתו לעיל (ד"ה צוה) שגזירה אטו דרבנן בכהאי גוונא אין להחמיר] ומחצות היום ואילך שחמץ אסור מן התורה אין לאכול ממנהגא מדין שרויה, ומשעה עשירית ואילך אסור מדינא דגמ' שלא יאכל אדם סמוך למנחה. ובזה אתי שפיר מה שכתב רבינו לעיל (ד"ה ועל דבר) שיש לנו 'כמה טעמים' שלא לעשות בקניידליך. ומכאן יש ללמוד, שדעת רבינו להחמיר באכילת שרויה מחצות היום.

ל וכנפסק בשולחן ערוך (שם ס"ב) שמותר לאכול מצה עשירה רק קודם שעה עשירית, כדי שיאכל מצה לתיאבון. והוא הדין קניידליך שהם משביעים כמו מצה.

לא במחצית השקל [על דברי המגן אברהם (סק"ח) שמצה שנאפה כתקנה ואחר כך נתפררה ונתבשלה מותר לאכול אחר שעה עשירית, ומברך עליה בורא מיני מזונות דהוי מעשה קדירה ונימוח]: ודע דבסימן קסח (ס"ק כח) כתב דאיתא בגמרא (ברכות לז:) אי פיר לחם עד שנעשה כסולת וחזר וגבלן יחד ואפאן צריך לברך המוציא, דעל ידי הגיבול מיקרי פרושים שיש בהם כזית, לכן צריך ליהזר בפסח שעושים ממצה טחונה מגובלת עגולים קטנים [קניידליך] שיש בכל אחד כזית תוך רוטב, או בלי רוטב ומטוגנים בשומן, שיטול ידיו ויברך המוציא על מצה אחרת תחלה. עד כאן תוכן דבריו. ומדיק רבינו, שדעת המחצית השקל שמכיון שברכתם המוציא מסתבר שאסור לאכול כלל בערב הפסח.

לב בדרך החיים: סעודה ג' יכול לקיימה בתבשיל כגון (קנעדיך), אבל דבר שהוא מטוגן בכלי כגון (חרעמזליך) אסור לאכול [מחשש שטיגון דינו כאפיה ואם כן נחשב כמצה גמורה האסורה כל היום], וגם (קנעדיך) אסור לאכול משעה עשירית ולמעלה. ולכן אם רוצה לאכול משעה עשירית ולמעלה סעודה ג', אינו יכול לקיימה רק בפירות או בבשר ודגים.

לג האם יש לאסור מן הבוקר, מדין מצה בערב פסח כדעת מחצית השקל הנ"ל, או כדעת דרך החיים שאסורה רק משעה עשירית. וראה מה שכתב הבאר היטב בסימן (סימן תמד סק"ב) בשם מהר"ל דראוי לעשותה במצה מבושלת אלא שאין נוהגים כן, ואולי משום חששו של המחצית השקל. ודעת שולחן ערוך הרב (שם ס"ח) שמצה שנתפוררה ונתבשלה אף על פי שהפרוסות קיימות בענין שמברכין עליה המוציא וברכת המזון, מותר לאכול בערב פסח קודם שעה עשירית שהרי אין אדם יכול לצאת בה ידי חובתו בלילה, וכן כתב בהגהות רבי עקיבא איגר שם שכיון שאין יוצאים בהם ידי חובת מצה דבעינן טעם מצה, יש לומר דמותר לאוכלו בערב פסח.

לד מליצה על פי לשון הכתוב (שיר השירים א ח).

לה ראה ב'קצת אזהרות נחוצות בשנה זו שחל ערב פסח בשבת' (אות ח, הובא בשו"ת צבי תפארת סימן צה).

מלח' ע'ם החרוסת'ו בערב שבת קודש, יו'תר, רק כתבתי בקיצור למלאות רצונך, גם לבשל'ח הביצה'ש והזרוע בערב שבת קודש כיון שאין אוכלים אותם ביום טוב'י, וכמו שכתוב בפרי מגדים (משבצות זהב סימן תמד ס'ב, אשל אברהם שם ס'חמ"א).

כל זאת כתבתי בהחפזי, ואין עת להאריך

הק' חיים אלעזר שפירא

לו כן פסק הבאר היטב (אורח חיים סימן תעג ס'יז) שיעשה המי מלח מערב שבת [דאסור לעשותם בשבת וי"ט משום דנראה כמעבד. (שולחן ערוך אורח חיים סימן שכא ס'ג)]. ואם לא עשה מערב שבת ואין לו חומץ יעשה מי מלח מעט.

לז כן כתב המגן אברהם (שם ס'ק טז) שאם חל בשבת יתן בה המשקה מערב שבת, דאם לא עשה כך יצטרך להכינה בשינוי דהיינו שיתן המשקה תחלה ואח"כ יניח לתוכו החרוסת. עיי"ש.

לח ראה דרכי חיים ושלום (אות תקצב): והביצה שנלקח היה מבושל (עיין בשלחן ערוך אורח חיים סימן תעג סעיף סד מזה).

לט מבואר כדעת הב"ח (אורח חיים סימן תעג ד"ה ומה שכתב) שאף שכשערב פסח חל בשבת לא היו מקריבים חגיגה, מכל מקום ישים ביצה בקערה כבשאר השנים.

מ ראה בשערי תשובה (שם ס'ק"י) שהזרוע יהיה צלויה בערב שבת, כי במוצאי שבת אסור לצלות, שאין אוכלין צלי בלילי פסחים.

מא בפרי מגדים (משב"ז): חרוסת ושאר דברים צריכין להכין מערב שבת, דביום טוב דיכה כדרכה אסור קצת, בשר וביצה זכר לחגיגה ופסח, בשבת ערב פסח יצלה בערב שבת, דביום טוב בליל א' אסור מיום טוב לחבירו. (א"א): וערב פסח בשבת יצלה בערב שבת, אם אין דעתו לבשל בלילה או לאכול למחר. וראה בשערי תשובה (שם) שלכן כשחל ע"פ בשבת יש להזכיר לצלות בערב שבת, ובדיעבד יכול לצלות במוצאי שבת על דעת לאוכלו למחר.

מב לשון הכתוב (נחמיה ח י').

בזכות רבה"ק אא"ז זי"ע
בבר דאינו בעה"י ישועות רבות,
זכה יוסיף השי"ת לטובה ולברכה.

ברכת והבטחת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
במכתב קודש שבריש מהדורא זו

ביום ערב שבת הגדול, י"ג ניסן הבעל"ט
נסיים בעה"י בכח הרבים דעדיפא
ספר הקדוש "דברי תורה"
מהדורא תניינא

ביום שבת הגדול, ערב פסח הבעל"ט
נתחיל
א"י
ללמוד

ספר הקדוש "דברי תורה" מהדורא תליתאי

בברכתו של
רבינו המחבר זי"ע
בריש הספר:

ברוך רחמנא דיהיב לן אוריין תליתאי,
במהדורא תליתאי דבר"י תור"ה.

כה יוסיף השם יתברך לטובה בכל ענינים...
ועינינו תחזינה בבנין תליתאי,
כיעקב שקראו בית, שלישי ומובחר שבאבות,
ישגבנו אלקי יעקב על דבר כבוד שמו ותורתו,
במהרה בימינו אמן.

